

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR VE İLGİLİ  
EĞİTİM PERSONELİNİN DURUMLARININ İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Reyhan BASIK**

**Lefkoşa  
Haziran , 2018**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖZEL GEREKSİNİMLİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR VE İLGİLİ  
EĞİTİM PERSONELİNİN DURUMLARININ İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan  
Reyhan BASIK**

**Danışman: Doç. Dr. Ayşegül ŞÜKRAN ÖZ**

**Lefkoşa  
Haziran , 2018**

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne

“Özel Gereksinimli M¼lteci Çocuklar ve İlgili Eğitim Personelinin Durumlarının  
İncelenmesi” isimli Reyhan BASIK’a ait bu çalışma j¼rimiz tarafından Özel Eğitim  
Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan ..... (İmza)

Doç. Dr. Ahmet YIKMIş

Üye ..... (İmza)

Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Üye ..... (İmza)

Doç. Dr. Ayřeg¼l ř¼kran ÖZ

## **ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI**

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun şekilde sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.../.../2018

Çiğdem ÇAKIRKASIMOĞLU

## TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın tamamlanmasında pek çok insan herhangi bir karşılık beklemeden emek sarfetti. Bu araştırmaya güvenen, bu araştırmanın bir parçası olmayı kabul eden başta sığınmacı ve mülteciler olmak üzere, herkese çok teşekkür ediyorum.

Yalnızca tez sürecimde değil, akademik hayata adım atmamda yolumu aydınlatan, sıkıntılarımı benimle birlikte yaşayıp olumlu gelişmelere benimle birlikte sevinen değerli hocam Doç. Dr. Ayşegül Şükran ÖZ'e çok teşekkür etmeliyim. Ayrıca, onun özel gereksinimli mülteci çocukları ve bu çalışmayı sahipleniyor oluşu, karşılaştığım en olumsuz durumlarda bile bana devam etme gücü verdi.

Yüksek lisans sürecimin kayıt aşamasından mezuniyetime kadar geçen sürede desteklerini esirgemeyen ve tez jürimde görev alarak olumlu katkılar sunan değerli hocam Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK'a ve tez jürimde bulunarak değerli katkılar sunan hocam Doç. Dr. Ahmet YIKMIŞ'a çok teşekkür ederim.

Tezimin en zor kısmı olan veri toplama aşamasında yardımcı olan başta Reyhanlı İlçe Milli Eğitim Müdürü M. Cemil TÜNEK olmak üzere, Suriye okulları yetkilileri M.Ali ARSLAN'a, Mehmet AYAZ'a ve Ayşe BİLEN'e, Geçici Özel Eğitim ve Ruh Sağlığı Merkezlerinin tüm çalışanlarına, Sivil Toplum Kuruluşlarına çok teşekkür ederim. Onların desteği olmasaydı bu tez de olmazdı sanırım.

Yüksek lisans ve tez sürecinin yoğunluğunda desteklerini esirgemeyen Harran Üniversitesi Siverek Meslek Yüksekokulu yönetimine, değerli meslektaşlarıma ve bilhassa da aynı odayı paylaştığımız meslektaşım Sinem GÜNEŞ'e çok teşekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yaşadığım en unutulmaz anlarda yanımda olan arkadaşlarım; Gülfer, Merve ve Nihal'e, desteklerini hiç esirgemeyen ve bana her daim inanan, güvenen kuzenlerim İlknur KURT ve Hamit BASIK'a çok teşekkür ederim.

Ve son olarak; bu dünyadaki varlık sebebim olan, haklarını hiçbir koşulda ödeyemeyeceğim canım annem Nazlı BASIK'a ve rahmetli babam Yahya BASIK'a ve onlar sayesinde sahip olduğum aile fertlerimin her birine, bilhassa da büyükyüşlerini heyecanla izlediğim yeğenlerime çok teşekkür ederim.

## ÖZET

### ÖZEL GEREKSİNİMLİ MÜLTECİ ÇOCUKLAR VE İLGİLİ EĞİTİM PERSONELİNİN DURUMLARININ İNCELENMESİ

**Reyhan BASIK**

**Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı**

**Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşegül ŞÜKRAN ÖZ**

**Haziran 2018, 97 sayfa**

2011 yılında Suriye'de başlayan iç çatışmalar nedeniyle 3.589.384 mülteci Türkiye'ye sığınmıştır. Ülkemize sığınan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Hatay; Şanlıurfa ve İstanbul'dan sonra en yüksek sayıda mülteciye ev sahipliği yapan üçüncü şehrimizdir. Hatay İli içerisinde mülteci çocukların aileleri ile birlikte en çok göç ettiği bölgelerden biri de Suriye sınırında olan Hatay'ın Reyhanlı ilçesidir. Bu araştırmanın amacı; Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç eden özel gereksinimli mülteci çocuklarla ilgili durum saptaması yapmak ve bu çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin, eğitim-öğretim sürecinde karşılaştıkları zorluklara, mesleki gelişim ihtiyaçlarına, çalışma koşullarına ve bu bağlamda Geçici özel eğitim kurumlarının yönetim süreçlerinde karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

İki aşamada gerçekleştirilen bu araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Birinci aşamada nicel araştırma yöntemi kullanılmış ve ilk defa bu araştırmada kullanmak üzere “Özel Gereksinimli Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” isimli bir anket formu geliştirilmiştir. İkinci aşamada ise; nitel araştırma yöntem ve tekniklerinden odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli çocukların anne-babaları ve Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmen, koordinatör ve yöneticiler oluşturmuştur. Bu kapsamda araştırmanın birinci aşamasında kullanılmak üzere uygulanan formlarla 308 tane özel gereksinimli çocuğa ve ailelerine ulaşılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmış ve araştırmanın amaçlarına uygun olarak frekans (f) ve yüzdelere (%) rapor edilmiştir. Birinci aşamada toplanan veriler sonucunda Reyhanlı'da yaşayan mülteci çocukların engel türleri ve dereceleri, sahip oldukları engellerin sebepleri,

rehabilitasyon, sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanma durumları gibi veriler ortaya konmuştur. İkinci aşamada yapılan bireysel ve odak görüşmelerinin katılımcıları ise; 18 öğretmen, 2 koordinatör ve 1 yöneticiden oluşmaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; Geçici özel eğitim kurumlarının resmi olarak kabul görmemesi ve bunun sonucunda yaşanan hak kayıplarının, Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin karşılaştıkları en büyük ortak zorluk olduğu tespit edilmiştir. Müfredat/Program uygulamalarının istenilen nitelikte olmaması ve materyal yetersizliği, bu kurumlarda yaşanan zorluklar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları ise, özel gereksinimli çocuklar ve aileleriyle iletişim sorunları, yöntem-teknik, davranış eğitimi, gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Özel gereksinimli mülteci çocuklar için açılan kurum sayısının yetersizliği sonucunda mevcut kurumlarda yaşanan yoğunluk da tespit edilen bir diğer zorluktur.

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak; özel gereksinimli mülteci çocuklar ve bu çocuklarla çalışan öğretmenlere ilişkin politikalar belirlemenin, ailelerin ve öğretmenlerin birincil ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğu söylenebilir. Suriyeli öğretmenlere ve koordinatörlere mesleki gelişimleri açısından hizmet için eğitimler düzenlemenin gerekliliğinden bahsedilebilir.

Özel gereksinimli mülteci çocukların durumuna ve eğitim sorunlarına ilişkin yapılmış olan bu çalışmanın, ilk olması ve spesifik olarak bu çocuklarla ilgili olması nedeniyle literatüre önemli bir katkı sunacağı söylenebilir.

**Anahtar sözcükler:** Mülteci çocuklar, Özel eğitim, Durum saptaması, Bireysel ve Odak grup görüşmesi

**ABSTRACT**  
**INVESTIGATING SITUATIONS OF SYRIAN REFUGEE CHILDREN AND**  
**THE RELATED EDUCATIONAL PERSONELL**

**Reyhan BASIK**

**Master Thesis, Department of Special Education**

**Thesis Supervisor: Ayşegül ŞÜKRAN ÖZ May**

**2018, 97 page**

Due to civil war in Syria, 3.589.384 people have taken refugee in Turkey. Many of these refugees are children. Hatay is one of the Turkish cities that has been hosting the highest number of refugees after Şanlıurfa and İstanbul. One of the Hatay's border town that Syrian families and children took refugee is called Reyhanli. The purpose of this study is to determine current situations of Syrian refugee kids with special needs; challenges that Syrian teachers and coordinators face during education and training of those kids; the teachers and coordinators' vocational development needs, and their working conditions and lastly to determine challenges faced in the management of temporary special education centers.

This study was completed in two stages. In the first stage, quantitative research method was used and a *Special Needs Situation Determination* form was developed. In the second stage, two qualitative research methods, focus group and individual interviews were used. Population of this study were parents of Syrian refugee kids with special needs and the teachers, coordinators and managers who work in temporary special education centers in Hatay, Reyhanli. For the first part of the study 308 kids with special needs and their families were reached. SPSS version 22 was used to calculate frequencies and percentages of types of special needs that Syrian refugee kids have, why they had special needs, and to what extent they benefited from rehabilitation, health, and education services. The second part of the study included 18 teachers, 2 coordinators and 1 manager. The data recruited from the teachers, the coordinators and the manager was examined using content analysis. The results indicated that the biggest challenge that the teachers, the coordinators and the manager faced was that the Turkish government has not legally accepted temporary special education organizations. In addition to it, the curriculum and program applications did



not have high quality as expected, and there was lack of materials. The vocational developmental needs of the teachers included communication problems with kids with special needs and their families. Lastly, inadequacy of temporary special education centers and thus density of refugee kids with special needs in those centers was found.

The results suggested new regulation and policies regarding teachers and coordinators who work with Syrian refugee kids with special needs are needed to meet primary needs of the teachers and the Syrian refugee kids` families. In addition to it, continuing education for vocational development of Syrian teachers and coordinators might be needed.

As this is the first study that investigated the situation and educational problems of Syrian refugee kids with special needs, it is believed this study would significantly add to the literature.

**Keywords:** Refugee kids, Special Education, Situation Determination, Individual interviews and focus groups.

## İÇİNDEKİLER

|                   |      |
|-------------------|------|
| TEŞEKKÜR.....     | iii  |
| ABSTRACT.....     | vi   |
| İÇİNDEKİLER ..... | viii |
| TABLOLAR .....    | x    |
| KISALTMALAR.....  | xii  |

### BÖLÜM I

#### 1. GİRİŞ

|                             |   |
|-----------------------------|---|
| 1.1.Problem Durumu.....     | 1 |
| 1.2 Araştırmanın Amacı..... | 5 |
| 1.3 Araştırmanın Önemi..... | 6 |
| 1.4 Sayıtlılar.....         | 7 |
| 1.5 Sınırlılıklar .....     | 7 |
| 1.6 Tanımlar.....           | 8 |

### BÖLÜM II

#### 2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

|                                                   |    |
|---------------------------------------------------|----|
| 2.1. Göç Olgusu Ve Temel Kavramlar .....          | 10 |
| 2.1.1 Göç Süreci ve Çocuk.....                    | 11 |
| 2.1.2 Göç Süreci ve Özel Gereksinimli Çocuk ..... | 12 |
| 2.2. İlgili Araştırmalar.....                     | 14 |
| 2.3 Ulusal Araştırmalar.....                      | 14 |
| 2.4 Uluslararası Araştırmalar .....               | 22 |

### BÖLÜM III

#### 3.YÖNTEM

|                                         |    |
|-----------------------------------------|----|
| 3.1 Araştırma Deseni ve Yaklaşımı ..... | 28 |
| 3.1.2 Araştırma Soruları.....           | 29 |
| 3.1.3 Çalışma Grubu .....               | 30 |
| 3.1.5 Veri toplama araçları.....        | 37 |
| 3.1.6 Veri toplama teknikleri .....     | 38 |
| 3.1.6 Veri Analizi.....                 | 40 |

|                                                   |    |
|---------------------------------------------------|----|
| 3.1.7 Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği..... | 41 |
|---------------------------------------------------|----|

## BÖLÜM IV

### 4.BULGULAR

|                           |    |
|---------------------------|----|
| 4.1. Nicel Bulgular ..... | 43 |
| 4.2. Nitel Bulgular.....  | 51 |

## BÖLÜM V

### 5.TARTIŞMA

|                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 5.1 Evrensel mülteci hakları açısından Suriyeli sığınmacıların algılarına ilişkin bulgular....       | 76 |
| 5.2 Özel gereksinimli suriyeli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörlere ilişkin bulgular..... | 77 |
| 5.3 Mesleki yaşama yönelik katılımcı görüşleri bulguları .....                                       | 78 |
| 5.4 Türkiye'de bulunmakla ilgili katılımcı görüşleri bulguları .....                                 | 80 |

## BÖLÜM VI

### SONUÇ ve ÖNERİLER

|                                                                     |    |
|---------------------------------------------------------------------|----|
| 6.1.Sonuç .....                                                     | 82 |
| 6.2. Öneriler .....                                                 | 84 |
| 6.2.1. Araştırma sonuçları doğrultusunda geliştirilen öneriler..... | 84 |
| 6.2.2. İleriki çalışmalara yönelik öneriler .....                   | 85 |

|                 |    |
|-----------------|----|
| KAYNAKLAR ..... | 86 |
| EKLER.....      | 92 |
| ÖZGEÇMİŞ .....  | 96 |

## TABLOLAR LİSTESİ

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 1. Bireysel Görüşme Yapılan Katılımcılar .....                                                                           | 31 |
| Tablo 2. Odak Grup Görüşmeleri Yapılan Katılımcılar.....                                                                       | 33 |
| Tablo 3. Nicel Verilerin Toplandığı Kurumlar .....                                                                             | 39 |
| Tablo 4. Yaş, cinsiyet ve barınma koşullarına göre sayı ve yüzdelikler.....                                                    | 44 |
| Tablo 5. Ailenin göç tarihinin yaş grubuna göre dağılımı .....                                                                 | 45 |
| Tablo 6. Engel sayısının yaş grubuna göre dağılımı .....                                                                       | 46 |
| Tablo 7. Engel türünün yaş grubuna göre dağılımı.....                                                                          | 46 |
| Tablo 8. Engel durumuna savaşın etkisi .....                                                                                   | 47 |
| Tablo 9. Rapor durumunun yaş grubuna göre dağılımı .....                                                                       | 47 |
| Tablo 10. Savaş öncesi alınan hizmetlerin yaş grubuna göre dağılımı .....                                                      | 48 |
| Tablo 11. Hâlihazırda alınan sağlık hizmeti sayısının yaş grubuna göre dağılımı ....                                           | 49 |
| Tablo 12. Hâlihazırda alınan sağlık hizmetinin yaş grubuna göre dağılımı .....                                                 | 49 |
| Tablo 13. Hâlihazırda alınan eğitim/özel eğitim hizmetinin yaş grubuna göre<br>dağılımı .....                                  | 50 |
| Tablo 14. Kendisiyle iletişime geçilmesini isteyen/istemeyen ailelerin oranı .....                                             | 51 |
| Tablo 15. Evrensel Mülteci Hakları Açısından Suriyeli Sığınmacıların Algıları .....                                            | 52 |
| Tablo 16. Suriyeli engelli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörlere ilişkin<br>kategoriler .....                        | 53 |
| Tablo 17. Suriyeli engelli öğrencilere yönelik kullanılan müfredat-program ile<br>ilişkili katılımcı algıları kategorisi ..... | 53 |
| Tablo 18. Suriyeli çocukların toplumsallaşma sürecine katılımına yönelik<br>katılımcı algıları kategorisi .....                | 55 |
| Tablo 19. Suriyeli engelli çocukların ebeveynleri ve ebeveynlerin bu süreçte<br>etkilerine yönelik görüşleri kategorisi .....  | 56 |
| Tablo 20. Engelli öğretiminde materyal sayısı, uygunluk ve işlevsellikle ilişkili<br>katılımcı görüşleri kategorisi .....      | 58 |
| Tablo 21. Mesleki yaşama yönelik katılımcı algıları kategorisi .....                                                           | 59 |
| Tablo 22. Mesleki yaşamda karşılaşılan zorluklara yönelik öneriler kategorisi .....                                            | 59 |
| Tablo 23. Mesleki yaşam deneyimleriyle ilişkili görüşleri kategorisi .....                                                     | 62 |
| Tablo 24. Türkiye'deki özel eğitim merkezleriyle birlikte çalışma yürütmeye<br>yönelik algıları kategorisi .....               | 64 |

|                                                                                     |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Tablo 25. Mesleki gelişime yönelik katılımcı görüşleri kategorisi.....              | 65 |
| Tablo 26. Eğitim faaliyetleriyle ilgili algılar kategorisi.....                     | 67 |
| Tablo 27. Öğrenme-öğretme sürecini iyileştirmeye yönelik görüşler kategorisi.....   | 67 |
| Tablo 28. Öğretim sürecinde karşılaşılan durumlarla ilgili görüşler kategorisi..... | 68 |
| Tablo 29. Türkiye'de bulunmakla ilgili katılımcı görüşleri kategorisi.....          | 69 |
| Tablo 30. Beklentilerle ilişkili algılar kategorisi .....                           | 70 |
| Tablo 31. Günlük yaşama yönelik algılar kategorisi .....                            | 71 |

## KISALTMALAR

|        |                                                                                                        |
|--------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| AFAD   | : T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Bakanlığı                                               |
| BM     | : Birleşmiş Milletler                                                                                  |
| BMMYK  | : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği                                                    |
| MEB    | : Milli Eğitim Bakanlığı                                                                               |
| ÖGDTF  | : Özel Gereksinimliler Durum Tespit Formu                                                              |
| UNHCR  | : United Nations High Commissioner for Refugees<br>(Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) |
| UNICEF | : The United Nations Children's Emergency Fund<br>(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)          |
| TDK    | : Türk Dil Kurumu                                                                                      |

## BÖLÜM I

### 1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemine, amacına, önemine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve araştırmada adı geçen kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

#### 1.1.Problem Durumu

Yüzyıllardır insanlar birçok nedenle göç etmişler veya göç etmek zorunda kalmışlardır. Ülkelerinde yaşanan iç savaşlar, terör eylemleri, ekonomik sorunlar, eğitim sorunları ve daha iyi yaşam koşulları arayışının insanların göç etmesinin temel nedenleri olduğu söylenebilir (Ereş, 2015). Bu temel nedenlerle göç etmek zorunda olan insanlar, aynı zamanda tüm geçmişlerini, evlerini, komşularını ve değer verdikleri her şeyi kendi ülkelerinde bırakıp, farklı ülkelere sığınabilmektedirler (Uluslararası Göç Örgütü, 2009). Kavramsal olarak göç; *uluslararası bir sınırı geçerek veya bir ülke içinde yer değiştirmek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir* şeklinde tanımlanmıştır (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyanın yaşadığı en ağır insani kriz olan (UNICEF, 2017) ve ülkemizin karşı karşıya kaldığı göç sorunlarından biri de Suriye Arap Cumhuriyetinde yaşanan ve uzun süren iç savaş nedeni ile ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriye vatandaşlarıdır. 15 Mart 2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıklarda, aralarında sivillerinde bulunduğu 500 bin insan hayatını kaybetmiş, 6,3 milyon insan yerinden edilirken, 4,9 milyon insan ise kurtuluşu komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. Türkiye, ilk günden beri din, dil, ırk ayrımı yapmadan Suriye krizi mağdurları için “Açık Kapı Politikası” uygulamıştır (AFAD, 2017). Güncel verilerde; 3.589.384 mültecinin Türkiye'ye sığındığı görülmektedir. Bu kişilerin 256.971 bini mülteciler için oluşturulan geçici barınma merkezlerinde yaşarken, 3.373.719 bini şehirlerde kendi imkânları ile hayatlarını devam ettirmektedir. Yerinden olan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunu ise, çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin yarısından fazlası (1.656.695) çocuktur (UNICEF, 2017; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018).

Ülkemizdeki mülteci çocuk sayısı, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları için büyük bir sayıdır ve savaş mağduru çocukların sağlık ve eğitim hizmeti almalarının önemini, aciliyetini gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte bu kişilere sunulacak hizmetlerin bir takım zorlukları vardır. Bu zorluklar şunlardır: kamp dışında kendi imkânları ile yaşamını sürdürmeye çalışan Suriye vatandaşlarının kayıt altına alınması, çocukların sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanması, kamplarda ve konteyner kentlerde yaşayan vatandaşlara göre daha güç olmaktadır (Erdoğan, 2018). AFAD, SETA ve MEB'in 2018 yılında yayınladıkları raporlara göre; okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı; 976 bin, barınma merkezlerinde okula kazandırılan çocuk sayısı; 83.246, barınma merkezleri ve şehirlerde yaşayan okula kayıtlı çocuk sayısı, 529.600'dir. Bu rakamların yanında, okul dışında kalan Suriyeli çocuk sayısının ise; 350.000 olduğu tahmin edilmektedir (AFAD, 2018; SETA, 2018; MEB, 2018).

Çocuklar savaş ve krizlerin yarattığı acil durumlar karşısında en ağır bedeli ödeyen ve en ağır yükü taşıyan, eğitimleri, duygusal sağlıkları ve hatta yaşamları risk altında olan kesimdir (UNICEF, 2017). Ayrıca, savaşlar hem günümüzdeki çocukları ve hem de henüz doğmamış olan çocukları uzun yıllar boyunca olumsuz etkiler (Devakumar, ve diğerleri, 2015). Çocuklar açısından krizlerin ve göçün en mühim sonucu, eğitimin kesintiye uğramasıdır. Mülteci hareketleri, eğitim hakkının kullanılması açısından yetersiz koşulların oluşmasına neden olmaktadır. Acil durumlarda eğitim, çoğu zaman bir lüks olarak görülmektedir ve kaynakların durumuna bağlı olarak gerçekleştirilecek ikincil bir hak olarak algılanmaktadır. Oysa eğitim, acil durumlarda hem kurtarma ve koruma, hem de rehabilitasyon ve gelişimi destekleyici bir araç olarak görülmeli ve tüm insani yardım çalışmalarının öncelikli çalışması olmalıdır (Yavuz & Mızrak, 2016). Mülteci çocuklar için eğitim hizmetlerinden yararlanmak, aynı zamanda onlar için sağlanan önemli bir koruma yöntemidir. Eğitimden yoksun kalmalarının, toplum açısından ileride büyük tehditler oluşturabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çocukların ihtiyaçları dikkate alınarak, okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde eğitim-öğretim hizmetlerinden yararlanmaları, çocukların topluma uyum sağlaması ve onlara güvenli alanlar sunulması bakımından oldukça önemlidir (Seydi, 2014).

Resmi belgelerde Türkiye; tarihi misyonu gereği “Açık Kapı Politikası” uyguladığı Suriye vatandaşlarına ve çocuklara sunulacak hizmetlere kayıtsız kalmamış, gerek barınma merkezlerinde ve birçok şehirde gerekse Suriye sınırları



içerisindeki yerleşim yerlerinde bu krizden etkilenen vatandaşlara yardım sağlamada “Dünyanın En Cömert Ülkesi” olmuştur (AFAD, 2017). Bununla birlikte; savaşın beklenen süreden uzun sürmesi, mülteci sayısının her geçen gün artması nedeni ile ülkemizde misafir olarak kalacağı düşünülen Suriyeli çocuklarla ilgili eğitim politikalarının hayata geçirilmesi ve kamp dışında yaşayan çocuklara eğitim-öğretim hizmeti sunulmasında bir takım gecikmeler yaşanmıştır. Eğitimde önemli unsurlardan biri olan yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmeleri ve eğitim-öğretim hizmetlerini verecek olan nitelikli öğretmenlerin yetişmesi konusunda eksiklikler devam etmektedir. Bu konuda önemli adımlar atan Milli Eğitim Bakanlığı; eksiklerin giderilmesi, eğitim-öğretim uygulamalarında yaşanan karışıklıklara açıklık getirmesi, kamp içi ve kamp dışı hizmetlerin standarda bağlanması için 26 Eylül 2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” konulu genelge yayımlamıştır. Bu genelge Suriyelilerin eğitimleri ile ilgili bu zamana kadar yayımlanan en kapsamlı belge konumundadır. Aynı zamanda Türkiye Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin katılımcısıdır. Sözleşme, içerdiği ayrıntılı hakların ötesinde temel bir ilkeye sahiptir. Bu ilke; *Çocukların yaşamları ve gelişimleri toplumun duyarlılıkları ve verebilecekleri açısından “birinci önceliğe” sahip bir konu olmalıdır. Çocuklar bu ilkeye olağan ve olağanüstü zamanlarda, barışta ve savaşta, refah ya da ekonomik durgunluk dönemlerinde, özetle her an güvenebilmelidirler* (UNICEF Türkiye, 2004). Bu ilkeyle birlikte sözleşmeyi kabul eden ülkeler, çocuklarla ilgili sorumluluklarını yerine getirmelerinde anne-babalara, diğer kişi ve kuruluşlara destek olacak önlemleri almak zorundadır. Sözleşme, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların yaşama geçirilmesinde gereken kaynaklara her ülkenin, yeterli oranda sahip olmadığını kabul etmeyle birlikte, çocuk haklarına öncelik tanınmasında ve kaynakların yetebildiği ölçüde mümkün olanın gerçekleştirilmesinde yükümlülükler getirmiştir (Akyüz, 2000). Ayrıca sözleşmenin 22. maddesinde;

*“Taraflar devletler, ister tek başına olsun isterse ana-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan*

*yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar”* ifadesi yer almaktadır. Bu sözleşmeye ek olarak, Türkiye’nin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda ülke sınırları içerisindeki her bir çocuğun her koşulda kanundan kaynaklanan şekliyle korumadan faydalanabileceği belirtilmektedir. Bu sözleşmeleri günümüz koşullarında düşündüğümüzde, Türkiye’deki Suriyeli çocuklar dâhil tüm sığınmacı ve mülteci çocukların temel haklarını gözetilen tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir (Sakız, 2016). Bu çocukların eğitime devam etmesi durumunda ise hem kendileri için hem de eğitim sistemi için bir takım güçlükler yaşanmaktadır. Bu güçlüklerin başında dil sorunu gelmektedir (Şeker & Sirkeci, 2015). Mülteci çocuklar yaşadıkları ani ve zorlu göç süreçleri, farklı geçmiş ve kültürel özelliklere sahip olmaları, ortak bir dili paylaşmamaları gibi nedenlerle okula uyum sağlamak için ek çaba göstermek durumunda kalırlar. Eğitim sistemi ise farklı etnik kökenlerden gelen çocukların eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadır (Şeker ve Aslan, 2015). Türkiye; UNICEF, UNHCR, AFAD, Sivil Toplum Kuruluşları ve sahadaki ortakları ile önemli kazanımlar elde etmesine rağmen, krizin boyutu, özellikle kamp dışında yaşayan mülteci oranı (%90), ülkenin alt yapısı ve temel hizmetler üzerinde büyük bir baskıya neden olmuştur. Özellikle eğitim ve çocuk koruma alanında ciddi ihtiyaçlar söz konusudur (UNICEF, 2017).

Bu bağlamda, dünyadaki en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkemizin, Şanlıurfa ve İstanbul’dan sonra en çok mülteci barındıran üçüncü ili Hatay’dır. Hatay ili içerisinde Suriyeli mülteci çocukların aileleri ile birlikte en çok göç ettiği ilçelerden biri de Suriye sınırında olan Reyhanlı ilçesidir. Resmi rakamlara göre Reyhanlı’da yirmi iki bin civarındaki çocuktan 15.576’si MEB’e bağlı okullarda, kamplarda ve geçici eğitim merkezlerinde eğitim almaktadır. Ancak özel gereksinimleri olan çocukların mevcut durumlarına ve eğitimlerine ilişkin bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Ülkemizde mültecilerin psikolojik sorunlarına (Özer, Şirin, & Oppedal, 2015; Demirbaş & Bekaroğlu, 2013) toplumsal uyumlarına (Harunoğulları, 2016; Tunç, 2015) genel eğitim sorunlarına (Yavuz & Mızrak, 2016; Seydi, 2014) veya daha özelden ilköğretim (Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016; Sakız, 2016; Er & Bayındır, 2015) ve okul öncesine (Mercan Uzun & Bütün, 2016) odaklanan çalışmalar mevcuttur. Ayrıca, bu çalışmalarda araştırmacılar tarafından vurgulanan en çarpıcı tespit, mülteci çocuklara nitelikli eğitim-öğretim hizmetleri sağlamada geç kalınmaması, eğitimin en

önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu konudaki veri eksikliği olmuştur (Özer, Şirin, & Oppedal, 2015; Atlı & Balay, 2016). Eğitim hakkının mülteci çocukların en temel haklarından birisi olmasına rağmen eğitim ile ilişkili güvenilir veriye ulaşmak oldukça zor olmaktadır. Söz konusu özel gereksinimli bireyler olduğunda bu konudaki veri eksikliği daha da çarpıcı hale gelmektedir (Coşkun & Emin, 2016). Bu eksiklik, konuya ilişkin etkili politikalar geliştirilmesinin ve bu çocukların ihtiyaçlarına yönelik bilimsel temelli eğitimsel programların oluşturulabilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

## 1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; zorlu ve travmatik bir süreç olan göç sonrası çocukların en temel ihtiyacı olarak ifade edilen eğitim ihtiyacı çerçevesinde, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar ve bu çocuklarla çalışan ilgili eğitim personelinin durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Elde edilecek olan bilgilerin, çocukların içinde bulundukları durumu aydınlatacağı, özel gereksinimli mülteci çocuklara eğitim ve rehabilitasyon hizmeti sunulması ve ilgili eğitim personelinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için başlatılacak yasal çalışmalara öncü etki edeceği düşünülmektedir.

Bu amaç doğrultusunda iki aşamada gerçekleştirilecek olan çalışmada, aşağıda belirtilen nicel ve nitel alt araştırma sorularına yanıt aramaktadır.

Araştırmanın birinci aşamasında cevap aranan nicel alt araştırma soruları şunlardır:

1. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocuk sayısı kaçtır ve savaşın bu çocukların engel durumuna etkisi nedir?
2. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocukların teşhis ve tedavi süreçleri nasıl işlemektedir?
3. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocukların hâlihazırda yararlandıkları eğitim ve sağlık hizmetleri nelerdir?

İkinci aşamada cevap aranan nitel alt araştırma soruları ise aşağıdaki gibidir:

4. Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan Suriyeli öğretmenlerin, eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
5. Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları nelerdir?

6. Suriyeli öğretmenlerin çalışma koşullarını etkileyen ve kurumlardaki süreçlerin yönetiminde karşılaşılan zorluklar nelerdir?

### 1.3 Araştırmanın Önemi

Ülkemiz, hâlihazırda devam etmekte olan Suriye savaşı nedeniyle büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Resmi kaynaklarda, Suriye’de 2011 yılında başlayan iç karışıklardan sonra Türkiye’ye iltica eden 3.6 milyon sığınmacının yarısından fazlasının çocuk olduğu (1.6 milyon) bilgisi yer almaktadır (UNICEF, 2017; UNHCR, 2018; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Savaşlar, iç karışıklıklar ve daha iyi yaşam koşulları arayışı nedeniyle aileleriyle birlikte zorunlu göç sürecine dâhil olan bu çocuklar aynı zamanda göç edilen ülkelerde dil, din, ırk, kültür ve sosyo-ekonomik durum gibi farklılıklar nedeniyle yeni zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Hem dünya geneline yayılmış olan hem de Türkiye’ye iltica etmiş Suriyeli sığınmacı/mülteci çocuk sayısı, çocuklarla ilgili alınacak önlemlerin aciliyetini göstermektedir (Ereş, 2015; Erdoğan, 2018).

Suriyeli çocuklar göç süreciyle birlikte yerinden edilmişliğin ve savaş ortamına maruz kalmanın travmatik sonuçlarını yaşarken, bu çocukları etkileyen en önemli risklerden bir diğeri de eğitim hakkından yoksun kalmaları ya da eğitim süreçlerine dâhil olunduktan sonra yeni eğitim sistemine ve okullara uyum sağlayamama bu nedenle de eğitim süreçlerinden kopma, okulu terk sorunudur (Gencer, 2017). Eğitim hakkı, uluslararası sözleşmeler ve yasalarla güvence altına alınan mülteci çocukları da kapsayan ve tüm çocukların en temel haklarından birisidir. Eğitim, acil durumlar karşısında çocukların ihtiyaçlarını gideren, onları koruyan en önemli araçtır (Yavuz & Mızrak, 2016). Bu bağlamda ülkemizde yapılmış olan bilimsel araştırmaları incelediğimizde mülteci çocukların eğitimi; (Seydi, 2014; Er & Bayındır, 2015; Şeker & Sirkeci, 2015; Yavuz & Mızrak, 2016; Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016; Sakız, 2016; Atlı & Balay, 2016; Duruel, 2016), uyum sorunları ve yaşadıkları güçlükler (Tunç, 2015; Ereş, 2015; Harunoğulları, 2016; Mercan Uzun & Bütün, 2016) ayrıca psikolojik sorunlarına odaklanan (Demirbaş & Bekaroğlu, 2013; Özer, Şirin, & Oppedal, 2015) çalışmalar yapıldığı görülmektedir, buna rağmen eğitim ile ilişkili güvenilir veriye ulaşmak oldukça güçtür. Bu durum özel gereksinimli bireyler açısından incelendiğinde ise, veri eksikliği daha da çarpıcı hale gelmektedir (Coşkun & Emin, 2016). Araştırmalarda ayrıca, ülkemizdeki mülteci çocuklara nitelikli eğitim-öğretim hizmeti sunmada geç kalınmaması, hâlihazırda sunulan hizmetin kalitesinin

arttırılmasının öneminden de bahsedilmiştir (Özer, Şirin, & Oppedal, 2015; Atlı & Balay, 2016; Gün, Yıldız, & Güvendik, 2017).

Son olarak, mülteci çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri ve eğitimin niteliğini belirleyen en önemli unsurlardan biri olan öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde karşılaştıkları güçlükleri inceleyen bilimsel çalışmaların, mülteci çocuklarla ilgili eğitimsel önlemler alınmasında ve etkili politikalar geliştirilmesinde katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılacak olan bu araştırmanın; ülkemize iltica etmiş özel gereksinimli Suriyeli çocuklara özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti sağlanması, konu ile ilgili bakanlıklara mevcut durum hakkında rapor sunulması ve hâlihazırda geçici özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin, koordinatörlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi bakımından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın ileri tarihlerde özel gereksinimli mülteci çocuklarla yapılacak olan bilimsel çalışmalara da ışık tutarak, bu çocukların özel eğitimi ve söz konusu çocuklarla çalışan öğretmenlerin ihtiyaçlarını tespit etme konularında alan yazındaki boşluğu doldurması beklenmektedir.

#### **1.4 Sayıltılar**

1. Çalışmaya katılan ailelerin gönüllülük ilkesi ile dolduracakları, formdaki soruları rastlantısal olmayan bir şekilde doğru cevapladıkları varsayılmaktadır.
2. Çalışmaya katılan öğretmenlerin ve koordinatörlerin görüşmelere gönüllülük ilkesi ile katıldıkları, araştırmacıya güvendikleri ve görüşme sorularına doğru yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.
3. Çalışmada görev alan tercümanın doğru tercüme yaptığı ve analizlerin bu tercüme sonrası doğru şekilde sonuçlandığı varsayılmaktadır.

#### **1.5 Sınırlılıklar**

1. Araştırma Hatay ili, Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocukların aileleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma Hatay ili, Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocukların mevcut durumlarının tespiti için, çocukların sayısının, teşhis ve tedavi süreçlerinin, savaş öncesi ve sonrasındaki eğitim durumlarının incelenmesi ile sınırlıdır.

3. Araştırma Hatay ili, Reyhanlı ilçesinde özel gereksinimli Suriyeli çocuklarla çalışan, Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar ile sınırlıdır.
4. Araştırma Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin çalışma koşullarını etkileyen ve geçici özel eğitim kurumlarının yönetiminde karşılaşılan zorluklar ile sınırlıdır.
5. Araştırma Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin mesleki gelişim ihtiyaçları ile sınırlıdır.
6. Araştırma dil yetersizliği nedeniyle tercümanın yapmış olduğu tercüme ile sınırlıdır.

## 1.6 Tanımlar

**Göç:** Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir ülke içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmıştır. Buna mülteciler, yerinden edilmiş ve çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

**Göçmen:** Genellikle bu terim, uzun süre yaşamak ve orada çalışmak amacıyla gönüllü olarak yeni bir ülkeye giren kişiyi ifade eder. Buna yasal olarak (mülteci gibi) girenler veya yasa dışı olarak (belgesiz kişiler) dâhildir. Bir göçmen öğrenci, mülteci veya belgesiz bir göçmen çiftçisi çalışanı olabilir (Blankenship & Madson, 2007).

**Mülteci:** Irkı, dini, uyruğu, belli bir sosyal gruba üyeliği ve siyasi görüşü yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeni ile vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1 A (2) Maddesi) (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

**Sığınmacı:** İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve bunun için yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

**Eğitim:** Bireyi, belli bir amaç doğrultusunda şekillendiren, onu hayata ve hayatın içindeki sosyal rollere hazırlayan, kendine yetebilecek ve kendini gerçekleştirebilecek, sosyal, ruhsal, bilişsel ve fizyolojik açıdan tam bir iyilik hali

yaratmayı amaçlayan, bilgi ve beceri kazandıran, kişilik gelişimlerine yardım edilen süreçleri içeren bilinçli ya da bilinçsiz etkilerin tümüdür (TDK , 2018).

**Özel Eğitim:** Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimsel ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamak için, bu alanda eğitim verecek olan özel yetiştirilmiş personeli, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile bireylerin mevcut durumuna gelişimsel ihtiyaçlarına uygun ortamlarda verilen eğitimidir (MEB, 2006).

**Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Birey:** Beden, zihin, dil, sosyal, duygusal gelişim özellikleri ve eğitim yeterlilikleri bakımından, yaşlarından beklenen düzeyden anlamlı biçimde farklılık gösteren ve normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan veya kısmen yararlanan, bu nedenle potansiyellerinin ortaya çıkabilmesi için özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerdir (MEB, 2006).

## BÖLÜM II

### 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde göç olgusunun tanımı, temel kavramları, göç sürecinde çocuklar, bu sürecin içinde özel gereksinimli çocukların durumuna dair geniş bilgilere yer verilmiştir.

#### 2.1. Göç Olgusu ve Temel Kavramlar

Uluslararası bir sınırı geçerek veya ülke içinde yer değiştirme olarak tanımlanan göç, süresi, nedeni ve yapısı ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak bilinmektedir (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009). Uluslararası göç olgusunun, insanlık tarihinde geçici değil sürekli bir durum olduğu belirtilmiştir. İnsanlık tarihi kadar eski olan göç hareketliliği, içinde bulunduğumuz zaman diliminde yoğun olarak yaşanmaktadır. Öyle ki bu dönem sosyal bilimciler tarafından “göçler çağı” olarak değerlendirilmiştir. Demografik büyümeler, teknolojik değişimler, siyasal çatışmalar ve savaşların bu hareketliliğe eşlik ettiği görülmektedir (Miller & Castles , 2008). Bu bağlamda göç, kişilerin veya toplulukların kendi istekleriyle ortaya çıkan bir durum olabileceği gibi zorlamayla gerçekleşen bir süreç olarak da karşımıza çıkmaktadır (Ekici & Tuncel, 2015). Ekonomik, sosyal vb. nedenlerle, daha iyi bir yaşama kavuşabilmek için, kişilerin kendi iradeleriyle bulundukları mekânı terk etmeleri *gönüllü (iradi) göç*, doğal afetler, savaş, terör ve sürgün gibi nedenlerle yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmaları ise *zorunlu göç* şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014). Göç olgusunda diğer bir sınıflama göç edilen yere göre yapılmıştır. Göçmen menşei ülke sınırları içinde kalarak yer değiştiriyorsa *iç göç*, ülke sınırlarının dışına çıkarak göç ediyorsa *dış göç* olarak tanımlanmaktadır. Göç sürecinin nasıl gerçekleştiği ise, farklı isimler almaktadır. Bu süreç gönderen, alıcı ve transit ülkenin düzenlenen normlarına ve mevzuatına uygun bir şekilde, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşiyorsa *düzenli göç*, göç edilen ülkelerin yasalarına aykırı bir şekilde gerçekleşmesi ise *düzensiz göç* olarak ifade edilmektedir (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2009; Şentöregil, 2017).

Göçmenlerin sahip oldukları statüyü ifade eden sığınmacı ve mülteci terimlerine de literatürde sıklıkla rastlanmaktadır. Sığınmacı; bir ülkeye sığınma



talebinde bulunan fakat yetkili bir makam tarafından mültecilik statüsüne uygunluğu henüz kesinleşmemiş kişileri ifade eder. Mülteci ise; 1951 Mülteci Sözleşmesi uyarınca “ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyeliği veya siyasi görüşü sebebiyle zulme uğrama korkusundan ülkesinin dışında bulunan ve korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişiler olarak tanımlanmaktadır (UNHCR Türkiye Temsilciliği, 1951; Yılmaz, Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, 2014). Bu tanım genellikle bireylerin ülkelerini terk ettiklerini, başka bir ülkede mülteci statüsüne kavuştuklarını ve daha sonra o ülke tarafından yeniden yerleşim için kabul edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, sığınmacı, korunmaya muhtaç olduğu düşünülen ve mültecilerle benzer hizmetlerden yararlanan kişi olsa da, mültecilik, kazanılmış bir statüyü ifade eder. Mülteciler statüleriyle istihdam edilebilirler (Blankenship & Madson, 2007).

### 2.1.1 Göç Süreci ve Çocuk

Göç süreci, uluslararası göç ve bunun etkilediği diğer boyutlara neden olan karmaşık etmenlerin ve bu etmenlerin etkileşimlerinin bir özetidir. Göç, hem göç eden hem de göç alan ülkedeki bütün bir toplumu etkiler (Miller & Castles , 2008, s. 30). Zorunlu hallerde veya daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için yapılan göç, ailelerin yapısını derinden etkileyen bir unsurdur. Bu süreç aynı zamanda çocukları da etkileyen bir süreçtir. BMMYK’nin 2016 verilerine göre dünyadaki mültecilerin % 51’i çocuktur. Öte yandan, ailelerinden ayrı ya da refakatsiz 98.400 bin çocuğun sığınma başvurusunda bulunduğu görülmektedir (UNHCR, 2016). Son dönem göç hareketlerine bakıldığında göçmen çocuklar önemli bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, acil müdahaleyi ve mevcut sorunlara çözüm sunulmasını gerektiren bir noktadadır. Çocukların göç sürecinin içinde yer almaları, birçok haktan mahrum olmaları anlamına gelmektedir ve en temel ihtiyaçlarından olan barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişimde büyük zorluklar yaşayabilmektedir (Çakırer Özservet & Sirkeci, 2016). Bunun yanında, hizmetlere ulaşan aileler ve çocuklar, dil sorunu, yaşadıkları çevreye veya okula uyum sorunları, sosyal sınıf ayrımı, çocukların yoksulluk nedeniyle çalıştırılması, ailelerin eğitime ilgisizliği, kalabalık aile ve bu güçlüklerin çocuğun ruh sağlığı üzerindeki etkileri gibi sorunlarla yeniden baş etmek durumunda kalmaktadır (Kaştan, 2015). Karşılaşılan zorluklara refakatsiz çocuklar açısından bakıldığında, onların bu zorlukları tek başına aşmak zorunda kaldıkları göz önünde bulundurulmalıdır (Şentöregil, 2017). Yapılan araştırmalar, mülteci çocukların yarısından fazlasında depresyon, travma sonrası stres

bozukluğu, intihar etme düşüncesi olduğunu, bir kısmının bireysel olarak silahlı ya da fiziksel şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Özer, Şirin, & Oppedal, 2015). Bu bağlamda özellikle zorunlu ve düzensiz göçün, çocukların ruhsal ve gelişimsel düzeylerinde ağır hasarlara yol açtığı söylenebilir.

Çocuklar uluslararası hukukta, genel insan haklarından ayrı, özel olarak düzenlenmiş haklara sahiptirler. Çocuk haklarına yönelik bilinen en temel uluslararası metin olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ilk kez 1989 yılında onaylanmış ve sözleşme ikisi hariç BM üyesi diğer bütün ülkeler tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşme kapsamında çocukların yaşama, katılım, korunma ve gelişim olmak üzere 4 temel hakları bulunmaktadır. Sözleşmenin 2. maddesine göre; *taraf devletler, Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa (yani göçmen çocuk da dâhil), kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt etmek durumundadır. Çocuğun kendisini ilgilendiren her türlü eylemde karara ve uygulamaya katılım hakkı kavramı, sözleşmenin 31. Maddesinde çocuğun sosyal yaşama özgürce katılım hakkı olarak kabul edilmektedir* (Akyüz, 2000, s. 32-36; Çakırer Özservet & Sirkeci, 2016).

Sonuç olarak göç konusunun içinde yer alan çocuklar, yasal hakları, sayısal üstünlükleri ve korunmaya muhtaç durumları nedeniyle özel bir konumdadır.

### 2.1.2 Göç Süreci ve Özel Gereksinimli Çocuk

Aile yapısını derinden etkileyen bir unsur olan göç süreci, aynı zamanda çocuklar üzerinde ağır hasarlar bırakan bir deneyimdir. Çocuklar göç süresince aileleriyle birlikte zorlu bir yolculuğa katılanmanın yanı sıra barınma ve sağlık sorunlarıyla da karşılaşmaktadır. Kimi zaman ihmal ve yetersizlikler nedeniyle mağdur olurken kimi zaman da ticari bir eşya gibi bir yerden başka bir yere sürüklenmekte veya göç etmek zorunda kalmaktadır (Yılmaz, 2014). BMMYK, UNİCEF, AFAD gibi kuruluşların her yıl yayınlanan verilerine göre, dünya genelinde ailesiyle veya refakatsiz olarak göç eden çocuk sayısının büyüklüğü ve bu çocuklar için acil müdahaleler gerektiği bildirilmektedir. Bununla birlikte, göç eden çocuklar arasında beden, zihin, dil, sosyal, duygusal gelişim özellikleri bakımından, yaşitlarından anlamlı biçimde farklılık gösteren ve normal eğitim hizmetlerinden

yararlanamayan bu nedenle özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler (Diken, 2012) olduğu bilinmektedir ancak engelli mülteci ve sığınmacılar için ihtiyaç duyulan çok az veri olduğu; bunun yetişkinler, çocuklar ve gençler için de geçerli olduğu yapılan araştırmalarla açıklanmaktadır (Hek, 2005).

İngiltere’de mülteci toplulukları ve hizmet sağlayıcılarıyla ihtiyaçları belirlemek için yapılan görüşmelerin sonucunda; engelli mülteciler için kurumlar arası iletişim eksikliği ve karışıklığın var olduğu tespit edilmiştir. Engelli mülteci ve sığınmacılara hizmet sunumuyla ilgili yasal yükümlülükler ve özellikle sosyal hizmetler bölümlerinde bu gruba yönelik değerlendirme ve bakım paketleri sunma isteksizliği de fark edilmiştir. Mülteci olan engelli çocukların özel gereksinimleriyle bağlantılı olarak belirli bir veri veya literatür bulunmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, mülteci statüsü kazanana kadar, engellilik yaşama yardımı ya da diğer yardımlardan yararlanma hakları yoksa bu çocuklar için mali destek eksikliği olduğu da söylenmiştir (Hek, 2005).

Aynı zamanda ABD’de mülteci engelliler için rehber niteliğinde olan “*Resource Guide for Serving Refugees with Disabilities*” adlı kitapta bahsedildiği üzere; travmatik olaylar, zulümler ve kişisel kayıplar da dâhil olmak üzere göç edilen ülkeye varıştan önce mültecilerin yaşadıkları deneyimler, ruh sağlığı ve fonksiyonlarını yerine getirme yeteneğini önemli ölçüde etkilemektedir. Mülteci çocuklar göç öncesi, göç süreci ve nereye göç ettiklerine dair, maruz kaldıkları olaylar nedeniyle engelli olabilmektedir. Engellilik bu süreçlerde edinilmiş bir durum ise, bunun üzüntüsü ve kabullenme aşamasıyla mücadele edebilmektedir. Bu sebeple, mülteci ruh sağlığını ele alacak kaynaklar ve materyaller çok önemli ve elzemdir. Çoğu mülteci, temel sosyal hizmetler, engelli çocuklar için eğitim ve sağlık bakımından mahrum olan ülkelere gelmekte, çocuğuna veya kendilerine yardım talep etme ve alma kavramına tamamen yabancı kalabilmektedir (Blankenship & Madson, 2007).

Çocuklar dünya genelinde birçok ciddi sorunla karşılaşabilmektedir. Oysa çocuklar korunmaya muhtaçtır ve yetişkinlerden daha özel muameleyi hak eden bir konumdadır. Uluslararası hukukta çocuk haklarını güvence altına alan, Türkiye’nin de 1990 yılında imzaladığı “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”nin yol gösterici ilkelerinden biri de “çocuğun yüksek yararı” ilkesidir (UNICEF Türkiye, 2004). Bu

ilkeye göre; kamusal ya da özel yardım kuruluşları, mahkemeler veya yasama organları tarafından, çocuğa ilişkin alınacak tüm kararlarda “çocuğun yüksek yararı” göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ilkenin çocuk için uygulanabilir olmasında ise, iki önemli araç vardır: birincisi barınma ve korunma süreci tamamlandıktan sonra, tedavi, sağlık ve eğitim konusudur, ikincisi ise tüm bu uygulamaların eğitilmiş, uzman çalışanlar veya gönüllüler tarafından yürütülmesidir (Yılmaz, 2015). Buradan hareketle ülkemizde özel gereksinimli mülteci çocuklar için eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri incelendiğinde herhangi bir çalışmanın varlığından söz etmek mümkün olmamaktadır. Dünyadaki en fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye, mülteci çocuklara barınma, beslenme, sağlık ve eğitim hizmeti sağlamada önemli adımlar atmış, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2014 yılında yürürlüğe girmiş, Suriye’den gelen mültecileri kapsayan Geçici Koruma Yönetmeliğini hazırlayarak hak temelli yasal bir çerçeve sunmuştur (UNHCR, 2018) fakat, özel gereksinimli çocuklara eğitim ve rehabilitasyon hizmeti sağlayacak yasal çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır (Coşkun & Emin, 2016).

Özetle sığınmacı veya mülteci konumunda olan, sahip olduğu engel nedeniyle özel gereksinimli çocuklarda dahil olmak üzere, tüm çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin, ikamet ettikleri ülkenin imkânları doğrultusunda karşılanması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu ihtiyaçlar karşılanırken “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin ilkeleri göz önünde bulundurulmalı, Sözleşme’de yer alan maddelerin din, dil ve ırk ayrımına bakılmaksızın mülteci her çocuk için geçerli olduğu unutulmamalıdır.

## **2.2. İlgili Araştırmalar**

Bu bölümde ulusal ve uluslararası araştırmalar konu ve kapsamına göre kısaca özetlenmiştir.

## **2.3 Ulusal Araştırmalar**

Ulusal araştırmalar bölümünde, ülkemizde 2012 yılından bu yana mülteci çocuklarla ilgili yapılmış olan bilimsel araştırmalara yer verilmiştir. Türkiye’de yapılan araştırmaların daha çok mülteci çocukların eğitim durumlarına, göç sürecinin doğal sonuçlarıyla ilgili olan genel ve psikolojik sorunlarına odaklandığı görülmektedir. Ülkemizde yapılan bu çalışmalar aşağıda sırasıyla özetlenmiştir.

Özer, Şirin ve Oppedal (2012)'in Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınmak zorunda çocukların yaşadıkları travmatik olayların etkilerini ortaya çıkarmak için yaptıkları bu araştırma Suriyeli mültecilerin yaşadıkları Gaziantep İslâhiye Kampında gerçekleştirilmiştir. 9-12 yaş grubundan 91 kız, 106 erkek, 13-16 yaş grubunda 45 kız, 71 erkek çocukla bireysel ve grup çalışmaları yapılmış, yaşanan iç savaşın boyutlarını çocukların gözünden değerlendirmek için uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan Stressful Life Events Ölçeği, demografik bilgileri içeren anketler ve çocuk çizimleri kullanılmıştır. Toplanan verilerin analiz sonuçlarına göre; çocukların % 74'ü ailesinden en az birini, her dört çocuktan üçü de kardeşini kaybetmiştir. Bu çocuklardan % 45'nin depresyonda ya da intihar etme düşüncesinde olduğu, % 35'inin travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı, % 30'nun ise, bireysel olarak silahlı ya da fiziksel şiddete uğradığı, aynı zamanda çocukların uyku ve yeme sorunları olduğu tespit edilmiştir. Çocukların okullaşma oranlarına bakıldığında ise; ilkokul döneminde olan çocukların % 50'sinin, ortaokul okulda döneminde % 70'inin, lise döneminde olan çocukların % 90'nının okul kaydı olmadığı görülmüştür. Araştırmacılar, hem travma yaşamış hem de okula devam edemeyen çocukların kendileri ve Türkiye açısından gelecekte oluşabilecek riskleri en aza indirmek ve kayıp kuşak oluşmaması için okullaşma oranının artması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda ivedilikle alınacak önlemlere dikkat çekmişlerdir. Ayrıca araştırma kapsamındaki çocuklardan birçoğunun yaşadıkları zorluklara rağmen geleceğe umutla baktıklarını, hayalleri olduğunu bu nedenle onlara nitelikli eğitim-öğretim hizmeti sunmada geç kalınmaması gerektiği önerilmiştir.

Demirbaş ve Bekaroğlu (2013) ise; sığınmacı/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemleri araştırdıkları bu çalışmada, sığınmacıların göç öncesi, göç süreci ve göç sonrasında yaşadıkları çoklu travmaları incelemişlerdir. Çalışmanın bulgularında, sığınmacıların büyük bir kısmında ruhsal bozukluklardan bunaltı, depresyon, dikkat eksikliği, uyku düzensizliği, intihar ve travma sonrası stres bozukluğu olduğu belirtilmiştir. Yaşanılan ruhsal sorunlar, risk faktörleri ve sorunlarla baş edebilme açısından kadınlar, erkekler, ergenler ve çocuklar arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu nedenle araştırma sürecinde Türkiye'de sığınmacı ve mülteci olma, yaşanan ruhsal sorunlar kadınlar, erkekler, ergen ve çocuklar açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, sığınmacı/mültecilerin kimlikleri ile ilgili yasal düzenlemelerin ivedilikle çözülmesi, değerlendirmelerin, planlama ve

tedavilerinin yapılmasının öneminden bahsedilmiştir. Travma mağdurlarının klinik tedavi, fiziksel sağlıkları dâhil koruyucu ve bütüncül tedavilerden yararlanmaları gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çocuk ve ergen sığınmacılara yönelik olarak, deneyimleri hakkında konuşma, sanat ve oyun terapileri, uzmanlar tarafından okullarda uygulanacak müzik etkinliklerinin yararlarından bahsedilmiş ve çocukların göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlamasını kolaylaştıracağı belirtilmiştir.

Seydi (2014)'nin, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununun çözümüne yönelik izlenen politikaları incelediği araştırmasında, konuyla ilgili resmi belge ve yazılı açıklamalar, medyaya yansıyan yazılı haberler üzerinde doküman incelemesi ve elde edilen verilerin betimsel analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarında, sığınmacı sayısındaki aşırı artışın ve sığınmacıların büyük çoğunluğunun kamp dışına dağılmasının, diğer konuları etkilediği gibi eğitim sorununun çözümüne yönelik çalışmaları olumsuz etkilediği ve hatta çözülmesi güç problemlere neden olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin 2013 yılından bu yana kamp içinde olduğu gibi kamp dışında da eğitim sorunlarının çözümü için önemli kararlar alıp uyguladığı ve yoğun bir çaba içinde olduğu anlaşılmıştır. Yine bu araştırma sonucunda, alınan ve uygulanan kararlarla ilgili yeterli kamuoyu bilgilendirmesi yapılamadığı için, toplumsal eleştiri ve endişelerin arttığı görülmüştür.

Er ve Bayındır (2015) ise, mültecilerin yaşadıkları zorlu süreçlerden en çok etkilenen çocukların eğitim süreçlerini ve bu süreçten tamamen yoksun kalmalarının ileride yaratacağı sıkıntıları, hâlihazırda ilkokulu devam eden mülteci çocuklara yönelik sınıf öğretmenlerinin pedagojik yaklaşımlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 2015-16 eğitim-öğretim yılında İzmir il merkezinde görev yapan 182 öğretmenle yapılmış ve araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anketle veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sınıf öğretmenlerinin 1/3'ünün sınıfında mülteci çocukların olduğu ve öğretmenlerin büyük çoğunluğu (% 74,7) mülteci çocukların eğitimlerine yönelik herhangi bir eğitim almadığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin % 83'ü bu çocukların eğitim sürecine sorunsuz devam etmenin mümkün olamayacağına dair görüş bildirmişlerdir. Buna göre, mülteci çocuklarla çalışan sınıf öğretmenlerine hizmet içi eğitim kursu verilmesi önerilmiştir.

Şeker ve Sirkeci (2015)'de bu çalışmalarında, tarihsel olarak çok sayıda mültecinin barındığı İran sınırında yer alan, Doğu Anadolu'daki Van ilinde yaşayan

mülteci çocukların eğitim sürecinde yaşadıkları zorlukları anlamaya odaklanmıştır. Bu amaçla bu çocukların devam ettiği okulların öğretmenleri ile çalışılmıştır. Van şehir merkezinde bulunan okulların öğretmenlerinden gönüllülük ilkesi ile mesleki deneyimi dikkate alarak, yaşları 23-47 arasında değişen üçer öğretmen seçilmiş ve toplam 9 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonrası yapılan analizde; öğretmenlerin bildirdiği en temel sorunun dil sorunu olduğu tespit edilmiştir. Çocukların sınırlı dil becerileri nedeniyle iletişim kurma ve sosyalleşmede zorluklar yaşadıkları öğretmenler tarafından bildirilmiştir. Türkçe'yi yeterli düzeyde kullanamayan mülteci çocuklar ile diğer çocuklar arasında iliş, arkadaş edinme gibi becerilerde de sorunlar yaşandığı, mülteci çocukların sınıf ortamına yabancılaştığı belirtilmiştir. Ayrıca bu çocukların eğitimden yeterli düzeyde fayda göremediği, mülteci ailelerin de çocuklarına eğitim konusunda yeterince destek olamadıkları öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Çalışmanın öneriler kısmında, mülteci çocukların öncelikle dil sorununun çözümüne yönelik sınıfların ve çocukların akademik becerilerini destekleyecek kursların yararlı olacağı araştırmacılar tarafından sunulmuştur.

Ereş (2015), göçmen çocukların eğitimlerini çözümlemek ve Türkiye'ye göç etmiş çocukların eğitim durumlarını incelemek için gerçekleştirdiği çalışmasında, Türkiye'de, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana göç olgusunun varlığından ve bu olgunun etkilerinin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik boyutta artarak devam ettiğinden bahsetmiştir. Ayrıca göç sürecinin ve sonrasının çocuklar üzerindeki etkileri, göç eden ailelerin yaşadıkları barınma, sağlık, güvenlik, sosyalleşme gibi sorunların çocuklara doğrudan yansıdığı üzerinde durmuştur. Araştırmada, çocukların yaşadığı olumsuz yaşantıların etkilerini azaltmak ve uyum problemlerini çözmek için eğitimin önemli bir rolü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca göçün, ev sahibi ülkeyi de ekonomik ve sosyal açıdan etkilediği üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak araştırmacı, göçmen eğitiminin önemine rağmen, Türkiye'de bu konuda yapılmış bilimsel çalışmaların yetersizliğinden bahsetmiş, genel eğitim politikaları kapsamında göçmen çocukların eğitime yönelik hedeflerin açıkça belirtilmesi gerektiğini söylemiştir. Bununla birlikte belirlenen hedeflere uygun yasal düzenlemelerin yapılması, ekonomik stratejilerin belirlenmesi, göçmen eğitimiyle ilgili farkındalık sağlanarak bilimsel çalışmalarda göçmen eğitime yer verilmesi, geribildirim alma ve değerlendirmeler yapılmasının yararlarından söz etmiştir.

Tunç (2015)'un araştırmasında ise, evrensel kabul görmüş mülteci davranışı, Türkiye'ye sığınan mültecilerin davranışlarını karşılaştırırken, aynı zamanda göç alan toplumların davranışlarıyla da Türk toplumunun davranışlarını karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışma sonuçlarına göre, Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilerin ve göç alan Türk toplumunun beklentileri, davranışları, kaygı ve algılarının evrensel nitelik taşıdığı görülmüştür. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye etkilerini daha ayrıntılı bir açıdan görebilmek, krizin güçlü ve zayıf yönlerini tespit edebilmek amacıyla SWOT analizi yapılmış ve sonucunda toplumsal kabul ile sosyal uyum sürecinin eş zamanlı desteklenmesinin önemi üzerinde durulmuştur. Her iki toplumun da ihtiyaçlarını dikkate alarak, bu ihtiyaçları karşılayabilecek konuların başında ise eğitim konusunun geldiği tespit edilmiştir. Sosyal uyum sürecinin desteklenmesinde Türkçe dil öğretiminin yapılması önerilmiştir.

Yavuz ve Mızrak (2016) örnek olay incelemesi olarak tasarladıkları çalışmalarında, Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik yapılan eğitim yardımları incelenmiştir. Acil durumlarda okul çağındaki mültecilerin eğitimine yönelik uygulamalar değerlendirilmiş, yapılan birçok yardıma rağmen, temelde iki sorundan bahsedilmiştir. Birincisi, ülkesinden göç etmişliğin doğal sonucu olan fakirlik, ikincisi ise geçerliliği olan diplomaların verilememesidir. Sorunların çözümünde hükümetlerin, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği yapmasının önemine değinilmiştir.

Balkar, Şahin ve Babahan (2016)'ın, mülteci çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin ve koordinatörlerin ihtiyaçlarını tespit edebilmek için, Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) görev alan öğretmenler ve koordinatörlerle yapmış oldukları bu araştırma kapsamında, Gaziantep ilindeki GEM'lerde görev yapan 21 Suriyeli öğretmen ve 7 GEM koordinatörü görüşülmüştür. Odak grup toplantıları ile toplanan veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre; Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişim ve sınıf yönetimi konularında ihtiyaçları olduğu, Türk öğretmenlerle işbirliği yapmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu öğretmenlerin karşılaştıkları zorlukların başında, ücret yetersizliği geldiği saptanmıştır. Çalışma ortamlarını aşırı disiplinli bulmaları, bu konuda uyum güçlüğü yaşamaları da GEM'lerin yönetim süreçlerinde ortaya çıkan diğer zorluklardır. Bu bağlamda; Suriyeli öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmesi, Türk öğretmenlerle işbirliği



yapabilecekleri ortamlar sağlanması ve Türkiye'deki okulların işleyişi, yönetim süreçleri hakkında bilgiler verilmesi önerilmiştir.

Uzun ve Bütün (2016) ise, Türkiye'ye sığınan ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden Suriyeli çocukların, okula uyum sağlama sürecinde yaşadıkları sorunları tespit etmek amacıyla, Samsun ilinin değişik yerlerinde görev yapan ve sınıfında Suriyeli çocuk bulunan altı okul öncesi öğretmeni ile görüşmeler yapmışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak bu araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların hem fikir olduğu en önemli görüşün çocukların Türkçe bilmemeleri nedeni ile ciddi güçlükler yaşamalarıdır. Türkçe bilmemeleri nedeni ile çocuklar hem öğretmenleri hem de arkadaşlarıyla iletişim kuramamakta ve sosyalleşemedikleri için grubun dışında kaldıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte bu çocukların ülkemize tam olarak yerleşememeleri ve sığınmacı statüsünde olmaları nedeniyle, temel yaşamsal ihtiyaçların giderilmesi hususunda da ciddi sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Harunoğulları (2016)'da Suriyeli çocuk işçilerin sosyo-ekonomik, sosyo-mekânsal durumlarını incelemek amacıyla, Türkiye'nin sınır ili olan ve büyük sayıda Suriyeli sığınmacının yaşadığı Kilis'te, katmanlı örneklem yoluyla seçilen 62 çocuk işçi ile görüşmüştür. Veri toplama aracı olarak anket, görüşme ve gözlem yöntemi kullanılmıştır. Nicel ve nitel olarak analiz edilen verilerin sonuçlarına göre; sığınmacı çocuk işçiliğinin temel nedenlerinin, yoksulluk, ailedeki kişi sayısının fazlalığı, anne-babaların işsiz olması ve aileye maddi destek kaygısı olduğu belirtilmiştir. Çalışmak zorunda kalan mülteci çocukların, fiziksel, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorunların çözümünde kamu kurumlarının gerekli tedbirleri alması gerektiği ve mülteci ailelere uygun istihdam koşulları sağlanması gerektiği araştırmacı tarafından önerilmiştir.

Sakız (2016)'ın bu araştırması Türkiye'nin yoğun göç alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki okullara, göçmen çocukların katılmasıyla ilgili olarak yöneticilerin tutumlarını, düşünce ve inançlarını belirlemek amacıyla yapılmış nitel bir araştırmadır. Araştırma Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan, Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak göç ettiği iki şehirde yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler, ilkokullarda idarecilik yapan 18 okul müdürü ile gerçekleştirilmiştir. Tematik analiz yöntemiyle çözümlenen görüşmeler sonucunda; okul idarecilerinin

sığınmacı çocukların kendi okullarında eğitim görmeleriyle ilgili olumlu tutum beslemediği, bu çocukların ayrıştırılmış ortamlarda eğitim almaları fikrini benimsediği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, yapısal yetersizliğin ve düşük sosyal kabul düzeyinin bu çocukların eğitimlerine yönelik olumsuz tutumları büyük ölçüde etkilediği, bütünleştirici okul ortamları için paydaşların psikolojik, sosyal ve yapısal manada desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Balay ve Atlı (2016)'nın Suriye öğrencilere eğitim-öğretim hizmeti sağlayan Geçici Eğitim Merkezlerinde çalışan Suriyeli öğretmenlerin eğitim-öğretim beklentilerinin gerçekleştirilme düzeylerinin belirlenmesi konulu güncel çalışmaları kapsamında Şanlıurfa ilinde açılmış olan 39 geçici eğitim merkezinde çalışan 36 Suriyeli öğretmen ile görüşülmüştür. Görüşmelerin sonucuna göre; geçici eğitim merkezlerinde verilen eğitimin çeşitli sebeplerden dolayı nitelikli olmadığı tespit edilmiştir. Suriyeli öğretmenler, mevcut okulların fiziki koşullarının Suriye'deki okullarla benzer olmasına rağmen, okulların Türk öğrencilerle ortak kullanılmasının sınıfların mevcudunu arttırdığını, eğitim-öğretim materyallerinin, Türk öğrenciler için tasarlanması nedeniyle Suriyeli öğrencilere hitap etmediğini, ayrıca laboratuvar, spor malzemelerinin ve müzik aletlerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. UNICEF tarafından karşılanan maaşlarında artış olmaması nedeniyle yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ek iş yaptıkları ve Suriyeli ailelerin de yoksulluk nedeniyle eğitime bütçe ayıramadıkları, aynı zamanda öğrencilerin psikolojik desteğe ihtiyacı olduğu Suriyeli öğretmenlerin ortak görüşleridir. Bu bulguların yanında, Suriyeli öğretmenler, kendilerine sunulan imkânlar için Türkiye'ye minnettar olduklarını, savaşın uzun sürmesi nedeniyle kayıp bir nesil olmaması için eğitim-öğretim hizmetlerinin iyileştirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Araştırmacılar, çalışmadan elde edilen bulgulara ek olarak; savaşın beklenen süreden uzun sürmesiyle eğitim-öğretim açısından yaşanan zaman kaybının telafi edilebilmesi ve bundan sonraki dönemin nitelikli olması için, Suriyeli öğrencilerin eğitimine yeteri kadar değer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda okul çağındaki tüm çocukların okullara kaydının sağlanması ve Türk öğrenciler dönüşümlü ortak bina kullanımı kararının, uygulanan müfredatın, araç-gereçlerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, Suriyeli öğretmen ve öğrencilerin psikolojik olarak desteklenmesi için çalışmalar yapılmasını önermişlerdir.

Duruel (2016)'in Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitimi durumu konulu çalışmasında ise; Türkiye'nin sığınmacıların eğitimi ile ilgili politikaları, hukuki düzenlemeleri, mevcut durum ve yaşanan sorunlar ortaya konulmuş, bu sorunlara ilişkin öneriler sunulmuştur. Araştırmacı; konu ile ilgili teorik değerlendirmeler ve alan araştırmalarının neredeyse tamamı incelendiğinde, savaşın ilk yıllarında “geçici” olduğu düşünülen sığınmacıların, beslenme, sağlık ve güvenlik sorunlarının ön planda tutulduğunu, eğitimin ikinci planda kaldığını ancak savaşın beklenen süreden uzun sürmesi ve giderek artan sığınmacı çocuk sayısı ile eğitimin öneminin anlaşıldığı vurgulamıştır. Bununla birlikte, sürecin dinamik olması ve her geçen gün başka bir boyut kazanmasının konu ile ilgili, araştırmacıların sağlıklı değerlendirme ve bulgu şansını azalttığı belirtilmiştir. Türkiye'nin, sığınmacı çocukların eğitim haklarını korumak için uluslararası sözleşmelere üye ülkeler arasında olduğu ve bu durumun çözümüne ilişkin yönetmelik ve genelgeler yayınladığı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015-2019 stratejik planında sığınmacıların eğitimi konusuna dair planlamalar yapıldığı araştırmada yer almıştır. Sonuç olarak, Suriyeli çocukların eğitiminin hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. Eğitime ilişkin temel sorunların belirlenerek çözüm üretilmesi gerektiği, Suriyeli çocuklara hizmet veren Geçici Eğitim Merkezlerinin sayısının artırılması, okulların fiziksel alt yapısının iyileştirilmesi, her çocuğun okula ulaşımının sağlanması ve okula kayıt yaptırmak istemeyen ailelere ulaşılarak sorunlarının çözülmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur. Yabancılar dil eğitimi veren tüm kurum ve kuruluşların işbirliği yaparak, bu eğitimin uzman kişiler tarafından verilmesinin önemi, Türk toplumunun duruma adapte olması ve toplumsal hoşgörüsüzlük, ön yargı, çatışmaların önlenmesi için farkındalık çalışmaları yapılmasının gerekliliği araştırmacı tarafından sunulan öneriler arasındadır. Suriyeli sığınmacıların eğitime ilişkin etkili politikalar üretilmesi ve resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütlerinin iş birliği içinde olması gerektiği de belirtilmiştir.

Gün, Yıldız ve Güvendik (2017) tarafından yapılan bu çalışmanın amacı, Kayseri'de yaşayan Suriyeli mülteci çocukların okullaşma oranı ve geleceğe yönelik düşüncelerini belirlemektir. Uzman görüşleri alınarak hazırlanan, yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu, okula devam eden 10-15 yaş grubundaki 50 çocukla görüşülerek uygulanmıştır. İçerik analizi yöntemi ile incelenen bulguların sonuçlarına göre; kız-erkek çocuk toplam okullaşma oranının % 70 olduğu okula devam etmeyen

Suriyeli çocuk oranının ise % 30 olduğu tespit edilmiştir. Eğitimcilerin okula devam eden öğrencilerin psikolojik durumlarını dikkate almalarının önemi vurgulanmıştır. Çocukların okula devam etmeme nedenleri arasında ise, okula kayıt olmaları durumunda dil engeli ile karşılaşmaları, ekonomik zorluklar nedeniyle çalışmak zorunda olmaları, okullarda zorbalıkla karşı karşıya gelmemeleri için ailelerin, çocuklarını okula göndermek istememeleri yer almıştır. Hâlen okula kayıtlı olmayan çocuklar için yeni projeler üretilmesi gerektiği, ulaşım sorunu, okula uyum sorunu ve ailelerin ikna edilmesi gibi sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapılması gerektiği araştırmacılar tarafından önerilmiştir. Çocukların geleceğe yönelik görüşlerinde ise, savaşa rağmen ülkelerine dönmek istedikleri, seçecekleri meslekler arasında ülkelerinde yaşanan savaşın etkilerini azaltmaya yönelik doktor, mimar, mühendis, savaş uçağı pilotu, tercüman, polis meslekleri seçecekleri belirtilmiştir. Bununla birlikte siyasi kinleri olduğu, barış dileği, ülkelerinde yaşayan fakirlere yardım etme isteği de tespit edilmiştir. Araştırmacılar, eğitim ile ilgili önerilerin yanında bu çocukların psikolojik durumlarının tespiti ve tedavisi için gerekli önlemler alınmasının önemini belirtmişlerdir.

## 2.4 Uluslararası Araştırmalar

Uluslararası araştırmalar bölümünde ise, 2012-2017 yılları arasında mülteci çocuklarla ilgili yapılmış olan bilimsel araştırmalara yer verilmiştir. Bu araştırmaların genellikle, mülteci çocukların göç ettikleri ülkelerde dil, din, ırk ve kültür farkı nedeniyle yaşadıkları problemlere, uyum sorunlarına, okullarda karşılaştıkları güçlüklerle ve yasal engeller nedeniyle bazı çocukların yaşadıkları ülkesizlik/vatansızlık sorunlarına odaklandığı görülmektedir. Bu araştırmalar aşağıda sırasıyla özetlenmiştir.

Lerner (2012) bu araştırmasında, yaklaşık olarak her yıl 100000 mültecinin Amerika'ya giriş yaptığını ve bunların yarısının çocuk olduğunu belirtmiştir. Bu çocukların yaşları dikkate alınmaksızın birinci sınıfa alındığını ve bu öğrencilerin sosyal ve duygusal problemler yaşadığını ifade etmiştir. Lerner, aynı zamanda Super ve Harkness geliştirdiği niş teorisine değinmiş, bu teorinin üç ana ayağı olduğunu belirtmiştir. Bu ayakların; çocukların fiziksel ve sosyal ortamları, çocuğun bakımıyla ilgili örf ve adetler, çocuğun bakımıyla uğraşanların psikolojik durumları olduğundan bahsetmiş, ekolojik sistem teorisine göre bu çocukların yaşamsal ve güvenlik ihtiyaçlarının öncelikli olduğuna değinmiştir. Bu çocuklar kamplarda farklı yaşama

biçimleri görmüşlerdir. Ailenin kültürel modeli çocuğun gelişiminde etkilidir çünkü çocuğun kültürel entegrasyonunda aile önemli bir faktördür. Araştırmacıya göre, çocukların Erikson'un belirttiği kişilik gelişimlerinde problemler çıkabilir, bu çocukların bireysel özellikleri dikkate alınıp kişilik gelişimleri konusunda yardım edilmelidir. Çocukların kültürel özellikleri, örf ve adetleri anlaşılmalıdır ki kişilik gelişiminde yardım edilebilsin. Öğretmenler bu çocukların ihtiyaç ve isteklerini dikkate almalıdırlar. Bu çocukların sınavlarda aldığı notlara bakmak yerine bu çocukların neden başarılı olmadıklarını ve yaşadıkları tecrübelerin anlaşılması gerektiğini de söylemiştir.

Mace ve Ark. (2014) ise; mülteci çocukların fiziksel sağlık problemleri, zihinsel yetersizlikler, gelişimsel gerilik ve davranış problemleri yaşama konusunda risk altında olduğunu belirtmiş ve Batı Avustralya da yaşayan bir grup mülteci öğrencinin eğitimsel, gelişimsel ve psikolojik ihtiyaçları ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Sonuçta, bu çocukların sağlık durumlarını etkileyen yaşadıkları tecrübelerin farklı olduğunu belirtmiştir. Mace ve Ark. göre; uzun süren geçişlerin, aileden ayrılmanın ve diğer çalışmalarda belirtildiği gibi minimal ve kesintili eğitimin, eğitime ulaşma güçlüğü ve ana olmayan bir dilde eğitim bu çocukların yaşadıkları genel problemler arasındadır. Somatik semptomların varlığı bu çocukların yaşadıkları duygusal problemlerin ölçümünün doğru bir şekilde yapılmadığının bir işareti olabilir. Uzun geçişler ve psikolojik iyi olma arasında bir korelasyon olmamasına rağmen, disiplin cezalarının bu çocukların psikolojik iyi olma durumu, eğitim ve sağlığı üzerine etkisi yadsınamaz. Bu çocukların dil yetkinliği konusunda geri kalmışlıkları ilerideki dil öğrenimi açısından iyi bir veridir. İltica ile ilgili birçok konu bu çocukların okuldaki durumlarını etkilemiştir. Örneğin uzun geçiş dönemleri bu çocukların disipline sevk ile alakalı bir duruma sebebiyet verebilir. Araştırmacılara göre, bu çocuklara kaynak sunumu, okulda devamlı bir destek sağlanması ve öğretmen yardımı bu çocukların dirençlerini artırabilir, çocukları güçlendirebilir, akademik ve sosyal başarı sağlayıp iyi adapte olmuş yetişkinler olmalarına olanak sağlayabilir.

Amthor ve Roxas (2016)'ın çok kültürlü ve kültüre uygun eğitimin uzun süreli etkisini incelemek amacıyla yaptıkları bu araştırmanın bulgularına göre; kültürler arası yetkinlik yerine öğrenciler arasında daha içten bir kültürlerarası ilişki ve kültürel acentelik geliştirmenin öneminden bahsetmişlerdir. Literatürün mülteci öğrencileri genelde bir olarak değerlendirerek, öğrenciler arasında İngilizce bilme, cinsiyet ve

ekonomik durum gibi bireysel farklılıkları göz ardı ettiğinden bahsetmişlerdir. Bunun yanında kendi isteğiyle ülke değiştiren mültecilerin durumunun da, kendi isteği dışında gelenlerden farklılık gösterebileceğini belirtmişlerdir. Amthor ve Roxas’a göre isteği olsun ya da olmasın, yeni mülteci olanlar genelde düşük ekonomik seviye koşullarına, önyargı ve ayrımcılığa maruz kalırlar. Gençler arasında yaşı büyük olan mülteciler yaşı daha küçük olanlara göre daha fazla adaptasyon sorunu yasayabilirler. Çok kültürlü eğitim ve kültürel eğitim pedagojisi bu öğrenciler için ayrımcılığı engelleme ve eşitliliği sağlamada çok önem arz etmektedir. Bu noktada öğrenciler ve öğretmenler arasında kültüre duyarlı ilişkiler geliştirmek gerekmektedir. Öğretmenleri bu öğrenciler hakkında düşük beklentiler yerine içten kültürel ilişkiler geliştirip öğrencileri öğrenme merakı konusunda geliştirmeleri ve ders programları geliştirilirken kültüre uygun pedagoji ile oluşturulmaları gerekmektedir. Mülteci öğrencilerin yemekleri, giyim şekilleri ve müzikleri kültüre uygun pedagoji çerçevesinde kabul edilmeli ve okullarda pratiklerine izin verilmeli ve yapılmalıdır, öğrencilerin kendi kültürel kişilik özelliklerinin gösterilmesine önem verilmelidir. Araştırmacılar bu ve benzeri pratiklerin mülteci öğrencilerin güçlendirilmelerini sağlayacağını belirtmişlerdir.

Skidmore (2016)’un bu makalesi Kanada’ya yeni gelecek mültecilerin yaşayacakları sosyal duygusal ve eğitimsel zorluklara dikkat çekmek için yazılmıştır. Kanada’ya kabul edilecek Suriyeliler’in sosyal, dil öğrenme ve ekonomik olarak ihtiyaçların karşılanması için zorluk çekeceklerinden bahsetmiştir. Mültecilerin savaş boyunca şahit oldukları olayların olumsuz etkisinden, savaş problemlerini yaşamamış olan öğrencilerle aynı okulda olacaklarına değinmiş, müzik eğitiminin bu çocuklara sağlayacağı yararlardan bahsetmiştir. Skidmore göre müzik, diğer konulardan farklı olarak öğrencilerin başarılı olmaları için önemli bir derstir. Müzik öğrencilerin kendileri ile ilgili farkındalık geliştirecekleri bir ders olabilir. Bunun yanında öğrencilerin sosyalleşmesi, ait olma ve kişilik geliştirmelerine yardım edebilir. Ayrıca müzik öğrencilerin dil ve zihinsel gelişimlerini destekleyici niteliktedir. Bunun yanında müzik Kanadalı öğrencilerin mülteci öğrencileri daha iyi anlamaları ve empati kurmalarına yardımcı olabilir. Araştırmacı müziğin olumlu etkilerinin yanında müzik öğretmenlerinin, mülteci çocukların geleneksel müziklerini seslendirmelerinin onların kabul edildiklerini göstermeleri için yeterli olmayabileceğinin farkında olmalı gerektiğini ve bunun dikkate alınmasının önemini vurgulamıştır.

Bartlett ve Ark. (2017) tarafından yapılan bu çalışmada, kültürün durağan bir kavram olarak algılanmaması gerektiği, kültürün değişen aktif ve etkileşimli bir süreç olduğu belirtilmiştir. Mültecilerin yeni kültüre adapte olması dolayısıyla belli bir süreç dâhilinde olmakla beraber okullar mültecilerin yerleşik kültürle ilk karşılaşma ve kültürlenme sürecinin başlangıç noktalarından bir tanesidir. Bu makale nitelikli çalışma yöntemlerini kullanarak Amerikan'ın New York şehrine gelmiş mülteci öğrencilerin akademik ve sosyo-duygusal ihtiyaçlarını araştırmıştır. Odak grup ve görüşmeler sonucunda belli bazı sonuçlara ulaşılmıştır; öğrencilerin çoklu kültürlerin olmadığı okullarda zorluklar çektiği, kendi kültürlerinin kabul gördüğü okulları benimsediği, kendi dillerini konuşan veya aynı coğrafyadan olan birileri olduğu zaman daha kolay adapte olduğu, öğretmen desteğine önem verdikleri, daha önceden geçirdikleri travmalar da bir tema olarak varlığını sürdürdüğü, geldikleri yeni kültürleri ve yaşamı bir şans olarak gördükleri, bunun yanında yeni karşılaştıkları kültüre adapte olurken kendi kültürlerini sürdürmek istedikleri ve kültürü statik olarak tarif ettikleri görülmüştür.

Howard (2017) çalışmasında vatandaş olmak ile ilgili ülkelerin kanunlarını araştırmış ve bununla ilgili verileri ortaya koymuştur. Suriye'deki vatandaşlık kuralına göre vatandaşlık anadan çocuklara geçemediği ve savaştan dolayı birçok çocuk babası üzerine kaydedilmediği için ülkesizlik birçok Suriyeli için problem olmuştur. Avrupa'daki ülkelerin çoğu, vatandaşlık için o ülkede doğmak ve belli bazı koşulları yerine getirme şartı aradığından, birçok Suriyeli çocuk ömürlerinin sonuna kadar bile ülkesiz olma tehlikesi yaşamaktadırlar. Türkiye'de ise, Suriyeli sığınmacıları koruyacak çeşitli politikalar ve kanunlar çıkartılmasına rağmen, Suriyeli sığınmacıların korunması ve işçi olarak kullanılmasının önünde engeller yoktur. Araştırmacılar bu konu ile ilgili daha esnek politikaların üretilmesini önermişlerdir.

Madziva ve Thondhlana (2017) bu çalışmayı Suriye'den İngiltere'ye göç eden bir grup mülteci ile yapmışlardır. Savaş sonrası göçün ortaya çıkan genel bir problem olmakla beraber bu makalede Tilky's eğitimsel çerçevesinde belirtilen politika, okul, aile ve çevre ile ilgili değişkenlerin etkileşimleri açısından bu çocuklara kaliteli eğitim verilmesi üzerine odaklanmıştır. Bu çalışma bir etnografik pilot çalışma üzerine oluşturulmuş olup, yukarıda belirtilen bu üç faktörün etkileşimi ile kaliteli eğitimin sunulacağını belirtmiştir. Bununla beraber çalışma çerçevesine dilsel kapasiteyi eklemiş olup bu çerçevenin Suriyeli mültecilere uyarlamasını yapmıştır. Çünkü dil

yeterliliği bu üç faktörün temelinde yatar. Bunun yanında bu çalışma mültecilerin iltica öncesi ve iltica sırasındaki deneyimlerini de dikkate almıştır. Madziva ve Thondhlana'nın yaptığı çalışmanın bulgularında, mülteci öğrencilerin İngiltere'ye vardıktan sonra birçok zorluklarla karşılaştığı görülmüştür. Yeni eğitim sistemine alışmak ve ayrımcılık bu çocukların karşılaştığı problemlerdendir. Araştırmacılar, okulların mülteci çocukları kaynaştırması, bu çocuklara eşit şans verilmesi, diğer çocuklar ve aileler için farkındalık oluşturma ve motivasyonun Tilky'nin belirttiği kaliteli eğitimin anahtarları olduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber okullar dil öğrenimi için gerekli bu gruba uygun olan kaynakları sunmalı, bu çocuklar ile ilgili esneklik göstermelidirler. Mülteci çocukların aileleri ile aile ortamında çalışmak öğrenci, aile ve okul için önemli bir kaynak olabilir. Ayrıca aile dışındaki çevrenin eğitim destekleri ve etkileşimi kaliteli bir eğitime yardımcı olur. İyi okulların bu çocukların ihtiyaçlarını belirleyip farklı aktiviteler sunup bu çocuklar ile ilgili farkındalık oluşturdıkları, kucaklayıcı bir ortam sağladıkları, öğrencilerin dilsel gelişimlerini destekledikleri tespit edilmiştir. Çocukların ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli eğitimi aldıkları, aileleri eğitimin içine dâhil ettikleri, çocukların akademik başarılarını bildirdiklerini, mülteci çocukların diğer çocuklarla olan arkadaş ilişkilerini geliştirdikleri ve çocukları genel okul aktivitelerine kattıkları belirtilmiştir.

Bir önceki bölümde bu çalışma kapsamında incelenen ulusal (Atlı & Balay, 2016; Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016; Coşkun & Emin, 2016; Duruel, 2016; Erdoğan, 2018; Ereş, 2015; Er & Bayındır, 2015; Gün, Yıldız, & Güvendik, 2017; Sakız, 2016; Seydi, 2014) ve uluslararası (Amthor & Roxas, 2016; Bartlett, Mendenhall, & Ghaffar-Kucher, 2017; Howard, 2017; Lerner, 2012; Skidmore, 2016; Mace, Mulheron, Jones, & Cherian, 2014; Madziva & Thondhlana, 2017) araştırmaların sonucunda; mülteci çocukların, ailelerin, göç süreci ve sonrasında yaşadıkları sorunlara ilişkin bilimsel araştırmalar özetlenmiştir. Bu çocukların genel sorunları, psikolojik ve sosyal durumları, eğitim olanakları ve bu olanaklara ulaşabilmeleri, göç alan ülkelerin geliştirdikleri politikalar, mülteci sorununa yaklaşımları ile ilgili araştırmalar mevcuttur fakat spesifik olarak özel gereksinimli mülteci çocuklara ilişkin herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Mülteci çocukların eğitim sorunlarının çözümüne yönelik yapılan araştırmalar dolaylı olarak özel gereksinimli çocukların eğitime yönelik olumlu katkılar sunacak olsa da, bu çocukların nitelikli özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanması, bu



eğitimin alanında uzman kişiler tarafından verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2015; Özer, Şirin, & Oppedal, 2015). Bu nedenle özel gereksinimli mülteci çocukların durumuna ve eğitim sorunlarına ilişkin yapılmış olan bu çalışmanın, ilk olması ve spesifik olarak bu çocuklarla ilgili olması nedeniyle literatüre önemli bir katkı sunacağı söylenebilir.

## BÖLÜM III

### 3. YÖNTEM

#### 3.1 Araştırma Deseni ve Yaklaşımı

Bu araştırmanın yöntemi nicel ve nitel yöntem olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın birinci aşamasında durum saptayabilme amacı ile nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan bir araştırma türüdür. Bu araştırma aynı zamanda betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Bunun yanında eğitim alanındaki araştırmacılar sadece durumları ve olayları betimlemenin ötesinde bir şeyler yapmak isterler (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel, & Kılıç Çakmak, 2017). Bu nedenle, araştırmanın ikinci aşamasında nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım & Şimşek, 2016). Başka bir deyişle nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanımda ‘teori oluşturma’, toplanan bilgilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir (Yıldırım, 1999). Bu amaçla araştırma kapsamında veriler toplanırken nitel bir yöntem olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmada görüşme, bireysel yapılacağı gibi odak grup görüşmeleri şeklinde de yapılabilir. Bu kavramları açıklayacak olursak;

Görüşme, iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen iletişim sürecidir. Araştırmada, cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilmektedir. Görüşmeler belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel, & Kılıç Çakmak, 2017).

Odak grup görüşmeleri ise, önceden belirlenmiş yönergeler çerçevesinde gerçekleştirilen, görüşülen kişilerin öznelliklerini ön planda tutan, katılımcıların söylemine ve bu söylemin toplumsal bağlamına dikkat edilmesi gereken nitel bir veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir (Çokluk , Yılmaz, & Oğuz, 2011). Odak grup görüşmelerinde, sorulara verilen yanıtlar, gruptaki bireylerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşur ve bir bireyin sorulara verdiği yanıt diğer katılımcılar tarafından duyularak onlara kendi düşüncelerini oluşturma fırsatı verir. Bu araştırma kapsamında toplanacak verilerin zenginleştirilmesi ve daha fazla bireye ulaşılabilmesi bakımından odak grup görüşmeleri yapılmasının da yararlı olacağı düşünülmüştür (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, bu çalışmada kapsamında belirlenen problem durumunu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde betimlemek, betimlenen durumların ötesinde daha fazla bilgiye ulaşabilmek ve problem durumuna ışık tutabilmek amacıyla hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

### 3.1.2 Araştırma Soruları

Bu araştırmanın soruları iki aşama üzerine temellendirilmiştir. Problem durumuna ışık tutabilmek amacıyla nicel ve nitel yöntemler kullanılarak sorulara yanıt aranmıştır. Birinci aşamada, Özel gereksinimli Suriyeli mülteci çocuklar için durum saptaması yapmak amacıyla bazı sorular hazırlanmış ve ilk defa bu çalışmada kullanmak üzere “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” geliştirilmiştir. Bu formda ailelere kendi dillerinde, özel gereksinimli çocuklarının savaş öncesi ve sonrasındaki teşhis, tedavi, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin birtakım sorular sorulmuştur. Özel gereksinimli mülteci çocukların sayısı ve mevcut durumlarının tespiti için yapılan bu çalışmanın, çocukların içinde bulundukları durumu aydınlatacağı düşünülmektedir. ÖGDT formunun bir örneği (Ek 1.) ekte sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, hâlihazırda bu çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin ve koordinatörlerin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşmeler yapılmış, birtakım sorulara yanıt aranmıştır. Bu sorular;

1. Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçları nelerdir?

2. Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan Suriyeli öğretmenlerin, eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

3. Suriyeli öğretmenlerin çalışma koşullarını etkileyen ve kurumlardaki süreçlerin yönetiminde karşılaşılan zorluklar nelerdir?

Odak grup görüşmesi ve bireysel görüşmelerde yanıt aranan soruların bir örneği (Ek 2.) ekte sunulmuştur.

### 3.1.3 Çalışma Grubu

Araştırma'nın çalışma grubunu Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan Suriyeli özel gereksinimli çocukların anne-babaları ve bu çocukların devam ettiği özel eğitim kurumlarında çalışan Suriyeli mülteci öğretmen, koordinatör ve yöneticiler oluşturmuştur.

Bu araştırma iki çalışma grubundan oluşmuştur. Birinci grupta özel gereksinimli mülteci çocuklar ve aileleri yer almaktadır. Bu kapsamda Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan 308 özel gereksinimli mülteci çocuğa ve vasilerine ulaşılmıştır.

İkinci grupta ise, bireysel ve odak grup görüşmelerinin katılımcıları yer almıştır. Katılımcılar, Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Ruh Sağlığı ve Özel Eğitim Merkezlerinde görev yapan Suriyeli öğretmenler, yönetici ve koordinatörlerdir. Bireysel görüşme kapsamında; 1 yönetici ve 7 öğretmen olmak üzere toplam 8 katılımcı ile görüşülmüştür. Odak grup görüşmeleri kapsamında da 1 yönetici, 2 koordinatör ve 11 öğretmen olmak üzere toplam 14 katılımcı ile görüşülmüştür.

Bireysel görüşme ve odak grup görüşmesi yapılan katılımcıların özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2 de gösterilmiş, ayrıca yazılı olarak da açıklanmıştır. Tablo 1'de Bireysel görüşme yapılan katılımcıların özellikleri yer alırken. Tablo 2'de ise, Odak grup görüşmesi yapılan katılımcıların özellikleri açıklanmıştır. Katılımcılar için kod isimler kullanılmıştır.

Tablo 1.

## Bireysel Görüşme Yapılan Katılımcılar

| S. No | Kod Adı | Yaş | Cinsiyet | Öğrenim Durumu | Branşı/ Mesleki Deneyimi           | Aylık Gelir Düzeyi | Çalıştığı Engel Grubu         | Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayısı |
|-------|---------|-----|----------|----------------|------------------------------------|--------------------|-------------------------------|-------------------------------------|
| 1     | Ahmet   | 53  | E        | Lisans Üstü    | Psikiyatrist / 20 yıl              | -                  | Tüm engeller türleri          | 6                                   |
| 2     | Fatma   | 28  | K        | Lisans         | Psikolojik Danışman / 6 yıl        | Maaş Almıyor       | Zihinsel Engel, Down S. Otizm | 2                                   |
| 3     | Ahin    | 36  | K        | Lisans         | Sınıf Öğretmeni / 7 yıl            | Maaş Almıyor       | Zihinsel Engel, Down S. Otizm | 1                                   |
| 4     | Hatice  | 27  | K        | Lisans         | Sınıf Öğretmeni / 5 yıl            | Maaş Almıyor       | Zihinsel Engel, Down S. Otizm | 1                                   |
| 5     | Alya    | 30  | K        | Lisans         | Sınıf Öğretmeni / 4 yıl            | Maaş Almıyor       | Zihinsel Engel, Down S. Otizm | 2                                   |
| 6     | Hasan   | 35  | E        | Lisans         | Eğitim Planlama ve İdaresi / 8 yıl | 0-1000 TL arası    | Zihinsel Engel, Down S. Otizm | 2                                   |
| 7     | Yusuf   | 31  | E        | Lisans         | İşitme Engelliler Öğrt./10 yıl     | 1000-2000 TL arası | İşitme Engelli Çocuklar       | 2                                   |
| 8     | Ayşe    | 30  | K        | Lisans         | Fizyoterapi / 8 yıl                | 1000-2000 TL arası | Fiziksel Engelli Çocuklar     | 1                                   |

Ahmet; 53 yaşında 20 yıllık mesleki deneyime sahip olan bir psikiyatristtir. Ülkesinde yaşanan savaş öncesinde lisansüstü eğitimini Amerika’da tamamlamış ve ülkesine dönmüştür. Zorunlu göç nedeni ile ikamet ettiği Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Suriyeli özel eğitim merkezlerinin yasal olarak tanınması için yoğun çaba göstermektedir. Aynı zamanda, ilçede bulunan bir Geçici Eğitim Merkezinin (GEM) ihtiyaçları ile ilgilenmekte, sorunlarının giderilmesi için yardım kuruluşları ve Türk yetkililerle iletişimi sağlamaktadır. Okullar için yaptığı çalışmalar gönüllüdür ve bunun karşılığında herhangi bir maddi destek almamaktadır. Günde 10 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı altıdır. Aile geçimini psikiyatrist olarak çalıştığı bir sağlık kuruluşundan aldığı maaş ile sağlamaktadır.

Fatma; 28 yaşında bir Psikolojik Danışmandır. 6 yıldır mesleğini icra etmektedir. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay’ın Reyhanlı ilçesine göç etmiş ve burada yaşamını sürdürmektedir. Fatma, görev yaptığı özel eğitim merkezinin

resmi olarak tanımaması nedeniyle düzenli bir maaş almamakta, yurt içi ve dışından gelen, düzenli olmayan yardımlarla yaşamını sürdürmektedir. Günde 8 saat, zihinsel engelli, otizmli, çocuklarla çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi vardır.

Ahin; 36 yaşında bir Sınıf Öğretmenidir. 7 yıllık mesleki deneyimi vardır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç etmiş ve burada yaşamını sürdürmektedir. Ahin'in çalıştığı kurumda düzenli olarak maaş almamakta, yurt içi ve dışından gelen, düzenli olmayan yardımlarla yaşamını sürdürmekte ve günde 8 saat zihinsel engelli, otizmli, çocuklarla çalışmaktadır. Ailesinde bir kişi ile yaşamaktadır.

Hatice; 27 yaşında bir Sınıf Öğretmenidir. 5 yıllık mesleki deneyimi vardır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç etmiştir ve burada yaşamını sürdürmektedir. Hatice çalıştığı kurumda düzenli olarak maaş almamakta, yurt içi ve dışından gelen, düzenli olmayan yardımlarla yaşamını sürdürmektedir. Günlük 8 saat, zihinsel engelli, otizmli çocuklarla çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu bir kişi ile yaşamaktadır.

Alya; 30 yaşında ve Sınıf Öğretmenliği mezunudur. 4 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Türkiye'ye geldikten sonra Suriyeli yetkililer tarafından Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde kurulan özel eğitim merkezinde gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Yurt içi ve yurt dışından gelen yardımlarla 1000-2000 TL arası düzenli olmayan maddi destek almaktadır. Zihinsel Engelli, Down Sendromlu ve Otizmli çocuklarla çalışmaktadır. Günlük 8 saat çalışmakta olup, ailesinde iki kişi ile yaşamaktadır.

Hasan; 35 yaşındadır, Eğitim Planlaması ve İdaresi bölümünden mezun olmuştur ve 8 yıldır işini bir fiil yapmaktadır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye göç ettikten sonra, Suriyeli yetkililer tarafından Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde kurulan özel eğitim merkezinde gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Yurt içi ve yurt dışından gelen maddi desteklerle, 0-1000 TL arası düzenli olmayan yardım almaktadır. Zihinsel Engelli, Down Sendromlu ve Otizmli çocuklarla çalışmaktadır. Günlük 8 saat çalışmakta olup, ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi ile yaşamaktadır.

Yusuf; 31 yaşında ve İşitme Engelliler Öğretmenliği mezunudur. 10 yıllık mesleki deneyimi vardır. Türkiye'ye geldikten sonra Suriyeli yetkililer tarafından Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde kurulan özel eğitim merkezinde gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Yurt içi ve yurt dışından gelen yardımlarla 1000-2000 TL arası düzenli olmayan maddi destek almaktadır. İşitme Engelli Çocuklarla çalışmaktadır. Günlük 8 saat çalışmakta olup, ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi ile yaşamaktadır.

Ayşe; 30 yaşında, Fizyoterapist lisansı ile 8 yıldır aktif olarak çalışmaktadır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriyeli çocuklara hizmet veren bir kuruluştaki, 1000-2000 TL arası düzenli maaş alarak görev yapmaktadır. Fiziksel Engelli ve savaş nedeniyle uzuv kaybı yaşayan çocuklara hizmet vermekte olup, günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi ile yaşamaktadır.

Tablo 2.  
Odak Grup Görüşmeleri Yapılan Katılımcılar

| S.No | Kod Adı | Yaş | Cinsiyet | Öğrenim Durumu | Branşı/ Mesleki Deneyimi      | Aylık Gelir Düzeyi | Çalıştığı Engel Grubu                          | Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayısı |
|------|---------|-----|----------|----------------|-------------------------------|--------------------|------------------------------------------------|-------------------------------------|
| 1    | Ronia   | 27  | K        | Lisans         | İşletme Mühendisi /1 yıl 2 ay | 2000 TL'den fazla  | Yönetici                                       | 2                                   |
| 2    | Affan   | 45  | E        | Lisans Üstü    | Psikiyatrist / 10 yıl         | 2000 TL'den fazla  | Psikolojik Hastalıklar ve Zihinsel Engelliler  | 2                                   |
| 3    | Ammar   | 35  | E        | Lisans Üstü    | Özel Eğitim Uzmanı /10 yıl    | 2000 TL'den fazla  | Tüm engeller türleri                           | 1                                   |
| 4    | Eva     | 27  | K        | Lisans         | Psikolojik Danışman /5 yıl    | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel Engelli Çocuklar                      | 1                                   |
| 5    | Asaf    | 37  | E        | Lisans         | Psikolojik Danışman /12 yıl   | 1000-2000 TL arası | Zihinsel Engelliler Aile Rehberliği            | 2                                   |
| 6    | Hilda   | 29  | K        | Lisans         | Psikolog / 3 yıl              | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel Engelli Çocuklar                      | 4                                   |
| 7    | Ayla    | 24  | K        | Lisans         | Psikolog / 2 yıl 2 ay         | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel Engelli Çocuklar, Psikolojik sorunlar | 1                                   |
| 8    | Alona   | 29  | K        | Lisans         | Sosyolog / 3 yıl              | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel Engelli Çocuklar, Psikolojik sorunlar | 2                                   |

|    |          |    |   |        |                                    |                    |                                                                                  |   |
|----|----------|----|---|--------|------------------------------------|--------------------|----------------------------------------------------------------------------------|---|
| 9  | Luda     | 28 | K | Lisans | İşitme Engelliler Öğrt./ 8 yıl     | 2000 TL'den fazla  | İşitme Engelli Çocuklar, Dil, konuşma Bozuklukları. 1. Zihinsel Engelli Çocuklar | 2 |
| 10 | Abdullah | 30 | E | Lisans | İşitme Engelliler Öğrt./ 12 yıl    | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel ve İşitme Engelli Çocuklar                                              | 2 |
| 11 | Bilal    | 31 | E | Lisans | Özel Eğitim Öğretmeni / 4 yıl      | 2000 TL'den fazla  | Tüm Engel Türleri                                                                | 1 |
| 12 | Nadia    | 30 | K | Lisans | Özel Eğitim Öğretmeni / 5 yıl 5 ay | 1000-2000 TL arası | Tüm Engel Türleri                                                                | 2 |
| 13 | Esmâ     | -  | K | Lisans | Okul Öncesi Öğretmeni / 3 yıl      | 2000 TL'den fazla  | Zihinsel Engelli Çocuklar                                                        | 3 |
| 14 | Haya     | 26 | K | Lisans | Fransızca Öğretmeni / 1 yıl        | 1000-2000 TL arası | Zihinsel Engelli Çocuklar 6 yaş gurubu                                           | 2 |

Ronia; 27 yaşında İşletme Mühendisliği bölümü mezunudur. Suriyeli çocuklara Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde hizmet veren Uluslararası Ruh Sağlığı Merkezinin yöneticisidir. 1 yıldır bu merkezde çalışmaktadır. 2000 TL'den fazla düzenli maaş almaktadır. Günlük 8 saat çalışmakta olup, ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi ile yaşamaktadır. Aynı zamanda, görev yaptığı merkezin Suriyeli çocuklara hizmet vermek amacıyla diğer illerde (Gaziantep, İstanbul) kurdukları merkezlerde de görev almaktadır. İleri düzey İngilizce bilmektedir. Türkiye'de eğitim dili İngilizce olan üniversitelerin Psikoloji bölümün de öğrenim görmek istemektedir.

Affan; 45 yaşındadır ve kurumun psikiyatristi olarak görev yapmakta olup aynı zamanda ruh sağlığı koordinatörüdür. Mesleğini 10 yıldır icra etmektedir ve 2000 TL'den fazla düzenli maaş almakta, günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde 2 kişi ile yaşamaktadır. Çalıştığı merkezin Türk Bakanlıkları tarafından resmi olarak tanınması için başvurular yapmış ve gelişmeleri takip etmektedir. Türk doktorlar ile mülteci çocuk ve yetişkinlerin teşhis-tedavi süreçleriyle ilgili olarak işbirliği yapmak istemektedir.

Ammar; 35 Yüksek Lisansını tamamlamış bir Özel Eğitim Uzmanıdır. 10 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan merkezde 2000



TL'den fazla düzenli maaş ile çalışmaktadır. Merkeze başvuru yapan tüm engel türleri, aileler ve öğretmenlerle günlük 8.5 saat çalışmaktadır. Türkiye'nin özel eğitim alanındaki gelişmelerini, özel gereksinimli çocuklarla ilgili yasal hakları yakından takip etmekte ve Türkiye'deki üniversitelerin özel eğitim bölümünde doktora yapmak istemektedir. İleri düzey İngilizce bilmekte olup, Türkiye'de eğitim dili İngilizce olan üniversiteleri araştırmaktadır.

Eva; 27 yaşında ve 5 yıldır Psikolojik Danışman olarak görev yapmaktadır. Suriye savaşı nedeniyle ikamet ettiği Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde özel gereksinimli Suriyeli çocuklara hizmet veren merkezde 2000 TL'den fazla maaşla çalışmaktadır. Düzenli maaş almaktadır. Günlük 8.5 saat, Zihinsel Engelli Çocuklar ve aileleriyle çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu bir kişi vardır.

Asaf; 37 yaşında bir Psikolojik Danışmandır. 12 yıldır psikolojik danışman olarak çocuklar ve ailelerle çalışmaktadır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç etmiş ve burada yaşamını sürdürmektedir. Reyhanlı'da Suriyeli yetkililer tarafından kurulmuş olan merkezde 1000-2000 TL arası düzenli maaş almakta ve zihinsel engelli çocuklar ve aileleri ile çalışmaktadır. Günlük 9 saat çalışmakta olup ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ikidir.

Hilda; 29 yaşında ve 3 yıldır Psikolog olarak çalışmaktadır. Suriye savaşı nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde ikamet etmektedir. İlçede Suriyeli yetkililer tarafından yurt dışı derneklerin desteği ile kurulmuş olan ruh sağlığı merkezinde 2000 TL'den fazla düzenli maaş alarak görev yapmaktadır. Zihinsel Engelli Çocuklar ve aileler ile günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı dördür.

Ayla; 24 yaşındadır ve 2 yıldır Psikolog olarak çalışmaktadır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan merkezde 2000 TL'den fazla düzenli maaş ile görev yapmaktadır. Bu merkeze Zihinsel Engelli Çocuklar, Dil ve Konuşma Bozukluğu olan çocuklar ve ailelerle günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı birdir.

Alona; 29 yaşında, 3 yıldır aktif çalışan bir sosyologdur. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan merkezde 2000

TL'den fazla düzenli maaş ile görev yapmaktadır. Bu merkezde Zihinsel Engelli Çocuklar ve ailelerle günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ikidir. Ayrıca, özel eğitim alanında yüksek lisans yapmak istemekte, mültecilerin Türkiye'de yükseköğrenime kayıt kabulü ile ilgili gelişmeleri takip etmektedir.

Luda; 28 yaşında, 8 yıldır aktif çalışan İşitme Engelliler Öğretmenidir. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye geldikten sonra Suriyeli yetkililer tarafından Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde kurulan özel eğitim merkezinde çalışmaya başlamıştır. 2000 TL'den fazla düzenli maaş almaktadır. İşitme Engelli Çocuklar, Dil-konuşma bozukluğu olan ve zihinsel engelli çocuklarla, günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu iki kişi ile yaşamaktadır.

Abdullah; 30 yaşında 12 yıllık deneyimi sahip İşitme Engelliler Öğretmenidir. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriyeli yetkililer tarafından yurt dışı desteği ile kurulan merkezde çalışmakta olup, 2000 TL'den fazla düzenli maaş almaktadır. Zihinsel ve İşitme Engelli Çocuklar ile günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ikidir. Türkiye'de işitme engelli çocuklarla ilgili yapılan bilimsel çalışmaları ve yeni gelişmeleri yakından takip etmekte, eğitimlere katılmak istemektedir.

Bilal; 31 yaşındadır ve 5.5 yıldır Özel Eğitim Öğretmeni olarak çalışmaktadır. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan merkezde 2000 TL'den fazla düzenli maaş ile görev yapmaktadır. Merkeze başvuru yapan tüm engel türlerindeki çocuklar ve aileleriyle günlük 8 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı birdir.

Nadia; 30 yaşında, Özel Eğitim Öğretmeni olarak 5.5 yıldır görev yapmaktadır. 1000-2000 TL arası düzenli maaş ile Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan bir merkezde, Zihinsel Engel ve Otizm tanısı almış her yaş grubundaki çocuklarla günlük 9 saat çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ikidir.

Esmâ; 3 yıldır mesleğini icra eden bir Okul Öncesi Öğretmenidir. Zorunlu göç nedeni ile Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde ikamet etmektedir. İlçede özel gereksinimli

Suriyeli çocuklar için kurulmuş olan Ruh Sağlığı Merkezinde 2000 TL'den fazla düzenli maaşla görev yapmaktadır. Bu merkezde günlük 8 saat, Zihinsel Engelli Çocuklar ile çalışmaktadır. Ailesinde bakmakla yükümlü olduğu üç kişi vardır.

Hayâ; 26 yaşında Fransızca Öğretmenidir. 1 yıllık mesleki deneyime sahiptir. Ülkesinde yaşanan savaş nedeniyle Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç etmiş ve buradaki merkezde Zihinsel Engelli okul öncesi yaş gurubu ile 1000-2000 TL arası maaşla çalışmakta ve düzenli olarak maaş almaktadır. Günlük 8 saat çalışmakta olup, ailesinde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı ikidir. Hayâ Fransızca Öğretmeni olmasına rağmen özel gereksinimli çocuklarla ilgiyle çalışmakta ve özel eğitim alanında öğrenim görmek istemektedir. Bu hususta Türkiye'deki üniversiteleri araştırmakta ve mültecilere sağlanan yükseköğrenim haklarını takip etmektedir.

### 3.1.5 Veri toplama araçları

İki aşamada tamamlanacak olan bu çalışmanın nicel kısmında kullanılmak üzere araştırmacılar tarafından “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” isimli bir anket formu geliştirilmiştir. İlk defa bu araştırmada kullanılmak üzere hazırlanan ÖGDTF, bölgede çalışan Türk ve Suriyeli eğitim ve sağlık çalışanlarının, bilim insanlarının ve ebeveynlerin görüşleri alınarak oluşturulmuştur.

Anket formunda ailelere, özel gereksinimli çocuklarının savaş öncesi ve sonrasındaki teşhis, tedavi, eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin 12 (on iki) ana soru ve 22 (yirmi iki) alt soru sorularak durum tespiti yapılmak istenmiştir. Soru formu 4 (dört) ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm, özel gereksinimli çocuğun kimlik bilgilerini içermeyen, kişisel bilgiler ve yaşam koşulları (yaş, cinsiyet, barınma koşulları vs) hakkındadır. İkinci bölümde, özel gereksinimli çocuğun engel tür ve derecesi, sağlık kurulu rapor durumu ve raporun verildiği ülke, savaşın çocuğun engel durumuna etkisi, savaş öncesi eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma durumu hakkında bilgi alma amaçlıdır. Üçüncü bölümdeki sorular ise, halihazırda yararlandığı/yararlanamadığı tedavi, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri hakkında bilgi alma amacıyla sorulmuştur. Dördüncü son bölümde de ailelerin eğitim ve sağlık gibi konularda kendileriyle iletişime geçilmesini isteyip/istememelerine dair soru sorulmuştur.

ÖGDT formu, Suriye’li ailelerin Türkçe bilmemesi ve soruları ana dillerinde cevaplamanın daha sağlıklı bilgi sağlayacağı gerçeğinden hareketle, Türkçe ve Arapça dilinde düzenlenmiştir. ÖGDTF’nun Arapça’ya çevirisi Suriye’de öğrenim görmüş olan bir Türk Yeminli Tercüman tarafından yapılmış; yapılan çeviri daha sonra Arap Dili ve Edebiyatı uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Anket formunun tamamı Ekler bölümünde (Ek 1.) sunulmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında kullanılmak amacıyla, özel gereksinimli mülteci çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin yaşadıkları sorunları ıskı tutabilmek için yapılması planlanan bireysel ve odak grup görüşmeleri soru formu hazırlanmıştır. Soru formunda 9 (dokuz) soru yer almaktadır. Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin sosyal, ekonomik, mesleki ve yasal durumlarıyla ilgili sorular hazırlanmadan önce literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasından sonra görüşme soruları hazırlanırken; bir özel eğitim alan uzmanı, araştırmanın yapılacağı ilçe MEM’de görevli Suriye okulları yetkililerinden iki şube müdürü ve özel gereksinimli mülteci çocuklara hizmet veren kurumların yönetici ve koordinatörlerinden üç kişi ile görüşülmüş, uzman ve yetkili kişilerin görüşlerinden sonra gereken düzeltmeler yapılarak sorulara son şekli verilmiştir. Görüşme sorularının yer aldığı form Türkçe ve Arapça olarak iki dilde hazırlanmıştır. Nitel görüşmelerde kullanılan soru formunun tamamı Ekler bölümünde (Ek 2.) sunulmuştur.

### **3.1.6 Veri toplama teknikleri**

Bu araştırmada nicel verilere ulaşmak amacıyla geliştirilen “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” ilk olarak, özel gereksinimli Suriyeli çocukların devam ettiği özel eğitim kurumunda araştırmacıyla birlikte bir mülteci aileye yapılmış; ailenin ve kurum çalışanlarının olumlu geribildirimleri ile formun özel gereksinimli çocuğı olan tüm ailelere uygulanmasına karar verilmiştir.

İlçede Suriye’den gelen çocuklara hizmet veren sağlık (devlet hastanesi, fizik tedavi merkezleri, geçici sağlık merkezleri gibi) ve eğitim kuruluşlarında (ilçe MEM’ne bağılı okullar ve geçici eğitim merkezleri gibi) katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerle uygulanmıştır. İlçedeki sağlık ve eğitim kurumlarına başvuran ve özel gereksinime sahip çocuğı olan ailelerden formu doldurmaları istenmiştir. Anket formları doldurulmadan önce ailelere (kendi dillerinde) çalışmaya katılımın gönüllülük ilkesine dayandığı hatırlatılmış, araştırmanın amacı yazılı ve sözlü olarak

açıklanmıştır. Bu kapsamda ÖGDTF'nun uygulandığı kamu kurumları ve özel kuruluşlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3.  
Nicel Verilerin Toplandığı Kurumlar

| Sıra No | Sağlık ve Eğitim Kuruluşları, Diğerleri   | Toplam Sayı |
|---------|-------------------------------------------|-------------|
| 1       | Suriye Hastanesi                          | 4           |
|         | Fizik Tedavi Merkezi                      | 4           |
|         | Medikal                                   | 2           |
| 2       | Geçici Eğitim Merkezi                     | 12          |
|         | Anasınıfları                              | 4           |
|         | Suriyelilerin Kurduğu Özel Eğitim Merkezi | 2           |
| 3       | Şehit Yurtları                            | 1           |
|         | Yetimhaneler                              | 2           |
|         | Yerli/Yabancı Dernekler,                  | 3           |

Araştırmanın nitel verileri ise, bireysel ve odak grup görüşmesi yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan Özel Eğitim Merkezlerinde çalışan 7 öğretmen, 1 yönetici ile toplam 8 bireysel görüşme, Ruh Sağlığı Merkezinde çalışan 11 öğretmen, 2 koordinatör ve 1 yöneticiyle de 3 odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bireysel görüşmeler ortalama 30 ile 40 dakika arası sürmüştür. Odak grup görüşmeleri ise sırasıyla; 120 dakika, 105 dakika ve 100 dakika sürmüştür. Birinci odak grup görüşmesi 12, ikinci ve üçüncü odak grup görüşmeleri 14 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinde Suriyeli öğretmenlerin, yöneticilerin ve koordinatörlerin bir arada bulunması sağlanmıştır. Odak grup görüşmesi ve bireysel görüşmelere katılan Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlere kod isimler verilmiştir.

Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara (kendi dillerinde) gönüllük ilkesi esas alınarak, çalışmanın amacı anlatılmış, görüşme soruları yazılı olarak dağıtılmış ve araştırma kapsamında katılımcılarla üç tane grup görüşmesi yapılacağı açıklanmıştır. Birinci görüşmenin sonunda katılımcılardan, soruların ön sayfasında yer alan kişisel bilgi formunu doldurmaları istenmiştir. Görüşmelerin etkileşimli bir ortamda geçebilmesi açısından katılımcılar arasındaki özel gereksinimli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin Türkçe'yi başlangıç düzeyimde anlayabiliyor olmaları nedeniyle tercümanla çalışılmış ve araştırmacı ile birlikte not alınarak, her katılımcıya söz hakkı verilmiştir. Yönetici, öğretmen ve koordinatörlerin görüşleri tercüme

edilmiş ve bir sonraki görüşmede verdikleri cevapları kontrol etmeleri sağlanmıştır. Sorulara verilen cevaplar analiz edilmek üzere yazıya aktarılmıştır.

### 3.1.6 Veri Analizi

Bu araştırmada, belirlenen problem durumunu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde betimlemek, problem durumuna ışık tutabilmek amacıyla hem nicel hem de nitel yöntemler kullanılarak veri toplanmıştır. Toplanan veriler iki aşamada analiz edilmiştir.

Birinci aşamada, nicel verilerin analizi yapılmıştır. İlk defa bu araştırma için geliştirilen “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” kullanılarak toplanan nicel verilerin analizinde SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Söz konusu programla araştırmanın amaçlarına uygun olarak frekans (f) ve yüzdelere (%) rapor edilmiştir. Bu araştırma sonucunda Reyhanlı’da yaşayan mülteci çocukların engel türleri ve dereceleri, sahip oldukları engelin sebepleri, rehabilitasyon, sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanma durumları açıklanmış, daha sonraki araştırmalara ışık tutacak veriler ortaya konmaya çalışılmıştır. Nicel verilerin analiz sonuçlarına bulgular bölümünde ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, bireysel ve odak grup görüşmeleri yapılarak elde edilen nitel veriler NVivo 10 paket programı kullanılarak içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Veriler içerik analizinde derin bir işleme tabi tutulur. Söz konusu analizde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu nedenle toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. Ortaya çıkan kavramlar ve temalar, verilerin altında yatan olguyu açıklamada kullanılan temel taşlar olarak görev yapmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu bağlamda çalışmada açık kodlama ile elde edilen nitel veriler anlamlı parçalara ayrılarak yorumlanmıştır. Farklı bölümlerde yer alan ve anlam bakımından ilişkili olan veriler bir araya getirilmiş ve ilişkilendirilmiştir. Kodlama işlemi tema, kategori ve kod olmak üzere üç düzeyde gerçekleştirilmiştir. Temalar araştırma problemleri doğrultusunda belirlenirken; kategoriler ve kodlar ise, görüşmede kullanılan sorulara ve görüşmeden elde edilen verilere dayalı olarak belirlenmiştir. Bu nedenle kategori ve kod düzeylerindeki kodlamalara; önceden hazırlanmış bir kod listesi ile başlanmış ve görüşme verilerinin analizi sonucunda

listede yer almayan kodlar da kod listesine dâhil edilmiştir. Ardından hazırlanan kod listesindeki kodların birbirleri ile ilişki durumu incelenmiş ve bu şekilde kod, kategori ve tema düzeylerinde sınıflandırma yapılmıştır.

İçerik analizinde öncelikle elde edilen ham veriler okunarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bir sonraki aşamada hazırlanan taslak kod listesi çerçevesinde veriler genel itibariyle kodlanmıştır. Bunu takiben kodlama yeniden tekrarlanmış olup kodlama sırasında kod listesinde yer almayan bazı yeni kodlar oluşturulmuş ve kod listesindeki bazı kodlar ilişkili oldukları bazı başka kodlar ile birleştirilerek kodlama tamamlanmıştır. Nitel verilerin analiz sonuçları bulgular bölümünde ayrıntılı şekilde anlatılacaktır.

### 3.1.7 Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Bu açıdan “Geçerlik” ve “Güvenirlik” araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür. Her araştırmacıdan, kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırma deseninin geçerliğini ve güvenilirliğini test etmesi ve sonuçları okuyucuya rapor etmesi beklenir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu bağlamda bu araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak için yapılanlar aşağıda sıralanmıştır;

- Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak yöntem çeşitlemesi yapılmıştır.
- Araştırmanın nicel bölümünde veriler “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” ile nitel bölümde ise odak grup görüşmesi ve bireysel görüşmelerle toplanmış olup veri kaynakları çeşitlenmiştir.
- Nitel verilerin içerik analizi sürecinde kodlayıcılar arası güvenilirlik kullanmıştır. Kodlama işleminin güvenilirliğini tespit etmek için öncelikle ikinci kodlayıcının oluşturulan kod listesini incelemesi sağlanmış ve sonrasında ikinci kodlayıcı tarafından veriler kodlanmıştır. İki kodlama arasındaki güvenilirlik düzeyi % 83.33 olarak belirlenmiştir.
- Nitel verilerin toplanması sürecinde gerçekleştirilen görüşmelerle ilgili görüşmelerin özeti katılımcılar ile paylaşarak katılımcı kontrolü sağlanmıştır.





## **BÖLÜM IV**

### **4. BULGULAR**

Bu araştırma kapsamında özel gereksinimli çocukların durumunu tespit etmek ve bu çocuklarla çalışan öğretmenlerin sorunlarına ışık tutmak amacıyla nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda hazırlanan sorulara cevap aranmıştır. Anket formuna ve görüşme sorularına verilen cevaplar nicel ve nitel analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Bulgular; nicel bulgular ve nitel bulgular başlıkları altında iki bölümde sunulacaktır.

#### **4.1. Nicel Bulgular**

Bu bölümde, SPSS programı ile analiz edilmiş nicel veriler, verilerin sayı ve yüzdelikleri, ortaya çıkan bulguların tablo şeklinde sunumu yapılmış ve her tablonun altında yazılı açıklamalara yer verilmiştir. Veriler SPSS programı kullanılmadan önce incelenmiş, geçersiz sayılan formlar ayrılmıştır.

Araştırmanın nicel bulgularını açıklayacak olursak; Tablo 4’de belirtildiği üzere Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde yaşamlarını sürdüren 308 tane özel gereksinimli Suriyeli çocuk bu çalışmada yer almıştır. Bu sayının % 39.3’ünü (121) kız çocukları oluştururken, % 60.7’si (187) ise erkek çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların yaşları 0-18 yaş aralığında değişmektedir. Özel gereksinimli Suriyeli çocukların yaş gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında ise; 0-6 yaş grubunda 73 (% 23.7), 7-14 yaş grubunda 199 (% 64.6), 15-18 yaş grubunda 36 (% 11.7) çocuk olduğu ortaya çıkmıştır.

Yine Tablo 4’den anlaşılabacağı üzere; Suriyeli mülteci çocukların yaşamları barınma koşulları açısından incelendiğinde; ailelerinin imkânları ile ilçe merkezinde yaşayan çocuk sayısı 242 (% 78.6), Türkiye’nin sağladığı imkânlar ile çadır kentte yaşayan 15 (% 4.9), sivil toplum kuruluşlarının desteği ile kurulmuş olan şehit yurdu ve yetimhanelerde ise, 51 (% 16.6) çocuk olduğu tespit edilmiştir. Yetimhane ve şehit yurdunda kalan çocukların yalnızca annelerinin hayatta olduğu, ülkelerinde yaşanan savaş nedeniyle babalarının vefat ettiği nicel verilerin toplanması esnasında kurum yetkilileri tarafından belirtilmiştir. Aynı zamanda bu merkezlerde ailesinden hiç kimsesi olmayan çocuklar da barınmaktadır.

Bu çocukların aileleriyle ve/veya yakınlarıyla birlikte Hatay'ın Reyhanlı ilçesine göç tarihleri ise; Tablo 5'de göç yılı ve yaş gruplarına göre ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Suriye'de yaşanan savaşın ardından; 2011-2017 yılları arasında özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte Türkiye'ye göç tarihini belirten ailelerin sayısı 245 (% 69.8), bu soruyu yanıtlamayan ailelerin ve çocuk yakınlarının sayısı 93 (% 30.2) dır. Yıllara göre göç sayısına baktığımızda, 2011'de 13, 2012'de 24, 2013'de 41, 2014'de 33, 2015'de 38, 2016'da 58, 2017'de ise 8 özel gereksinimli Suriyeli çocuğun Türkiye'ye giriş yaptığı görülmüştür.

Tablo 4.

Yaş, cinsiyet ve barınma koşullarına göre sayı ve yüzdeler

| <i><b>Yaş</b></i>               | <i><b>N(308)</b></i> | <i><b>%</b></i> |
|---------------------------------|----------------------|-----------------|
| 0-6 yaş                         | <b>73</b>            | <b>23.7</b>     |
| 7-14 yaş                        | <b>199</b>           | <b>64.6</b>     |
| 15-18 yaş                       | <b>36</b>            | <b>11.7</b>     |
| <i><b>Cinsiyet</b></i>          |                      |                 |
| Erkek                           | <b>187</b>           | <b>60.7</b>     |
| Kız                             | <b>121</b>           | <b>39.3</b>     |
| <i><b>Barınma koşulları</b></i> |                      |                 |
| Çadır Kent                      | <b>15</b>            | <b>4.9</b>      |
| Yetimhane                       | <b>28</b>            | <b>9.1</b>      |
| Şehir                           | <b>242</b>           | <b>78.6</b>     |
| Şehit Yurdu                     | <b>23</b>            | <b>7.5</b>      |

Tablo 5.

Ailenin göç tarihinin yaş grubuna göre dağılımı

| <i>Ailenin göç tarihi</i> | <i>0-6 yaş</i> | <i>7-14 yaş</i> | <i>15-18 yaş</i> | <i>Toplam<br/>(308)</i> |
|---------------------------|----------------|-----------------|------------------|-------------------------|
| 1 (2011)                  | 5 (38.5%)      | 7 (53.8%)       | 1 (7.7%)         | 13 (100 %)              |
| 2 (2012)                  | 5 (20.8 %)     | 16 (66.7 %)     | 3 (12.5 %)       | 24 (100 %)              |
| 3 (2013)                  | 5 (12.2 %)     | 29 (70.7 %)     | 7 (17.1 %)       | 41 (100 %)              |
| 4 (2014)                  | 5 (15.2 %)     | 26 (78.8 %)     | 2 (6.1 %)        | 33 (100 %)              |
| 5 (2015)                  | 6 (15.8 %)     | 28 (73.7 %)     | 4 (10.5 %)       | 38 (100 %)              |
| 6 (2016)                  | 19 (32.8 %)    | 34 (58.6 %)     | 5 (8.6 %)        | 58 (100 %)              |
| 7 (2017)                  | 3 (37.5 %)     | 5 (62.5 %)      | 0 (0.0 %)        | 8 (100 %)               |
| Belirtilmemiş             | 25 (26.9 %)    | 54 (58.1 %)     | 14 (15.1%)       | 93 (100 %)              |

Özel gereksinimli olduğu tespit edilen çocukların (308), sahip oldukları engel sayısı ve türü Tablo 6 ile Tablo 7’de yaş gruplarına göre gösterilmiştir. Tablolardan anlaşılacağı üzere; 308 çocuğun 268’i (% 87.0) tek engele, 40’ı (% 13.0) ise, birden fazla engele sahiptir. Yaş gruplarıyla birlikte sahip olunan engel türlerini incelediğimizde, 0-6 yaş grubunun % 17.5’i (11) zihinsel, % 12.5’i (6) ortopedik, % 9.5’i (2) görme, % 42.9’u (18) işitme, %37.9’u (11) otizm, % 21.5’i (14) diğer, engel türünü işaretlemişlerdir. 7-14 yaş grubundaki çocukların % 63.5’i (40) zihinsel, % 81.3 (39) ortopedik, % 90.5 (19) görme, % 52.4 (22) işitme, % 51.7 (15) otizm, % 61.5 (40) diğer, engel türüne, 15-18 yaş grubundaki çocukların ise; % 19.0’u (12) zihinsel, % 6.3 (3) ortopedik, % 4.9 (2) işitme, % 10.3 (3) otizm, % 16.9 (11) diğer engel türüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Tanımlanan engel türü ve diğer seçeneğini işaretleyen katılımcıların sayı ve yüzdelikleri Tablo 4.4. de gösterilmiştir.

Diğer seçeneğini işaretleyen ailelerin belirttiği üzere, bu çocukların savaşın nedeniyle yaşadıkları fiziksel ve ruhsal travmaların sonucunda özel gereksinime ihtiyaç duydukları ve kronik hastalıklar nedeniyle gelişimsel gecikme yaşadıkları tespit edilmiştir. Savaşın engel durumuna olan etkisi de Tablo 8’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 6.

Engel sayısının yaş grubuna göre dağılımı

| <b>Engel durumu</b> | <b>0-6 yaş</b> | <b>7-14 yaş</b> | <b>15-18 yaş</b> | <b>Toplam (308)</b> |
|---------------------|----------------|-----------------|------------------|---------------------|
| Bir engel           | 62 (38.5%)     | 175 (53.8%)     | 31 (7.7%)        | 268 (100 %)         |
| Birden fazla engel  | 11 (27.5 %)    | 24 (60.0 %)     | 5 (12.5 %)       | 40 (100 %)          |

Tablo 7.

Engel türünün yaş grubuna göre dağılımı

| <b>Engel türü</b>     | <b>0-6 yaş</b>   | <b>7-14 yaş</b>  | <b>15-18 yaş</b> | <b>Toplam</b>     |
|-----------------------|------------------|------------------|------------------|-------------------|
| Zihinsel              | 11 (17.5%)       | 40 (63.50%)      | 12 (19.0%)       | 63 (100%)         |
| Ortopedik             | 6 (12.5%)        | 39 (81.3%)       | 3 (6.3%)         | 48 (100%)         |
| Görme                 | 2 (9.5%)         | 19 (90.5%)       | 0 (0.0%)         | 21 (100%)         |
| İşitme                | 18 (42.9%)       | 22 (52.4%)       | 2 (4.9%)         | 42 (100%)         |
| Otizm                 | 11 (37.9%)       | 15 (51.7%)       | 3 (10.3%)        | 29 (100%)         |
| Diğer                 | 14 (21.5%)       | 40(61.5%)        | 11 (16.9%)       | 65 (100%)         |
| Ortopedik ve diğer    | 5 (41.7%)        | 6 (50.0%)        | 1 (8.3%)         | 12 (100%)         |
| Otizm ve diğer        | 1 (50.0%)        | 0 (0.0%)         | 1 (50.0%)        | 2 (100%)          |
| Ortopedik ve görme    | 0 (0.0%)         | 2 (66.7%)        | 1 (33.3%)        | 3 (100%)          |
| Zihinsel ve ortopedik | 3 (25.0%)        | 8 (66.7%)        | 1 (8.3%)         | 12 (100%)         |
| Zihinsel ve görme     | 0 (0.0%)         | 1 (100%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| İşitme ve diğer       | 0 (0.0%)         | 1 (100%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| Zihinsel ve otizm     | 1(100%)          | 0 (0.0%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| İşitme ve otizm       | 0 (0.0%)         | 1 (100%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| Zihinsel ve diğer     | 0 (0.0%)         | 4 (80.0%)        | 1 (20.0%)        | 5 (100%)          |
| Ortopedik ve işitme   | 1(100%)          | 0 (0.0%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| Görme ve diğer        | 0 (0.0%)         | 1 (100%)         | 0 (0.0%)         | 1 (100%)          |
| <b>Toplam</b>         | <b>73 (100%)</b> | <b>199(100%)</b> | <b>36 (100%)</b> | <b>308 (100%)</b> |

Tablo 8.

Engel durumuna savaşın etkisi

| <i>Engel durumu</i>                                                | <i>N(308)</i> | <i>%</i> |
|--------------------------------------------------------------------|---------------|----------|
| Hayır, çocuğum savaş öncesi özürlüydü                              | 211           | 68.5     |
| Evet, çocuğum bombardıman/ yaralanma sonucu özürlü oldu            | 63            | 20.5     |
| Evet, çocuğum sağlık hizmetlerinin yetersizliği sonucu özürlü oldu | 34            | 11.0     |

Savaşın çocukları üzerinde yıkıcı etkisi ve sonuçları, Tablo 8’de belirtilmiştir. Özel gereksinimli 308 çocuğun % 68.5’i (211) savaşın engel durumuna olan etkisinin dışında kalırken, bombardıman, yaralanma ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği sonucu engelli olan çocukların oranı % 31.5 (97) dur. Ayrıca; savaş öncesi engelli olan çocukların da savaşın psikolojik, sosyal ve eğitimden yoksun kalma gibi olumsuz etkilerine maruz kaldığı aileleri tarafından belirtilmiştir.

Tablo 9.

Rapor durumunun yaş grubuna göre dağılımı

| <i>Rapor</i>            | <i>0-6 yas</i> | <i>7-14 yas</i> | <i>15-18 yas</i> | <i>Toplam (308)</i> |
|-------------------------|----------------|-----------------|------------------|---------------------|
| Raporu var              | 65 (25.5%)     | 155 (60.9%)     | 35 (13.7%)       | 255 (100%)          |
| Raporu yok              | 8 (21.6%)      | 29 (78.4%)      | 0 (0.0%)         | 37 (100%)           |
| Raporu kayıp            | 0 (0.0%)       | 15 (93.8%)      | 1 (6.3%)         | 16 (100%)           |
| Türkiye’den alındı      | 37 (28.5%)     | 81 (62.3%)      | 12 (9.2%)        | 130 (100%)          |
| Suriye hastanesi alındı | 23 (28.0%)     | 48 (58.5%)      | 11 (13.4%)       | 82 (100%)           |
| Her iki ülkeden alındı  | 5 (10.4%)      | 31 (64.6%)      | 12 (25.0%)       | 48 (100%)           |
| Ülkesini Belirtilmemiş  | 8 (16.7%)      | 39 (81.3%)      | 1 (2.1%)         | 48 (100%)           |

Tablo 9’da özel gereksinimli olduğu tespit edilen katılımcıların yaş gruplarına göre sağlık raporu durumu ve bu raporun verildiği ülkeye ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablodaki bulgulara göre, 308 katılımcının 255’inin sağlık raporu mevcuttur. 37 katılımcının sağlık raporunun olmadığı veya Türk hastanelere başvurusunun yapıldığı, 16’sının ise raporu olmasına rağmen savaş sürecinde kaybolduğu tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre rapor durumu incelendiğinde 0-6 yaş grubunda % 25.5 (65)’nin raporunun olduğu % 21.6 (8) raporunun olmadığı, 7-14 yaş grubunda % 60.9 (155)’nin raporu mevcut iken % 78.4 (29)’nün raporsuz olduğu, %

93.8 (15)'nin ise raporunun kayıp olduğu tespit edilmiştir. 15-18 yaş grubunda da % 13.7 (35)'si rapora sahipken % 6.3 (1)'nün raporunun kayıp olduğu görülmüştür.

Katılımcıların sağlık durumlarının teşhis edilip rapor aldıkları ülkeler incelendiğinde ise; 130 katılımcının yalnızca Türkiye'den alınmış raporu olduğu, 82'sinin Suriye'den veya Türkiye'de hizmet veren Suriye hastanelerinden, 48'nin ise, her iki ülkeden alınmış sağlık raporu olduğu tespit edilmiştir. Bu bilgiler dışında 48 katılımcının ise ülkesini belirtmediği görülmüştür. Ülkesini belirtmeyen katılımcıların raporu olmayan veya işlem aşamasında olan katılımcılar ile raporu kayıp katılımcılar olduğu anlaşılmıştır. Yaş gruplarına göre raporun alındığı ülke bilgisi yukarıda ki tabloda açıklanmıştır. Raporu olmayan ve kayıp durumda olan katılımcıların Türk ve Suriye hastanelerine başvuru yaptıkları işlemleri devam ettiği için raporu yok/kayıp seçeneğini işaretledikleri katılımcıların aileleri tarafından belirtilmiştir.

Katılımcıların sağlık raporuna ilişkin durumlarının ardından savaş öncesi Suriye'de yararlandıkları sağlık ve eğitim hizmetleriyle ilgili verileri yaş grupları içinde Tablo 10'da gösterilmektedir. Aşağıdaki tabloda yer alan bulgulara göre; 0-6 yaş grubunda savaş öncesi ülkesinde fizik tedavi hizmetin yararlanabilen katılımcı sayısının 5 (% 23.8), 7-14 yaş grubunda 13 (% 61.9), 15-18 yaş grubunda ise 3 (% 14.3), Özel eğitim hizmeti alan 0-6 yaş grubunda 1 (% 4.3), 7-14 yaş grubunda 19 (% 82.6), 15-18 yaş grubunda da 3 (% 13.0) katılımcı olduğu tespit edilmiştir. Her iki hizmetten yararlanabilen katılımcı sayısının ise; 0-6 yaş grubunda 1(% 10.0), 7-14 yaş grubunda 6 (% 60.0), 15-18 yaş grubunda 3 (% 30.0) olduğu görülmüştür. Bununla birlikte özel gereksinime ihtiyacı olduğu halde hiçbir hizmetten yararlanamayan katılımcıların sayısı da 0-6 yaş grubunda 66 (% 26.0), 7-14 yaş grubunda 161 (% 63.4), 15-18 yaş grubunda 27 (% 10.6) olmak üzere toplam 254 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10.

Savaş öncesi alınan hizmetlerin yaş grubuna göre dağılımı

| <b>Hizmet türü</b> | <b>0-6 yas</b> | <b>7-14 yas</b> | <b>15-18 yas</b> | <b>Toplam (308)</b> |
|--------------------|----------------|-----------------|------------------|---------------------|
| Fizik tedavi       | 5 (23.8%)      | 13 (61.9%)      | 3 (14.3%)        | 21 (100%)           |
| Özel eğitim        | 1 (4.3%)       | 19 (82.6%)      | 3 (13.0%)        | 23 (100%)           |
| Her iki hizmet     | 1 (10.0%)      | 6 (60.0%)       | 3 (30%)          | 10 (100%)           |
| Hiçbiri            | 66 (26.0%)     | 161 (63.4)      | 27 (10.6%)       | 254 (100%)          |

Katılımcıların savaş öncesi fizik tedavi/özel eğitim hizmetlerden yararlanma durumlarının ardından, hâlihazırda ikamet ettikleri Reyhanlı ilçesinde sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşabilme/yararlanabilme durumlarına ilişkin bulgular Tablo 11, 12 ve Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 11.

Hâlihazırda alınan hizmet sayısının yaş grubuna göre dağılımı

| <i><b>Hizmet türü</b></i> | <i><b>0-6 yaş</b></i> | <i><b>7-14 yaş</b></i> | <i><b>15-18 yaş</b></i> | <i><b>Toplam</b></i> |
|---------------------------|-----------------------|------------------------|-------------------------|----------------------|
| Bir hizmet                | 23 (23.5%)            | 68 (69.4%)             | 7 (7.1%)                | 98 (100%)            |
| Birden fazla hizmet       | 10 (37.0%)            | 12 (44.4%)             | 5 (18.5%)               | 27 (100%)            |
| Hizmet alamayan           | 40 (21.9%)            | 119 (65.0%)            | 24 (13.1%)              | 183 (100%)           |
| <b>Toplam</b>             | <b>73 (23.7%)</b>     | <b>199 (64.6%)</b>     | <b>36 (11.7%)</b>       | <b>308 (100%)</b>    |

Tablo 12.

Hâlihazırda alınan sağlık hizmetinin yaş grubuna göre dağılımı

| <i><b>Hizmet türü</b></i>                 | <i><b>0-6 yaş</b></i> | <i><b>7-14 yaş</b></i> | <i><b>15-18 yaş</b></i> | <i><b>Toplam</b></i> |
|-------------------------------------------|-----------------------|------------------------|-------------------------|----------------------|
| Fizik tedavi                              | 5 (17.9%)             | 19 (67.9%)             | 4 (14.3%)               | 28 (100%)            |
| İlaç tedavi                               | 9 (23.1%)             | 28 (71.8%)             | 2 (5.1%)                | 39 (100%)            |
| Medikal yardım                            | 9 (29.0%)             | 21 (67.7%)             | 1 (3.2%)                | 31 (100%)            |
| Fizik tedavi, ilaç tedavi, medikal yardım | 2 (50.0%)             | 2 (50.0%)              | 0 (0.0%)                | 4 (100%)             |
| Fizik tedavi, medikal                     | 6 (75.0%)             | 1 (12.5%)              | 1 (12.5%)               | 8 (100%)             |
| İlaç tedavi, medikal                      | 1 (12.5%)             | 5 (62.5%)              | 2 (25.0%)               | 8 (100%)             |
| Fizik tedavi, ilaç tedavi                 | 1 (14.3%)             | 4 (57.1%)              | 2 (28.6%)               | 7 (100%)             |
| Hiçbiri                                   | 40 (21.9%)            | 119 (65.0%)            | 24 (13.1%)              | 183 (100%)           |
| <b>Toplam</b>                             | <b>73 (23.7%)</b>     | <b>199 (64.6%)</b>     | <b>36 (11.7%)</b>       | <b>308 (100%)</b>    |

Tablo 11’ de katılımcıların hâlihazırda yararlandığı fizik tedavi, ilaç ve medikal yardım gibi sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu en az bir hizmet, birden fazla hizmet ve hiçbirinden yararlanamama başlıkları altında sayısallaştırılmıştır. Bu bulgulara göre; 0-6 yaş grubunda en az bir hizmetten yararlanan 23 (% 23.5), 7-14 yaş grubunda 68 (% 69.4), 15-18 yaş grubunda 7 (% 7.1) katılımcı olduğu tespit edilmiştir. Birden fazla hizmetten yararlanan katılımcı sayısı da; 0-6 yaş grubunda 10 (% 37.0), 7-14 yaş grubunda 12 (% 44.4), 15-18 yaş grubunda 5 (% 18.5) iken, hizmetlerden

yararlanamayan katılımcıların, 0-6 yaş grubunda 40 (% 21.9), 7-14 yaş grubunda 119 (% 65.0), 15-18 yaş grubunda 24 (% 13.1) kişi olduğu görülmüştür. Katılımcıların yararlandığı sağlık hizmetlerinin açılımına Tablo 12’de ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Yararlanılan hizmet sağlayıcıları ise; Suriyeli yetkililer ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından kurulan Fizik tedavi merkezleri, Medikaller ve Suriye hastaneleridir. Bununla birlikte Türkiye’deki hastanelerde de implant ameliyatı gibi bazı sağlık hizmetlerinin sunulduğu fakat bu hastanelere ulaşma, randevu alma gibi konularda zorluklar yaşandığı, maddi imkânsızlıkların da buna engel olduğu veri toplama sürecinde aileler ve yetkililer tarafından belirtilmiştir.

Tablo 13’te katılımcıların hâlihazırda yararlandıkları eğitim/özel eğitim hizmetlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bulgulara göre; 0-6 yaş grubunda olup özel eğitim hizmetinden yararlanan 16 (% 53.3), 7-14 yaş grubunda 12 (% 40.0) 15-18 yaş grubunda da 2 (% 6.7) katılımcı olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda 0-6 yaş grubunda MEB’e bağlı anasınıfına devam eden 2 (% 100) katılımcı olduğu görülürken, MEB’e bağlı 1. sınıfa devam eden 11 (% 36.70), 7-14 yaş grubunda ise 19 (% 63.3) katılımcı olduğu tespit edilmiştir. Özel gereksinimli Suriyeli çocukların Geçici Eğitim Merkezlerinden (GEM) yararlanma durumlarına baktığımızda da 7-14 yaş grubunda 70 (% 97.2), 15-18 yaş grubunda 2 (% 2.8) katılımcı olduğu ortaya çıkmıştır. Geçici Eğitim Merkezlerine devam edebilecek durumda özel gereksinimli mülteci çocukların, bu merkezlerde yalnızca temel eğitim hizmetlerinden yararlandığı engeline yönelik ayrıca destek almadığı bilgisi GEM’lerin yöneticileri tarafından belirtilmiştir. Ayrıca GEM’lerin fiziksel yapısının, eğitimci kadrosu ve müfredatının özel gereksinimli çocuklarının eğitimi kapsayacak nitelikte olmadığı da görülmüştür.

Tablo 13.

Hâlihazırda alınan eğitim/özel eğitim hizmetinin yaş grubuna göre dağılımı

| <b>Hizmet türü</b>    | <b>0-6 yaş</b>    | <b>7-14 yaş</b>    | <b>15-18 yaş</b>  | <b>Toplam</b>     |
|-----------------------|-------------------|--------------------|-------------------|-------------------|
| Özel eğitim           | 16 (53.3%)        | 12 (40.0%)         | 2 (6.7%)          | 30 (%100)         |
| MEB’e bağlı anasınıfı | 2 (100%)          | 0 (0.0%)           | 0 (0.0%)          | 2 (100%)          |
| MEB’e bağlı 1. sınıf  | 11 (36.70%)       | 19 (63.3%)         | 0 (0.0%)          | 30 (100%)         |
| Geçici Eğitim Merkezi | 0 (0.0%)          | 70 (97.2%)         | 2 (2.8%)          | 72 (100%)         |
| Hiçbiri               | 44 (25.3%)        | 98 (56.3%)         | 3H2 (18.4%)       | 174 (100%)        |
| <b>Toplam</b>         | <b>73 (23.7%)</b> | <b>199 (64.6%)</b> | <b>36 (11.7%)</b> | <b>308 (100%)</b> |



Tablo 14.

Kendisiyle iletişime geçilmesini isteyen/istemeyen ailelerin oranı

| <i>İletişim geçilsin</i> | <i>N(308)</i> | <i>%(100)</i> |
|--------------------------|---------------|---------------|
| Evet                     | 299           | 97.1          |
| Hayır                    | 9             | 2.9           |

Tablo 14’de ailelerin, çocuklarının sağlık ve eğitim hizmetleriyle ilgili olarak kendileriyle iletişime geçilmesini isteyip-istememelerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İletişime geçilmesini isteyen ailelerin yüzdesi % 97.1 (299) iken iletişim kurulmasını istemeyenlerin yüzdesi ise; % 2.9 (9) dur.

Bu araştırmaya gönüllük ilkesi ile katılan tüm ailelerin, çocuklarının özel gereksinimlerine yönelik sunulacak hizmetlere ihtiyaç duyduğu ve bu konu ile ilgili gelişmelerden haberdar olmak istediği, sunulacak hizmetlerin bilhassa eğitim hizmetinin yasal sürecinin çözümü için beklenti içinde oldukları veri toplama sürecinde gözlenmiştir.

#### 4.2. Nitel Bulgular

Bu bölümde içerik analizine tabii tutulan odak grup görüşmesi ve bireysel görüşmelerden elde edilen sonuçlar paylaşılmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcı görüşleri 5 tema altında gruplanmıştır. Bu temalar 12 kategoride gruplanmış olup, toplam 63 kod yer almaktadır. Her bir tema ile ilgili bulgular sıralı olarak bu kısımda sunulmuştur.

##### **Tema 1: Evrensel Mülteci Hakları Açısından Suriyeli Sığınmacıların Algıları**

Uluslararası kuruluşlar (Birleşmiş milletler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.) ve ulusal kanunlar (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu vb.) kapsamında kabul gören mülteci haklarına ilişkin katılımcı görüşleri “Evrensel Mülteci Hakları Açısından Suriyeli Sığınmacıların Algıları” teması altında 7 kod çerçevesinde incelenmiş olup detaylı bulgular Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 15.

Evrensel Mülteci Hakları Açısından Suriyeli Sığınmacıların Algıları

| Kodlar                                              | f  |
|-----------------------------------------------------|----|
| Sosyal güvenlik hakkı                               | 16 |
| Çalışma izni hakkı                                  | 15 |
| Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı              | 13 |
| İnsani standartta muamele hakkı                     | 10 |
| Eğitim hizmetlerinden yararlanma hakkı              | 9  |
| Vatandaşlık hakkı                                   | 5  |
| Oturma izni, konut edinme hakkı, seyahat etme hakkı | 3  |
| Toplam                                              | 71 |

Tablo 15’e göre evrensel mülteci hakları konusunda katılımcıların görüşleri incelendiğinde “sosyal güvenlik hakları” çarpıcı bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Katılımcılardan Ronia bu durumu odak grup toplantıları sırasında şu şekilde ifade etmiştir; “*Maaşlarımızı alabiliyoruz bunun dışında bir sosyal güvencemiz yok. Geçici koruma kapsamında olduğumuz için ayrıca bir sosyal hakkımız olmuyor*” (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia). Katılımcılardan Yusuf ise; “*Özel ihtiyaç sahibi çocuklar için görev yapan Suriyeli insanların Türkiye’de hakları yoktur*” şeklinde görüş bildirmiştir (Bireysel Görüşmeci-Öğretmen Yusuf).

Veri analizi sırasında tekrar eden kodlardan biri de mültecilerin “çalışma izin hakları” olmuştur. Katılımcılardan Affan bu konuda yaşanan sıkıntıyı ifade ederken; “*Burada herkes en az lisans mezunu ve bu kurumda çalışabilecek yeterliliğe sahip. Bizler ayrıca Türkiye’de çalışabilmekle ilgili yasal haklara sahip olmak isteriz. Çalışma iznimiz olursa Türk okullarında ve hastanelerinde çalışma hakkımız olur*” demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan). Ön plana çıkan diğer bir kod ise “sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı” kodudur. Bu kodla ilgili katılımcıların bazı görüşleri aşağıda sunulmuştur;

Katılımcılardan Ronia “*Bazen tedavi amaçlı özel hastanelere gitmek zorunda kaldığımızda maddi olarak zorlanıyoruz. Sadece devlet hastanesinde ücretsiz tedavi olabiliyoruz*” şeklinde görüş bildirmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia). Katılımcılardan Abdullah ise yaşanan sıkıntıyı çocuklar açısından ifade ederken; “*İşitme engelli öğrencime biyonik kulak takılmıştı, Türkiye’de 4 yaşından küçük Suriyeli çocuklar bu ameliyatı olabiliyormuş diye bilgi aldık, fakat ucuz cihazlar takıldığı için çok verimli olmuyor. Kendi öğrencimin kontrolleri yapılmıyor, aile*

*yaptıramıyor, derste öğrencimin beni duyup duyamadığından veya hangi sesleri duyabildiğinden emin olamıyorum. Bazen hiç duymamış gibi davranabiliyor, cihazdan mı yoksa davranış mı ayırt edemiyorum”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Abdullah)

## **Tema 2: Suriyeli engelli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörlere ilişkin algılar**

Suriyeli engelli öğrencilerin eğitim sürecini etkileyen unsurlara yönelik algıları belirlemek amacıyla katılımcı görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler içerik analizi ile incelendiğinde sıklıkla tekrar eden etkiler 4 kategori altında 17 kod ile gruplandırılmıştır. Tablo 16’da Suriyeli engelli çocukların eğitim sürecini etkileyen bütün faktörleri içermiştir.

Tablo 16.

Suriyeli engelli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörlere ilişkin kategoriler

| <b>Kategoriler</b>                                                                               | <b>f</b>  |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Suriyeli engelli öğrencilere yönelik kullanılan müfredat-program ile ilişkili katılımcı algıları | 10        |
| Suriyeli çocukların toplumsallaşma sürecine yönelik katılımcı algıları                           | 8         |
| Suriyeli engelli çocukların ebeveynleri ve ebeveynlerin bu sürece etkilerine yönelik görüşler    | 6         |
| Engelli öğretiminde materyal sayısı, uygunluk ve işlevsellikle ilişkili katılımcı görüşleri      | 5         |
| <b>Toplam</b>                                                                                    | <b>29</b> |

Tablo 17.

Suriyeli engelli öğrencilere yönelik kullanılan müfredat-program ile ilişkili katılımcı algıları kategorisi

| <b>Kodlar</b>                                                                     | <b>f</b>  |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Öğrencileri değerlendirirken uluslararası standartları referans alma, bilimsellik | 10        |
| Bireyselleştirilmiş program hazırlama, öğretimi gerçekleştirme                    | 9         |
| Engel türlerine uygun eğitim programları ihtiyacı                                 | 9         |
| Kurumların müfredat-program yeterliği başlangıç düzeyinde                         | 8         |
| Beceri öğretimine yoğunlaşma, başlangıç düzeyinde akademik eğitim                 | 4         |
| <b>Toplam</b>                                                                     | <b>39</b> |

Tablo 17'ye göre Suriyeli engelli öğrencilere yönelik kullanılan müfredat ve programa ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde “uluslararası standartları referans alma, bilimsellik” çarpıcı bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Katılımcılardan Ammar bu durumu odak grup toplantıları sırasında şu şekilde ifade etmiştir; *“Uluslararası kaynakları inceledik. Mümkün olduğunca buraya (kurum şartlarına) uygun hale getirdik. Bu kuruma çocuklar gelirken hastaneden (Suriye ve Türk has.) teşhis almış olarak raporla veya biz teşhis edelim diye sevkle geliyorlar. Kurum psikiyatristimiz DSM 4-5'i dikkate alarak teşhis yapıyor. Uluslararası derecelendirmelere göre değerlendirmeler yapıyoruz, elbette bu değerlendirmeleri yaparken bazı testler uyguluyoruz. Tüm bu söylediklerimi çok basit düzeyde de buranın şartlarına göre yapabiliyoruz”* (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

Veri analizi sırasında tekrar eden kodlardan biri de “bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama ve uygulama” kodu olmuştur. Katılımcılardan Esmâ bu durumu ifade ederken; *“Çocukları değerlendirdikten sonra plan yapıyoruz. Uluslararası programlara uygun mu takip etmeye çalışıyoruz fakat en alt seviyede kalıyor. Buradaki koşullar doğrultusunda, ekip olarak hazırlık yapıyoruz ama başlangıç düzeyinde yapıyoruz. Daha iyi programlar ve içerik olabileceğini biliyoruz, biz mümkün olduğunca iyi bir program ve uygulamalarını yapıyoruz. Kendi öz değerlendirmemi yapacak olursam “başlangıç düzeyi” olduğumu söylemek isterim. İmkânlar olursa daha iyisini yapmak isteriz”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Esmâ). Katılımcılardan Ammar ise; *“Her çocuğun programı durumuna göre bireysel hazırlanıyor”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

Ön plana çıkan diğer kodlar ise, “engel türlerine uygun eğitim programları ihtiyacı” ve “kurumların müfredat programı başlangıç düzeyinde” kodudur. Bu kodlarla ilgili olarak katılımcılardan Ahin, *“tüm çocukları kapsayacak şekilde engel durumuna göre programlar uygulanması gerekir”* (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin) şeklinde ifade ederken, katılımcılardan Hasan ise; *“Öğretmenler birebir eğitim uyguluyor, uluslararası programları takip ediyorlar fakat yeterli düzeyde diyemeyiz”* demiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Hasan).

“Beceri öğretimine yoğunlaşma, başlangıç düzeyde akademik eğitim” kodu da bu kategoride tekrar eden kodlardan biridir. Bu kodla ilgili yaşanan durumu

katılımcılardan Hilda ve Ammar şu şekilde ifade etmişlerdir; *“burada daha çok beceri öğretimine yönelik eğitimler veriliyor. Bu nedenle başlangıç düzeyinde akademik eğitim veriyoruz ama yeterli olmuyor”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Hilda). *“Akademik eğitim için yönlendirme yapılıyor fakat özel ihtiyaç sahibi çocukların buradan sonra gidebilecekleri bir okul yok”* (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

Katılımcı Hilda ve Ammar görüşlerinde özel gereksinimli çocukların özel eğitim merkezi dışında kaynaştırma programı ve akademik yaşamlarının devamı için kayıt yaptıracakları bir okul olmadığını da ifade etmişler, Geçici Eğitim Merkezlerine yönlendirdikleri çocukların uyum sorunları yaşadığını belirtmişlerdir. Özel gereksinimli mülteci çocukların okula kayıt durumlarının da düşünülmesi gereken bir konu olduğu dikkat çekmiştir.

Tablo 18.

Suriyeli çocukların toplumsallaşma sürecine katılımına yönelik katılımcı algıları kategorisi

| Kodlar                                                                             | f         |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Toplumsal yaşama katılım için ailelerin bilinçlendirilmesi, yönlendirilmesi        | 9         |
| Kurumlarda olanak yoksunluğu                                                       | 8         |
| Toplumsal yaşama katılım, sosyalleşme ve kaynaştırma çalışmalarına duyulan ihtiyaç | 6         |
| Bireysel eğitimlerin toplumsallaşmaya katkısı                                      | 1         |
| <b>Toplam</b>                                                                      | <b>24</b> |

Tablo 18’e göre Suriyeli çocukların toplumsallaşma sürecine katılımına yönelik katılımcı algıları kategorisi incelendiğinde “toplumsal yaşama katılım için ailelerin bilinçlendirilmesi, yönlendirilmesi” kodu en çok tekrar eden kod olarak karşımıza çıkmıştır. Veri analizi sırasında sık tekrar eden kodlar ise; “kurumlarda olanak yoksunluğu” ve “toplumsal yaşama katılım, sosyalleşme ve kaynaştırma çalışmalarına duyulan ihtiyaç” kodları olmuştur.

Toplumsal yaşama katılım için ailelerin bilinçlendirilmesi, yönlendirilmesi kodu grup görüşmeleri sırasında katılımcı Ammar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; *“Aile ile çalışıyoruz, bu konuda onlara tavsiyede bulunuyoruz. Çocuklarını anaokuluna, okula kaydetmelerini öneriyoruz. Toplumsal yaşama katılımın*

öneminden bahsediyoruz ama ailelerde yeterli olmuyor. Daha büyük destekler gerekiyor” (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar). Katılımcı Ahin ise bu durumu açıklarken; “sosyal hayatı ilgilendiren konularda ailelere konferans veya kurslar verilmesine, ailenin sosyal rehabilitasyonuna ihtiyaç var” ifadelerine yer vermiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin).

Yukarıdaki görüşlere ek olarak katılımcılarından Alona, toplumsallaşma çalışmalarına yönelik önemli bir konuya değinmiştir, “toplumsallaşma, kaynaşma çalışmaları normal öğrenciler için de gerekiyor. Şu an okullara giden Suriyeli öğrenciler uyum sorunu yaşıyor, kendi içlerinde ve Türk çocuklarla kaynaştırma ve toplumsallaşma çalışmaları olmalı” şeklinde görüş bildirmiştir.

Kurumlarda olanak yoksunluğu kodu için de görüş bildiren katılımcı Alona; “toplumsal yaşama yönelik çalışmalar için uygun ortam, program, alt yapımız yok. Bizim burada yapma imkânımız olmuyor. Sadece birebir alıyoruz çocuğu, çoğu zaman aileler gelmekte sıkıntı yaşıyor” demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Alona).

Tablo 19.

Suriyeli engelli çocukların ebeveynleri ve ebeveynlerin bu sürece etkilerine yönelik görüşleri kategorisi

| Kodlar                                                         | f         |
|----------------------------------------------------------------|-----------|
|                                                                | 17        |
| Aileleri bilinçlendirme çalışmalarına duyulan ihtiyaç          |           |
| Ailelerle iletişim güçlüğü ve ailenin eğitime ilgisizliği      | 10        |
| Çocuklarının durumunu kabullenmeme, psikolojik destek ihtiyacı | 9         |
| Karşılanamayan yaşamsal beklentiler                            | 2         |
| <b>Toplam</b>                                                  | <b>38</b> |

Tablo 19’a göre Suriyeli engelli çocukların ebeveynleri ve ebeveynlerin bu sürece etkilerine yönelik görüşleri kategorisi incelenirken “aileleri bilinçlendirme çalışmalarına duyulan ihtiyaç” en sık tekrarlanan kod olarak karşımıza çıkmıştır. Bu konuda katılımcılardan Ayşe bu durumu ifade ederken; “çocuğun psikolojik durumu, sosyal durum, temizlik, beslenme ve fizik tedavi yetkilisinin aileye vereceği talimatlar ve eğitimin takip edilmesi, yaşanan zorluklar vs. ailelerin destek olması gerekir.

*Aileler bu konuda yeterli değiller” demiştir (Bireysel Görüşme-Fizyoterapist Ayşe). Katılımcılardan Nadia ise grup görüşmeleri sırasında “Ailelerde özel çocuk eğitimi ile ilgili bilinç çok zayıf. Aileler çocuğunu geç tanıyor. Mesela; 4-5 yaşında çocuğu var konuşmuyor ama durumunu kabul etmiyor. İnkâr ediyorlar. Buna benzer çok fazla örnek var. Aileler çocukları ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmiyor. Toplantıları ciddiye almıyorlar” şeklinde görüş belirtmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Nadia). Grup görüşmeleri sırasında çarpıcı bir konuda görüş bildiren katılımcı Asaf ise; “Koruma, teşhis ve ilaç konusunda bilinçlendirme yapılması gerekiyor. Doğum öncesi eğitim ve evleneceklerle eğitim şart. Maliyetinin yüksek olduğunu biliyoruz ama gerekli” demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Asaf). Katılımcılarından Eva da görüşlerini ifade ederken önemli bir konuya dikkat çekmiştir; “Çocuklara davranış şekilleri de sorunlu olan aileler var. Bazı babalar çocukları ile alay eder tarzda iletişim kuruyorlar.*

*–Bir ailemizi çocuklarıyla birlikte izlesinler diye derse almıştım. Baba ve anne beraber gelmişlerdi. Ben çocuğa ne sorarsam baba çocuğun yerine cevap veriyor ve çocukla alay ediyordu. Uyardım ama anlamadı. Birkaç defa tekrar edince babayı sınıftan çıkarmak zorunda kaldım. Derse anneyle devam ettik, babanın evde de bu şekilde davrandığını ifade etti. Aslında aile eğitiminde büyük eksik var” (Odak grup Görüşmecisi-Öğretmen Eva).*

Veri analizi sırasında sık tekrar eden diğer kodlar ise, “ailelerle iletişim güçlüğü, eğitime ilgisizlik” ve “çocukların durumunu kabullenmeme, psikolojik destek ihtiyacı” kodlarıdır. Katılımcılardan Hasan görüşmeler sırasında ailelerle iletişim güçlüğü kodunu açıklarken “Deneyimlerin aktarılması gerekliliği var. Aileler destek olmuyor” demiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Hasan). Grup görüşmeleri katılımcılarından Bilal ise; “Bazı ailelerde herkes çalışıyor çocuklarla kimse ilgilenemiyor” şeklinde durumu ifade ederken, grup katılımcılarından Nadia da “Aileler dağınık bir halde yaşamaya devam ediyor. Ulaşmakta güçlük çekiyoruz. Beklentileri çok yüksek tek oturumda engeli bitsin diye bekleyenler var” diyerek görüş bildirmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Bilal, Nadia).

Çocukların durumunu kabullenmeme, psikolojik destek ihtiyacı kodu ile ilgili önemli bir görüş bildiren katılımcılardan Esma şunları ifade etmiştir; “Ailelerin çocuklarının durumunu kabullenmemesi de büyük sorun.

-Ailesi durumunu inkâr eden bir çocuk için aile ziyaretine gittim. Çocuk içine kapanıktı. Okul yaşında olmasına rağmen okula gitmiyordu. Bir süre ilgilendim ve çocuğun ilerlemesine rağmen aile buraya gelmedi” (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Esmâ).

Analizler sırasında ortaya çıkan bir diğer önemli kod ise, “karşılanamayan yaşamsal beklentiler” kodudur. Katılımcılardan Ammar grup toplantıları esnasında bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir; “*En büyük sıkıntımız başka bir ülkedeler ve ailelerin yerleşim sorunu var. İltica var. Evler çok kalabalık. Bu durum çocuklar için sıkıntı yaratıyor, mesela otizm. Çocuklar ve aileler açısından bu önemli bir sorun, bunun sonucunda bizler de iletişimde sorunlar yaşıyoruz. Aile desteği çocuk için yetersiz kalıyor*” (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

Tablo 20.

Engelli öğretiminde materyal sayısı, uygunluk ve işlevsellikle ilişkili katılımcı görüşleri kategorisi

| Kodlar                                                 | f         |
|--------------------------------------------------------|-----------|
| Sayı ve işlevsellik açısından materyal yetersizliği    | 11        |
| Materyallerin çeşitlenerek ihtiyaca uygun hale gelmesi | 5         |
| Materyal oluşturma çabası                              | 2         |
| <b>Toplam</b>                                          | <b>18</b> |

Tablo 20’ye göre engelli öğretiminde materyal sayısı, uygunluk ve işlevsellikle ilişkili katılımcı görüşleri analiz edilirken “sayı ve işlevsellik açısından materyal yetersizliği” kodu en çok tekrar eden kod olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kodun ardından ön plana çıkan diğer bir kodun ise, “materyallerin çeşitlenerek ihtiyaca uygun hale gelmesi” kodu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan Hilda grup görüşmeleri sırasında bu kodlarla ilgili durumu ifade ederken; “*Türkiye’de ve uluslararası düzeyde uygulanan program ve kullanılan materyallere sahip olmak isteriz. İmkânlarımız şu an için sınırlı. Sayı ve çeşitliliğin artmasına ihtiyaç var*” demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Psikolog Hilda). Grup görüşmeleri katılımcılardan Ayla ve Ammar’da en basit düzeyde materyaller ile çalıştıklarını, imkânlar doğrultusunda artmasını ve çeşitli olmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, kurumun açılışından bu güne kadar öğretmenlerle bazı materyaller ürettikleri ama yeterli olmadığı bilgisini vermişlerdir.



Bu konuda grup katılımcılarının tamamından görüş sorulduğunda, materyallerin sayı ve uygunluk bakımından yetersiz olduğu konusunda hemfikir olduklarını ifade etmişlerdir.

### **Tema 3: Mesleki yaşama yönelik katılımcı algıları teması**

Özel gereksinimli çocuklarla çalışan Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin mesleki yaşama yönelik algılarını belirlemek amacıyla katılımcı görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler içerik analizi ile incelendiğinde sıklıkla tekrar eden konular 4 kategori altında 22 kod ile gruplandırılmıştır. Tema 3, Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin mesleki yaşama yönelik katılımcı algılarının tamamını içermiştir. Mesleki yaşama yönelik katılımcı algıları kategorisi Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21.

Mesleki yaşama yönelik katılımcı algıları kategorisi

| <b>Kategoriler</b>                                                                            | <b>Kod Sayısı</b> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|
| Mesleki yaşamda karşılaşılan zorluklara yönelik öneriler kategorisi                           | 8                 |
| Mesleki yaşam deneyimleriyle ilişkili görüşleri kategorisi                                    | 8                 |
| Türkiye'deki özel eğitim merkezleriyle birlikte çalışma yürütmeye yönelik algıları kategorisi | 7                 |
| Mesleki gelişime yönelik katılımcı görüşleri kategorisi                                       | 6                 |
| <b>Toplam</b>                                                                                 | <b>29</b>         |

Tablo 22.

Mesleki yaşamda karşılaşılan zorluklara yönelik öneriler kategorisi

| <b>Kodlar</b>                                                                         | <b>f</b>  |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Kurumların resmi olarak tanınmaması, destek alamama                                   | 10        |
| Ulaşım hizmetine duyulan ihtiyaç                                                      | 10        |
| Özel eğitim kurumu sayısının yetersizliği                                             | 8         |
| Teşhis ve yönlendirmede sürecindeki aksamalar, Türk hastaneleri ile iletişim ihtiyacı | 6         |
| Birden fazla engeli olan çocukların ihtiyaçlarına cevap verememe.                     | 5         |
| Kurumların fiziksel koşullarının yetersiz olması                                      | 2         |
| <b>Toplam</b>                                                                         | <b>41</b> |

Tablo 22'ye göre, mesleki yaşamda karşılaşılan zorluklara yönelik öneriler kategorisine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde “kurumların resmi olarak tanınmaması, destek alamama” ve “ulaşım hizmetine duyulan ihtiyaç” kodları en çok tekrar eden kod olarak karşımıza çıkmışlardır. Katılımcılardan Ronia bu durumu odak grup toplantıları sırasında şu şekilde ifade etmiştir; *“Türkiye tarafından resmi olarak tanınmak için Sağlık bakanlığı ile görüştük dosyamız hazırlandı. Uzun zamandır haber alamıyoruz. Hangi bakanlıkla görüşmemiz gerekiyor net bilgi alamıyoruz. Tıbbi malzeme ihtiyaçlarımız da var. Mesela işitme cihazına ihtiyacımız var. Zamana ihtiyaç olduğunu düşünüyorum, eminim ki Türk hükümeti de özel çocukların eğitimi ve öğretmenler için çalışmalar yapıyordur”* (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia) . Grup katılımcılarından Abdullah bu durumu ifade ederken; *“Günlük 8 saat çalışıyoruz, devlet kontrolü olsun ve resmi olarak tanınalım isteriz”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Abdullah). Ulaşım ihtiyacına duyulan ihtiyaç kodu ise, katılımcılar tarafından şu şekilde ifade edilmiştir;

-Katılımcılardan Eva; *“Çadır kentte ikamet eden engelli çocuklar var, burayı bulmakta ve devam etmekte zorlanıyorlar. Aileleri gelemiyor, çoğu zaman getiremiyor, bu çocuklara servis sağlanması her iki taraf için yararlı olacak”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Eva).

-Katılımcılardan Affan ise; *“Ulaşım sorunu gibi yetersizlikler bizim çalışma kalitemizi, uygulanan programları olumsuz etkiliyor. Çocuklar ve aileler açısından mesafe ve ulaşım sorunu da çözülmeli. Bazı çocuklar bu nedenle düzenli gelemiyor. Bu konuda ailelere servis yardımı sağlanmalı veya servis ücreti ödenebilir”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan).

Veri analizi sırasında sık tekrar eden kodlardan biri de “özel eğitim kurum sayısının yetersizliği” kodudur. Bu konuda katılımcılardan Ammar; *“Çocuklar için hizmet sunulması, burada bulunan derneklerle iletişime geçilmesini talep ediyoruz. Suriyeli çocuklar için merkezler çoğalsın isteriz. Özel ihtiyaç sahibi çocuklar için okul gerekiyor”* şeklinde görüş bildirmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar). Grup katılımcı Affan ise; *burada Suriyeli özel çocuklara hizmet veren eğitim merkezleri, fizik tedavi kurumları yasal işlemlerini tamamlayamadıkları için kapatıldı. Eskiden Suriye tarafında da sınırda hizmet veren bir merkez vardı, bu kurumların hepsi kapatılınca biz de yığılma oldu. Bazen şehir dışından (G.Antep, Mersin, Adana)*

*gelen aileler oluyor, bu şehirlerde bu merkezlerden yok. Şu an Suriyelilerin olduğu her yerde engelli çocuklarla ilgili sorun yaşıyor”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan).

Ön plana çıkan diğer kodlar ise; “teşhis ve yönlendirmede aksamalar, Türk hastaneleri ile iletişim ihtiyacı” ve “birden fazla engeli olan çocukların ihtiyaçlarına cevap verememe” kodlarıdır. Katılımcılardan Affan, teşhis ve Türk hastaneleri ile iletişim ihtiyacı konusunda açıklayıcı ifadeler yer vermiştir; *“Türk kurumları ile çalışmam gerektiğini düşünüyorum. Daha önce bir hizmet içi eğitime katıldım fakat doğrudan iletişim kurmam gerektiğinde yasal engellerle karşılaşıyorum. Bazı çocukların ve psikolojik sorunlar yaşayan hastaların fiziksel, işitsel, kronik hastalık gibi ekstra durumları oluyor, bu çocuklara ve hastalara yönlendirme yapamıyorum”* (Odak Grup Görüşmesi-Psikiyatrist Affan). Yönetici Ronia’da aynı sıkıntıyı şu sözlerle ifade etmiştir; *“hastanelere yönlendirme yaparken mesela felçli çocukta, doğrudan iletişim kurabileceğimiz kurum yok. Yeterli eleman sağlanırsa ihtiyaç giderilebilir. Diğer kuruluşlarla (Türk ve Suriye) doğrudan iletişim sistemi olsa daha iyi hizmet verebiliriz”* (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia).

Mesleki yaşamda karşılaşılan zorluklara yönelik öneriler kategorisinde tekrar eden kodlardan biri de “birden fazla engeli olan çocukların ihtiyaçlarına cevap verememe” dir. Katılımcılardan Affan bu kodla ilgili yaşanan durumu; *Biz burada sadece zihinsel engeli olan ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan insanlara hizmet veriyoruz. Diğer engellere sahip kişilere hizmet verecek kuruluş yok. Veya donanımlı bir hastane. Bazen çok zorlanıyoruz”* sözleriyle ifade etmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan). Aynı kodla ilgili yaşanan zorlukları açıklayan katılımcılardan Ronia; *“biz sadece zihinsel yetersizliği olan ve psikolojik desteğe ihtiyacı olanlara hizmet verebiliyoruz. Öğretmenlerimiz tüm engel gruplarına yetişemiyorlar”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia).

Tablo 23.

Mesleki yaşam deneyimleriyle ilişkili görüşleri kategorisi

| Kodlar                                     | f         |
|--------------------------------------------|-----------|
| Yasal haklarda yoksunluk                   | 10        |
| Yetersizlik ve çaresizlik hissi            | 10        |
| Personel yetersizliği ile yaşanan yoğunluk | 9         |
| Kıyaslama                                  | 5         |
| Türk yetkililer ile iletişim sağlayamama   | 4         |
| Geçmişe özlem                              | 3         |
| Ekonomik kazancın iyileştirilmesi talebi   | 3         |
| Memnuniyet                                 | 1         |
| <b>Toplam</b>                              | <b>45</b> |

Tablo 23'e göre mesleki yaşam deneyimleriyle ilişkili katılımcı görüşleri incelenirken "yasal haklarda yoksunluk" çarpıcı bir şekilde karşımıza çıkmıştır. Katılımcılardan Ahmet bireysel görüşme sırasında bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir; *"İş şartları her zaman mesleki değildir. Zira öğretmenleri ve Suriyeli engelli çocukları ihtiva edecek özel eğitim kurumu yoktur. Öğretmenler şu an herhangi bir yasal hakka sahip değiller"* (Bireysel Görüşme-Yönetici Ahmet). Aynı kodla ilgili durumu grup görüşmesi sırasında ifade eden katılımcı Affan; *"biz burada derneğin belirlediği koşullarda çalışıyoruz. Türkiye'nin bizler için yaptıklarına saygı duyuyoruz. Ama şu an derneğin yardımı olmasa maaşlarımızı alamazdık. Öğretmenlik yapabilme şartları açısından bakacak olursak burada herkes en az lisans mezunu ve bu kurumlarda çalışabilecek yeterliliğe sahip. Bizler ayrıca Türkiye'de çalışabilmeye ilgili yasal haklara sahip olmak isteriz. Çalışma iznimiz olursa Türk okullarında ve hastanelerinde çalışma hakkımız olur"* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Affan).

Veri analizi sırasında sıklıkla tekrar eden diğer kodlar "yetersizlik ve çaresizlik hissi", "personel yetersizliği ile yaşanan yoğunluk" kodlarıdır. Katılımcılardan Esmâ, "yetersizlik ve çaresizlik hissi" ile ilgili durumu grup görüşmesi sırasında şu sözlerle ifade etmiş ve örnek olay anlatmıştır; *"Yöntem ve teknikler, öğrenci iletişimi konularında zorlanıyorum. Yetişkin down sendromlu öğrencilerim var. İletişime kapalılar ve derste neredeyse hiç tepki alamıyorum."*

*-Geçen hafta için paylaşmak istediğim bir anım var; down sendromlu erkek öğrencimle seanstayız dersin ilk gününden bu yana sesini hiç duyamamıştım ve tepki*

*de vermiyordu. Elinde mısır çerezi ile sınıfa girdi, ders masasının üstüne bıraktı ben de belki tepki alabilirim diye kendimce bir yöntem olarak izin almadan mısır çerezinden yedim. Öğrencim ilk defa çok sinirli bir şekilde bana argo kelime ile tepki verdi. Sesini duyduğum için çok mutlu oldum fakat sözel olarak uyarmaktan başka bir şey yapamadım. Derste hiç tepki vermeyen çocuklarla nasıl çalışacağım konusunda zorlanıyorum” (Grup Katılımcı-Öğretmen Esma).*

Personel yetersizliğiyle yaşanan yoğunluk kodu ile ilgili durumu ise, grup görüşmesinde ifade eden katılımcılardan Affan şunları söylemiştir; *“kurumların hepsi kapatılınca biz de yığılma oldu. Bütün çocuklar buraya gelmek istiyorlar fakat biz sadece zihinsel yetersizliği olan ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyanlara hizmet verebiliyoruz. Öğretmenlerimiz tüm engel gruplarına yetişemiyorlar”* (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan). Katılımcılardan Ronia da personel yetersizliğiyle yaşanan yoğunluğa ilişkin durumu şu sözlerle ifade etmiştir, *“Bazı çocukların özeline göre iş yapamıyoruz. Personel eksiği ve kanuni yetersizlikler var. Hastanelere yönlendirme yaparken mesela felçli çocukta, doğrudan iletişim kurabileceğimiz kurum yok. Yeterli eleman sağlanırsa ihtiyaç giderilebilir. Diğer kuruluşlarla (Türk ve Suriye) doğrudan iletişim sistemi olsa daha iyi hizmet verebiliriz* (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Ronia).

“Kıyaslama” ve “Türk yetkililer ile iletişim sağlayamama” kodları da katılımcı görüşleri incelenirken sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Kıyaslama kodu özel gereksinimli mülteci çocuklarla çalışan Suriyeli yönetici ve eğitimcilerin hâlihazırdaki çalışma sistemlerini, kişisel haklarını Türkiye’nin mevcut şartlarıyla kıyaslamaları sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan Abdullah kıyaslama kodu ile ilgili durumu grup görüşmesi sırasında şu sözlerle ifade etmiştir; *“Türkiye’de uygulanan yöntemlerin ve mesleki bilgilerin kazanımı için eğitimler almak istiyorum/istiyoruz. Böylece öğretim yöntemleri, kullanılan materyaller, rehberlik programları konularında yetişmiş oluruz. Şu an Suriye’deki gibi eğitim vermeye çalışıyoruz. Türkiye gibi olmak istiyoruz.”* *“Öğretmenlik yapma koşulları için Türkiye’de çalışma izin belgesi almak istiyoruz. Türk öğretmenlerin maaş seviyesine ulaşmak isteriz. Günlük 8 saat çalışıyoruz, devlet kontrolü olsun ve resmi olarak tanınalım isteriz”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Abdullah).

Veri analizi sırasında karşımıza çıkan diğer kodlar ise, “Geçmişe özlem” ve “Ekonomik kazancın iyileştirilmesi talebi” kodlarıdır. Katılımcılardan Affan bu durumu ifade şu sözlerle ifade etmiştir; *“Geçmiş zamandaki uygulamalarımız daha iyiydi. Burada bilimsel açıdan imkânlar açık ama mesleki açıdan bazı zorluklar yaşıyorum. Türk kurumları ile çalışmam gerektiğini düşünüyorum. Daha önce bir hizmet içi eğitime katıldım fakat doğrudan iletişim kurmam gerektiğinde yasal engellerle karşılaşıyorum”* (Odak Grup Görüşmesi-Yönetici Affan).

Ekonomik kazancın iyileştirilmesi talebi ile ilgili durumu bireysel katılımcılarından Ahmet; *“Gerçekleşen kişisel haklar nazari kanun hakları ile çarpışmaktadır zira okullar istikrarlı değildir. Hayat pahalılığının kıyaslanması ile ekonomik getirisi çok azdır”* sözleriyle ifade etmiştir (Bireysel Görüşme-Yönetici Ahmet).

Tablo 24.

Türkiye'deki özel eğitim merkezleriyle birlikte çalışma yürütmeye yönelik algıları kategorisi

| Kodlar                                             | f         |
|----------------------------------------------------|-----------|
| Ortak çalışmalar yapma ve deneyim paylaşımı talebi | 17        |
| Kurumlarla iletişim problemleri                    | 8         |
| Dil sorunu                                         | 4         |
| Kanuni sınırlılıklar                               | 2         |
| <b>Toplam</b>                                      | <b>31</b> |

Tablo 24'e göre, Türkiye'deki özel eğitim merkezleriyle birlikte çalışma yürütmeye yönelik algıları kategorisine ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde en çok tekrar eden kodun “ortak çalışmalar yapma ve deneyim paylaşımı talebi” kodu olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılardan Ammar bu durumla ilgili olarak odak grup toplantıları sırasında *“Tüm sistemi öğrenmek isteriz. Eğitim ve rehabilitasyon, mesleki rehabilitasyon her aşamada Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyuyoruz, teşhis tedavi her aşama için çalışmalardan haberdar olmak ve ortak çalışmalar yapmak isteriz”* demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

Veri analizi sırasında tekrar eden sık diğer kodlar “kurumlarla iletişim problemleri” ve “dil sorunu” kodlarıdır. Kurumlarla iletişim problemleri koduyla ilgili katılımcılardan Ammar grup görüşmelerinde şunları ifade etmiştir. *“Bu çocuklar için*

*özel program yok. Ayrıca resmi okullarla da iletişimde karşılıklı sorun yaşıyoruz. Okul bize tespit ettiği çocukları yönlendirmiyor. Resmi olarak kabul edilmiyoruz. Bakanlıklar arası iletişim sorunu var. Şu an da resmi geçiş çok zor oluyor”* (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar). Bireysel katılımcılardan Ahmet ise; *“Bazen kanunlardaki eksiklikler sebebi ile istikrarı hissetmeme de vardır. Birçok konuda iletişime ihtiyaç vardır”* demiştir.

Tekrarlanan kodlardan biri olan dil sorunu; bireysel ve odak grup görüşmelerinin katılımcılarını, Suriyeli aileleri ve çocukları ilgilendiren çarpıcı bir kod olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin yaşadığı dil sorununu katılımcılardan Eva, odak grup görüşmesi sırasında şu şekilde ifade etmiştir *“Denklik ve çalışma izni için istenen dil şartı sorunu çözülmeli. Bizler yoğunuz çalıştığımız için dil sorunumuzu çözemiyoruz. Bu konuda maddi imkânlar sağlanırsa biz de elimizden geleni yapabiliriz”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Eva). Bireysel katılımcılardan Ahmet ise; *“Suriyeli yöneticiler, öğretmenler eğitim ve öğretim işlerinde Türk öğretmenlerle yardımlaşmak isterler ancak asıl engel dildir. Bazen kanunlardaki eksiklikler sebebi ile istikrarı hissetmeme de vardır. Birçok konuda iletişime ihtiyaç vardır”* şeklinde görüş bildirmiştir (Bireysel Görüşme-Yönetici Ahmet).

Katılımcılardan Affan ailelerin dil sorununa ilişkin durumu grup toplantısı sırasında, *“Ailelerin de yaşadığı zorluklar oluyor. Rapor almak için hastanelere başvuran aileler dil sorunu yaşıyorlar. Bazen tercüman yetersizliği oluyor. O zaman da Türk doktorlarla iletişim kuramıyorlar, tartışmalarda yaşanabiliyor”* şeklinde ifade ederken, çocukların dil sorununa ilişkin durumu; *“Çocuklar için Türkçe eğitim başlamalı. Dil sorununun çözümü için merkezlerin kapsamı genişletilmeli”* sözleriyle ifade etmiştir (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Affan).

Tablo 25.

Mesleki gelişime yönelik katılımcı görüşleri kategorisi

| Kodlar                                               | f         |
|------------------------------------------------------|-----------|
| Hizmet içi eğitim talebi ve öğrenme isteği           | 14        |
| Mevcut imkânlarla mesleki gelişimini sürdürme çabası | 8         |
| Denetim ve işbirliği talebi, farkındalık             | 3         |
| <b>Toplam</b>                                        | <b>27</b> |

Tablo 25'e göre, mesleki gelişime yönelik katılımcı görüşleri kategorisi incelenirken "hizmet içi eğitim talebi ve öğrenme isteği" çarpıcı bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Bu konuda bireysel ve grup görüşmeleri katılımcıları hizmet içi eğitimin gerekliliği yönünde görüş bildirmiştir. En dikkat çekici görüşler katılımcılardan Abdullah ve Affan tarafından odak grup görüşmeleri sırasında şu şekilde ifade edilmiştir; *"Türkiye'de uygulanan yöntemlerin ve mesleki bilgilerin kazanımı için eğitimler almak istiyorum/istiyoruz. Böylece öğretim yöntemleri, kullanılan materyaller, rehberlik programları konularında yetişmiş oluruz. Şu an Suriye'deki gibi eğitim vermeye çalışıyoruz. Türkiye gibi olmak istiyoruz"* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Abdullah). *"Öğretmenlerin hizmet içi eğitim almalarını önemli bir ihtiyaç olarak düşünüyorum"* (Odak Grup Görüşmesi-Psikiyatrist Affan).

Katılımcı görüşleri incelenirken sık tekrar kodlardan biri de "mevcut imkânlarla mesleki gelişimini sürdürme çabası" kodudur. Özel gereksinimli mülteci çocuklarla çalışan Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenler çocukların teşhis süreci, uygulanacak eğitim programları, kullanılan materyal, yöntem ve teknikler gibi konularda yoğun bir çaba gösterdikleri görüşmeler sırasında ifade edilmiş ve araştırmacı tarafından gözlenmiştir. Bu konuyla ilgili kurum içinde düzenli toplantılar yaptıkları odak grup görüşmeleri katılımcılarından koordinatör Ammar tarafından belirtilmiştir. Bununla beraber denetlenebilir olmayı, işbirliği yapmayı talep etmektedirler. "Denetim ve işbirliği talebi, farkındalık" kodu da katılımcı görüşleri incelenirken ön plana çıkan bir koddur. "Mevcut imkânlarla mesleki gelişimini sürdürme çabası" ve "Denetim ve işbirliği talebi, farkındalık" konularında grup katılımcıları adına görüş bildiren koordinatör psikiyatrist Affan şunları ifade etmiştir;

*"Kurum içinde öğretmenlerimizle hizmet içi eğitim çalışmalarını yapmaya devam ediyoruz fakat biz kendi toplantılarımızda şunu konuştuk. Bir öneri olarak, Türk bir temsilci bizi gözlemlese, çalışmalarımızı, ihtiyaçlarımızı, eksikliklerimizi vs. bu gözlemleri Türk yetkililerle paylaşırsa, aylık olarak geri dönüşler yapılsa çok memnun oluruz. Hem doğrudan iletişim kurabileceğimiz biri olur hem de eksiklerimizi fark edebiliriz. Ayrıca ihtiyaçlarımızın neler olduğu saptanmış olur. Şu an sadece dernek kuralları ve kendi çabalarımızla işimizi yapmaya çalışıyoruz"* (Odak Grup Görüşmesi-Psikiyatrist Affan). Katılımcı Affan'a ek olarak Türkiye ile ilgili farkındalıklarını anlatan grup katılımcılarından Nadia, Ammar ve Abdullah görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir. Nadia, *"Uluslararası programlar Türkiye'de uygulanıyor. Malzeme ve*



*eğitim materyali çeşitliliğinin yeterli düzeyde olduğunu görüyoruz.” Ammar, “Ben buradaki ve il’deki kurumları gezdim uygulamaların ve imkânların çok iyi olduğunu gördüm.” Abdullah, “Mesleki açıdan burada olmak güzel, kendimi daha iyi geliştirdiğimi hissediyorum. Türkiye’de özel eğitim açısından imkânların Suriye’ye göre daha gelişmiş olduğunu gördüm” (Odak Grup Görüşmesi-Nadia, Ammar, Abdullah).*

#### **Tema 4: Eğitim Faaliyetleriyle İlgili Algılar Teması**

Özel gereksinimli mülteci çocuklarla yürütülen eğitim faaliyetleriyle ilgili algıları belirlemek amacı ile katılımcı görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler içerik analizi ile incelenirken sıklıkla tekrar eden konular 2 kategori altında 11 kod ile gruplandırılmıştır. Tema 4, özel gereksinimli mülteci çocuklarla yürütülen eğitim faaliyetleriyle ilgili katılımcı algılarının tamamını içermiştir. Tablo 26’da eğitim faaliyetleriyle ilgili katılımcı algıları kategorileri gösterilmektedir.

Tablo 26.

Eğitim faaliyetleriyle ilgili algılar kategorisi

| <b>Kategoriler</b>                                                   | <b>Kod Sayısı</b> |
|----------------------------------------------------------------------|-------------------|
| Öğrenme öğretme sürecini iyileştirmeye yönelik görüşler kategorisi   | 8                 |
| Öğretim sürecinde karşılaşılan durumlarla ilgili görüşler kategorisi | 8                 |
| <b>Toplam</b>                                                        | <b>16</b>         |

Tablo 27.

Öğrenme-öğretme sürecini iyileştirmeye yönelik görüşler kategorisi

| <b>Kodlar</b>                   | <b>f</b>  |
|---------------------------------|-----------|
| Teknoloji destekli öğretim      | 5         |
| Öğretmen-öğrenci iletişimi      | 3         |
| Eğitimde sürekliliği sağlama    | 2         |
| Öğrenen seviyeleri yakın olmalı | 1         |
| <b>Toplam</b>                   | <b>11</b> |

Tablo 27’ye göre, öğrenme-öğretme sürecini iyileştirmeye yönelik algılar kategorisinde katılımcıların görüşleri incelenirken “Teknoloji destekli öğretim” en fazla tekrarlanan kod olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca, “öğretmen-öğrenci iletişimi

gerekliliği” ve “eğitimde sürekliliği sağlama” kodları da tekrarlanan diğer katılımcı görüşleridir. Bu kodlarla ilgili katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

Katılımcı Fatma, “Tüm alanlarda modern teknolojilerin uygulanması gerekliliği vardır” (Bireysel Görüşme-Öğretmen Fatma).

Katılımcı Ahin, “Bu teknolojilerin öğretmenler için yeterli olması, iletişim alanında düşünceye sevk etmesi ve güçlerine göre özgürce ifade edilebilmesi. Bununda öğretmen ve engelli öğrenci arasında vasıta olması, öğretmen deneyiminin artmasına yardımcı olması sağlanmalıdır” (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin).

Öğretmen-öğrenci iletişim kodu ile ilgili olarak durumu ifade eden katılımcılardan Ahmet “Öğretmenlerimiz özel ihtiyaç sahibi öğrencilerle iletişim için yoğun eğitim kurslarına ihtiyaç duyarlar” demiştir (Bireysel Görüşme-Yönetici Ahmet).

Katılımcılardan Ahin ise, eğitimde sürekliliği sağlama kodu ile ilgili görüşünü “bilgilerin daha kapsamlı ve daha iyi netice alınması için periyodik uygulanır olması gerekir” şeklinde ifade etmiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin).

Tablo 28.

Öğretim sürecinde karşılaşılan durumlarla ilgili görüşler kategorisi

| Kodlar                              | f         |
|-------------------------------------|-----------|
| Dil tercihi sorunu                  | 5         |
| Öğrencilerle iletişimde problem     | 4         |
| Yöntem ve teknikler                 | 3         |
| Zaman yetersizliği                  | 2         |
| Kendine güven                       | 2         |
| Nitelikli sağlık hizmeti beklentisi | 1         |
| <b>Toplam</b>                       | <b>17</b> |

Tablo 28’e göre, öğretim sürecinde karşılaşılan durumlarla ilgili görüşler kategorisinde katılımcı algıları incelenirken “dil sorunu”nun en sık tekrar eden kod olduğu tespit edilmiştir. Veri analizi sırasında sık tekrar eden kodlardan biri de “öğrencilerle iletişimde problem” kodudur. Katılımcılardan Bilal’in odak grup görüşmeleri sırasındaki ifadeleri sık tekrar eden kodlarla ilgili durumu açıklayıcı niteliktedir; “Aileler açısından dil tercihi sorunu da var. Bazı aileler önce ana dil olarak Arapça öğretmek istiyorlar hâlbuki Türkçe öğrenmeleri daha önemli şu an.

*Özel çocuklar sorun yaşıyorlar bu konuda. Bazı evlerde aileler sadece aile üyelerinin anlayacağı şekilde şifreli kelimeler kullanıyorlar. Evdeki bu durum ile dışarıdaki dil farklı oluyor. Çocuklarda şifreli kelimeleri kullanınca iletişim sorunu yaşanıyor. Özel çocukların eğitim dili de ortak çalışmalarla yürütülmeli. Bu konuda da Türkiye ile ortak çalışmalar yapılmalıdır” (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Bilal).*

Ön plana çıkan diğer kodlar ise, “yöntem-teknik” ve “zaman yetersizliği” kodlarıdır. Odak grup görüşmesi katılımcılarından öğretmen Esmâ “Yöntem-Teknik” kodu ile ilgili durumunu, “Yöntem ve teknikler, öğrenci iletişimi konularında zorlanıyorum” şeklinde ifade ederken, bireysel görüşme katılımcılarında Ahin, “Çocuk seviyesi ile eğitim arasında uyum, çocuğa uygun yöntemin tespit edilmesi ve eksiklerin giderilmesi ihtiyacı vardır” demiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin).

#### **Tema 5: Türkiye’de bulunmakla ilgili katılımcı görüşleri teması**

Özel gereksinimli çocuklarla çalışan Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin Türkiye’de bulunmakla ilgili algılarını belirlemek amacıyla katılımcı görüşlerine başvurulmuştur. Bu görüşler içerik analizi ile incelendiğinde sıklıkla tekrar eden konular 2 kategori altında 9 kod ile gruplandırılmıştır. Tema 5, Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin Türkiye’de bulunmakla ilgili katılımcı algılarının tamamını içermiştir. Tablo 29’da Türkiye’de bulunmakla ilgili katılımcı algıları kategorisi gösterilmektedir.

Tablo 29.

Türkiye’de bulunmakla ilgili katılımcı görüşleri kategorisi

| <b>Kategoriler</b>                        | <b>Kod Sayısı</b> |
|-------------------------------------------|-------------------|
| Beklentilerle ilişkili algılar kategorisi | 8                 |
| Günlük yaşama yönelik algılar kategorisi  | 8                 |
| <b>Toplam</b>                             | <b>16</b>         |

Tablo 30.

Beklentilerle ilişkili algılar kategorisi

| Kodlar                                           | f         |
|--------------------------------------------------|-----------|
| Destek ve yardım beklentisi                      | 10        |
| Aile ve öğrencilere psikolojik destek sağlanması | 9         |
| Eğitim merkez sayısı arttırılmalı                | 7         |
| Resmi statü sağlanmalı                           | 7         |
| Mülteci engellilere gereken özenin gösterilmesi  | 5         |
| <b>Toplam</b>                                    | <b>38</b> |

Tablo 30’a göre beklentilerle ilişkili algılar kategorisinde katılımcı görüşleri incelenirken “destek ve yardım beklentisi” çarpıcı bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. Katılımcılardan Hasan, Ahin, Fatma bu durumu bireysel görüşmeler sırasında şu şekilde ifade etmişlerdir; “Özel ihtiyaç sahibi Suriyeli Çocuklara daha fazla ihtimam gösterilmesi. Türk çocuklarda olduğu gibi bu çocuklara yeterli destek ve yaşam standardı sağlanmasını isteriz” (Bireysel Görüşme-Yönetici Hasan). “Özel ihtiyaç sahibi öğrencilerin eğitim kurumu tarafından erken desteklenmesi. Bu tarihe kadar eğitim alanında herhangi bir koordinasyon yoktur. Ailenin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar çocukları da etkilemektedir” (Bireysel Görüşme-Öğretmen Ahin). “Türk hükümetinin desteği bekleniyor. Özel ihtiyaç sahiplerine tabii Suriyeli öğrencilere bazı yardımlar mevcuttur. Eğitim ihtiyacı da karşılanmalı” (Bireysel Görüşme-Öğretmen Fatma).

Veri analizi sırasında sık tekrar eden kodlardan biri de “Aile ve öğrencilere psikolojik destek sağlanması” kodudur. Bu kodla ilgili yaşanan sıkıntıyı ifade eden katılımcılardan Hilda; “kurumda gözlemlediğim bazı çocuklar daha çok yetişkin olanlar depresyonda, savaş ve yaşamlarının değişmesi onları etkiledi. Ailelerde aynı durumda geliyor çoğu zaman, psikolojik desteğe ihtiyaçları oluyor. Burada biz haftada 2 defa 1’er saat alıyoruz çocukları ama yeterli olmuyor. Bu çocuklar için okul sistemi gibi her gün eğitim ve psikolojik destek gerekiyor diye düşünüyorum” demiştir (Odak Grup Görüşmesi-Psikolog Hilda).

Beklentilerle ilgili algılar kategorisinde ön plana çıkan diğer kodlar ise, “Eğitim merkez sayısı arttırılmalı” ve “Resmi statü sağlanmalı” kodlarıdır. Bu kodlar

aynı zamanda bireysel ve odak grup görüşmelerinde yer alan katılımcıların ortak görüşlerinin sonucudur. Araştırmacının görüşmeler sırasında yaptığı gözlemler ve ifade edilen görüşler sonucunda tüm katılımcıların aynı fikirde olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan bazıları bu durumu çarpıcı bir biçimde ifade etmiştir; *“bizler özel çocuklar için eğitim aldık, uzun süredir bu işi yapıyoruz. Resmi olarak kabul edilmek isteriz”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Alona). *“Türkiye’de öğretmen ve diğer çalışanların haklarına sahip olalım isteriz. Geniş kapsamlı okullar olmalı. Biz burada her özel ihtiyaca cevap veremiyoruz. Ayrıca eğitim ve tedavi merkezlerinin açılmasına izin verilmeli”* (Odak Grup Görüşmesi-Psikiyatrist Koordinatör Affan). *“Yasal olarak kurum yönetimi, öğretmen ve uzmanların koşulları açısından iyileştirmeye ihtiyaç var. Bizler resmi olarak tanınmak isteriz”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Eva).

Tablo 31.

Günlük yaşama yönelik algılar kategorisi

| Kodlar                                                                                        | f         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Maddi problemler, pahalılık                                                                   | 6         |
| Yaşamdaki bütüncül değişim                                                                    | 3         |
| Geçmiş yaşam standartlarına ulaşma talebi                                                     | 2         |
| Savaş nedeni ile engelli çocuk sayısının artması, net sayı için bilimsel çalışmalar yapılması | 2         |
| <b>Toplam</b>                                                                                 | <b>13</b> |

Tablo 31’e göre günlük yaşama yönelik algılar kategorisinde katılımcıların görüşleri incelendiğinde “maddi problemler, pahalılık” ile ilgili görüşlerin en fazla tekrarlanan kod olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca “yaşamdaki bütüncül değişim”, “geçmiş yaşam standartlarına ulaşma talebi” ve “savaş nedeni ile artan engelli çocuk sayısının bilimsel çalışmalarla netleşmesi” kodları da tekrarlanan diğer katılımcı görüşleridir. Bu kodlarla ilgili olarak katılımcıların bazı ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

“Maddi problemler ve pahalılık” ile ilgili yaşanan sıkıntıyı katılımcılardan Abdullah şu şekilde ifade etmiştir; *“Yaşamsal açıdan baktığımda, sosyal hayat pahalı, geçimlerimizi sağlamakta zorlanıyoruz. Dernek desteği olmasa maaşlarımızı alamayabilirdik”* (Odak Grup Görüşmesi-Öğretmen Abdullah).

“Yaşamdaki bütüncül değişim” kodu ile ilgili durumu ifade eden katılımcılardan Fatma; “iltica etmiş olmak hayatı bütün yönleriyle etkiliyor, yeni hayata alışmaya çalışıyoruz” demiştir (Bireysel Görüşme-Öğretmen Fatma). Ayrıca, bireysel görüşme yapılan diğer katılımcılar da günlük yaşama yönelik algılarında göçün doğal sonuçlarını yaşadıklarını ve hayatlarında kapsamlı bir değişimin söz konusu olduğunu belirtmişlerdir.

Veri analizi sırasında tekrar eden kodlardan “geçmiş yaşam standartlarına ulaşma talebi” ile ilgili görüşünü ifade eden katılımcılardan Ahmet, “*Anavatana en kısa sürede geri dönme umudu ile göç eden ihtiyaç sahiplerine imkânlar ölçüsünde yardım sunulması güzel. Hayatımızı değiştiren birçok durum meydana geldi. Burada hedef, geçmiş hayatımızdaki refah ve onurlu yaşamdır*” demiştir (Bireysel Görüşme-Yönetici Ahmet).

Katılımcılardan Ammar, “savaş nedeni ile engelli çocuk sayısının artması, net sayı için bilimsel çalışmalar yapılması” kodu ile ilgili yaşanan durumu ve eksikliği ifade ederken şunları söylemiştir; “*Suriyeli engelli çocuk oranı %15 den fazla, son zamanlarda bununla ilgili yapılmış bir istatistik çalışması yok fakat savaş nedeniyle de oran arttı. Dünya genelinde ki engellilik oranının üstünde bir sayı olduğunu düşünüyorum Suriyeliler için. Kişisel gözlemlerim var. Türkiye’de bulunan Suriye okullarını gezdim, bazı sınıflarda 10’a yakın ve daha fazla çocuğun özel ihtiyaç sahibi olduğunu gördüm. Resmi veri elde etmek için çalışma yapılırsa, Suriyeliler için % 15’i geçen bir oran bile ortaya çıkabilir*” (Odak Grup Görüşmesi-Koordinatör Ammar).

## BÖLÜM V

### 5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için durum saptaması yapmak ve bu çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin ihtiyaçlarını belirlemektir. Bu doğrultuda araştırmanın birinci aşamasında özel gereksinimli Suriyeli çocukların sayısı, demografik özellikleri, engel türleri, savaşın engel durumuna olan etkisi, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşabilmeleri gibi konular incelenmiştir. İkinci aşamada ise özel gereksinimli mülteci çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin ve Geçici Özel Eğitim Merkezi koordinatörlerinin mesleki gelişim ihtiyaçları, eğitim-öğretim sürecinde karşılaştıkları zorluklar, çalışma koşulları ve bu bağlamda Geçici Özel Eğitim Merkezlerinin yönetim süreçlerinde karşılaşılan zorluklara ilişkin görüşleri ve Türkiye'den beklentileri ele alınmıştır. Bu bölümde, araştırmanın temel amacına ulaşmak üzere yapılan analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

Araştırmanın birinci aşamasında ulaşılan verilerden elde edilen bulgulara göre; Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşamlarını sürdüren 308 tane özel gereksinimli Suriyeli çocuk olduğu tespit edilmiştir. Bu sayının % 39.3'ünü (121) kız çocukları oluştururken, % 60.7'si (187) ise erkek çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların yaşları 0-18 yaş aralığında değişmektedir. Özel gereksinimli Suriyeli çocuklardan zorunlu okul çağında olanların sayısının, 235 (% 76.3) olduğu görülürken, okul öncesi dönemde olan 0-6 yaş grubunda ise; 73 (% 23.7) olduğu ortaya çıkmıştır. Zorunlu eğitim çağında olan 235 çocuğun okullaşma oranını incelediğimizde, Geçici Eğitim Merkezine (GEM) veya MEB'e bağlı 1. sınıfa devam eden yalnızca 102 çocuk, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 2 çocuk olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, GEM'lerde fiziki kapasite yetersizliğinden dolayı özel sınıf açılmadığı, devlet okullarında ise zaten Türk öğrenciler için de yeterli olmayan kaynaştırma programlarının Suriyeli öğrenciler için hiç uygulanmadığı önceki araştırmalarda da ortaya çıkmıştır (Coşkun & Emin, 2016). Suriyeli yetkililer tarafından açılan ruh sağlığı, fizik tedavi ve özel eğitim merkezlerine devam eden çocukların sayısına

baktığımızda ise; tüm yaş gruplarında özel eğitim hizmetinden yararlanabilen 30 çocuk olduğu, fizik tedavi hizmetinden yararlanabilen 28 çocuk, ilaç tedavi ve medical hizmetlerden yararlanabilen çocuk sayısının ise; 70 olduğu tespit edilmiştir. Bu çocukların hizmet aldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri Türkiye tarafından resmi olarak tanınmamaktadır. Bununla birlikte herhangi bir eğitim ve tedavi hizmetinden yararlanamayan 183 çocuğun varlığı da bu araştırma sonunda ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara dayanarak özel gereksinimli çocukların eğitim sorununun göç süreci ve öncesinden devam ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca Suriyeli özel gereksinimli çocuklara savaş öncesinde verilen eğitim hizmetlerini saptayabilmek için “Savaş öncesi yararlanılan özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri” sorusuna yer verilmiştir. Bulgularda 308 çocuktan 254’nün hiçbir hizmetten yararlanmadığı ortaya çıkmıştır. Çocukların hizmet alamamalarının nedenleri arasında, savaşın 2011 yılından bu yana devam ediyor olması ve Suriye’nin içinde bulunduğu iç karışıklık olduğu tahmin edilmektedir. Bu kapsamda ilgili araştırmalar incelendiğinde ise, özel gereksinimli Suriyeli çocukların hâlihazırda okullaşma oranlarını ve yaşadıkları zorlukları tespit eden herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Suriyeli sığınmacıların eğitim durumlarına ilişkin yapılmış diğer araştırmalarda da en temel sorunun veri eksikliği olduğu (Hek, 2005) ve bu nedenle, söz konusu çocukların hangi oranda eğitime erişebildiği ya da eğitimden mahrum kaldığının bilinmediğinden bahsedilmiştir. Bunun yanında temel veri eksikliğinin Suriyeli çocuklara ilişkin yapılan/yapılacak eğitim hizmetlerinin koordinasyon ve planlamasını zorlaştırdığı belirtilmiştir (Emin, 2016). Bu bağlamda bu araştırmada tespit edilen nicel bulguların, özel gereksinimli mülteci çocukların durumlarını saptayan ilk araştırma olması nedeniyle bilimsel veri eksikliğini gidermede alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yaşanan savaşlar, travmatik olaylar, zulümler nedeniyle göç edilen ülkeye varıştan önce mültecilerin yaşadıkları deneyimler, ruh sağlığı ve fonksiyonlarını yerine getirme yeteneğini önemli ölçüde etkilemektedir. Mülteci çocuklar göç öncesi, göç süreci ve nereye göç ettiklerine dair, maruz kaldıkları olaylar nedeniyle de engelli olabilmektedir (Blankenship & Madson, 2007). Bu bağlamda Suriye savaşının, araştırma kapsamındaki çocukların engellilik durumuna olan etkisini tespit edebilmek amacıyla toplanan verilerin bulgularına göre “savaş nedeniyle ve sağlık hizmetlerinin



yetersizliği sonucu engelli olan” çocuk sayısı 97 (% 31.5)’dir. Bu sayı savaşların çocuklar üzerindeki yıkıcı etkisini göstermektedir (Özer, Şirin, & Oppedal, 2015).

Türkiye, sınır komşumuz olması nedeniyle Suriye savaşından en çok etkilenen ve en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır (UNHCR, 2018). Savaşın beklenilenden uzun sürmesi nedeniyle, Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı giderek artmıştır. Bu nedenle yaşamsal ihtiyaçların giderilmesine öncelik verilmiştir. İlk etapta gündeme gelemeyen eğitim sorunları ise zaman ilerledikçe daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır (Seydi, 2014). Bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde yayımladığı genelgeler ve çeşitli faaliyetlerle Suriyelilerin eğitim sorununa yönelik çalışmalar başlatmıştır (Emin, 2016) fakat özel gereksinimli mülteci çocukların eğitim ve rehabilitasyon ihtiyaçlarına yönelik somut bir adım atılmamıştır. Zorunlu sebeplerle ülkesinden göç eden özel gereksinimli mülteci çocuklara yönelik durum tespit çalışmalarının eksikliği ve eğitim sorunları, mültecilerin göç ettiği birçok ülkelerde yaşanmaktadır (Blankenship & Madson, 2007; Ereş, 2015).

Oysa çocuklar, acil durumlar söz konusu olduğunda dahi yaşamlarını güvence altına alacak haklara sahiptirler. Türkiye’nin de üyesi olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin temel ilkesine göre; *Çocukların yaşamları ve gelişimleri toplumun duyarlılıkları ve verebilecekleri açısından “birinci önceliğe” sahip bir konu olmalıdır. Çocuklar bu ilkeye olağan ve olağanüstü zamanlarda, barışta ve savaşta, refah ya da ekonomik durgunluk dönemlerinde, özetle her an güvenebilmelidirler* (UNICEF Türkiye, 2004). Bu ilkeyle birlikte sözleşmeyi kabul eden ülkeler, çocuklarla ilgili sorumluluklarını yerine getirmelerinde anne-babalara, diğer kişi ve kuruluşlara destek olacak önlemleri almalıdır (Akyüz, 2000). Bu bağlamda araştırmaya katılan ailelere çocuklarıyla ilgili konularda ve eğitim alanındaki gelişmelerde kendileriyle iletişime geçilmesini isteyip/istememelerine dair soru yöneltilmiştir. Bu soruya ailelerin % 97.1’i (299) olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgudan yola çıkarak, özel gereksinimli çocuğu olan mülteci ailelerin çocuklarının eğitim ve diğer sorunlarına ilişkin gelişmelerden haberdar olmak istediği söylenebilir.

Suriyeli mültecilerin, ülkelerinde yaşanan savaşın devam etmesi nedeniyle Türkiye’de uzun yıllar kalacakları düşünüldüğünde, özel gereksinimli çocuklara sunulacak eğitim-öğretim ve rehabilitasyon hizmetinin niteliğinin ve bu hizmete

ilişkin yasal düzenlemelerin hem yarım kalan eğitimlerine devam etmeleri bakımından hem toplumsal yaşama uyum sağlamaları bakımından önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Halihazırda özel gereksinimli Suriyeli çocuklara sunulan eğitim ve rehabilitasyon hizmetinin niteliğini belirleyen faktörlerin, özel gereksinimli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin çalışma koşulları, mesleki performansları, eğitim-öğretim faaliyetlerinde karşılaşılan zorluklar olduğu söylenebilir (Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016; Gün, Yıldız, & Güvendik, 2017; Özer, Şirin, & Oppedal, 2015). Bu bağlamda; Hatay'ın Reyhanlı ilçesindeki Geçici Özel Eğitim ve Ruh Sağlığı Merkezinde çalışan öğretmenlerin ihtiyaçları, karşılaştıkları zorluklar, bu kurumların yönetim sürecinde yaşanan güçlükler, öğretmen ve koordinatörlerin bakış açısından incelenmiştir. Bu bölümde; yapılan görüşmelerin analizleri sonucunda ortaya çıkan bulgular, alın yazını ile ilişkilendirilerek tartışılmaktadır.

### **5.1 Evrensel mülteci hakları açısından Suriyeli sığınmacıların algılarına ilişkin bulgular**

Araştırmaya katılan Suriyeli öğretmenler, koordinatör ve yöneticiler karşılaştıkları en büyük zorluğun Geçici özel eğitim ve Ruh sağlığı merkezlerinin Türkiye tarafından tanınmamasının sonucunda oluşan hak yoksunluklarıdır. Bu durum Evrensel Mülteci Hakları açısından değerlendirildiğinde; araştırma kapsamındaki öğretmen ve koordinatörlerin sosyal güvenlik ve çalışma izni haklarından yoksun oldukları görülmektedir. Bazı kurumlarda öğretmenlerin gönüllü çalıştıkları, düzenli maaş alabilenlerin yalnızca dernek yardımı ile ödeme aldıkları, görüşmeler sırasında öğretmen ve koordinatörler tarafından belirtilmiştir. Mülteci çocuklarla çalışan meslek elemanlarının görüşleri alınarak yapılan diğer araştırmalarda da öğretmenlerin ve koordinatörlerin benzer zorluklarla karşılaştığı görülmüştür (Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016; Ereş, 2015; Tunç, 2015). Bu durum mülteci öğretmenlerin Türkiye'deki çalışma koşullarını düzenleyen yasal faaliyetlere duyulan ihtiyacı göstermektedir.

## 5.2 Özel gereksinimli suriyeli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörlere ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen, koordinatör ve yöneticiler, özel gereksinimli Suriyeli çocukların eğitim sürecini etkileyen faktörler kapsamında sıklıkla, müfredat programlarının uygunluğu, öğretim süreçlerinde kullanılan eğitim materyallerinin sayısı ve işlevselliği, çocukların toplumsallaşma süreci ve ailelerinin eğitim sürecine olan etkilerinden sıklıkla bahsetmişlerdir.

Bu çalışmada yer alan Suriyeli öğretmen ve koordinatör katılımcılar, Geçici özel eğitim kurumlarında uygulanan müfredatın/programların uluslararası geçerliliği olsa dahi istenilen düzeyde olmadığını, eğitim-öğretim süreçlerinde kullanılan materyallerin ise sayı ve işlevsellik bakımından yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte Mace ve Ark. (2014), Demirbaş ve Bekaroğlu'nun (2013) da ifade ettiği gibi bu çalışmada da, kurumlarda özel gereksinimli mülteci çocukların eğitim sürecinde ilgilenilmesi gereken en önemli konu olan toplumsallaşma sürecine yönelik herhangi bir çalışma yapılamadığı Suriyeli öğretmen ve koordinatörler tarafından iletilmiştir. Kurum müfredatının bu çalışmaları içermediği, sosyalleşme çalışmaları ile ilgili zaman ve imkânların yetersiz olduğu bu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Özel gereksinimli mülteci çocuklara hizmet veren çok az sayıda kurum olması nedeniyle, bu çocuklara yalnızca bireysel eğitimler verildiği kurum yöneticileri ve öğretmenleri tarafından görüşmeler sırasında belirtilmiştir. Öğretmen ve yöneticilerin bu görüşleri sonucunda, özel gereksinimli mülteci çocuklara verilen/verilecek eğitim-öğretim hizmetleri konusunda hâlihazırdaki kurumları destekleyecek ve yeni eğitim kurumlarının açılması ile ilgili yasal çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir (Ereş, 2015; Atlı & Balay, 2016).

Mülteci çocuklarla ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, bu çocuklara kaynak sunumu, okulda devamlı bir destek sağlanması ve öğretmen yardımı bu çocukların dirençlerini artırabilir, çocukları güçlendirebilir, akademik ve sosyal başarı sağlayıp iyi adapte olmuş yetişkinler olmalarına olanak sağlayabilir (Mace, Mulheron, Jones, & Cherian, 2014; Madziva & Thondhlana, 2017). Bu bulguyla ilgili olarak ülkemizde yapılan araştırmalarda, Suriye savaşının uzun sürmesi nedeniyle mültecilerin eğitim sorununun çözümüne yönelik çalışmaların hız kazandığı görülmektedir (Seydi, 2014; Duruel, 2016). Bu duruma ilişkin olarak; Milli eğitim bakanlığı ilk defa “Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik

Eğitim Öğretim Hizmetleri” konulu genelge yayınlamıştır (Emin, 2016). Mülteci çocukların eğitim sorununun çözümüne yönelik hızlandırılan çalışmalara rağmen özel gereksinimli çocukların eğitimlerine dair somut bir gelişmeye rastlanmamıştır (Coşkun & Emin, 2016). Bu bağlamda bu çalışmanın özel gereksinimli mülteci çocukların eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanabilmeleri için başlatılacak veya tamamlanacak olan çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir. Özel gereksinimli mülteci çocukların eğitim sürecini etkileyen önemli faktörlerden biri de bu çocukların aileleridir. Ailelerle ilgili olarak öğretmen bakış açısı ise, çocuklarının eğitim-öğretim sürecine ilgisiz kaldıkları yönündedir. Araştırma kapsamında yer alan yönetici ve koordinatörlerin görüşlerinden elde edilen bulgular ise bu durumu açıklar niteliktedir. Koordinatör ve yöneticiler, ailelerin temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yoğun çalıştığını, kira ödeyemedikleri için birden fazla ailenin aynı evde yaşadığını ve evde çoğu zaman özel gereksinimli çocukla ilgilenecek kimsenin olmadığını belirtmişlerdir. Bu duruma ilişkin olarak; Türkiye nüfusuna oranla dünyadaki en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ve birçok kuruluşun desteğine rağmen Türkiye’de yaşayan mülteci ve sığınmacı sayısının fazla olması aynı zamanda aile nüfusunun kalabalıklığı nedeniyle bazı aileler yardımlara ulaşmada zorluk çekmektedirler (UNHCR, 2018). Göçün doğal sonuç olan ekonomik yoksunluğun, yerinden edilmenin ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiklerini bu durumun çocukları da olumsuz etkilediği mültecilerle ilgili yapılan diğer araştırmalarda da karşımıza çıkmaktadır (Kaştan, 2015; Yavuz & Mızrak, 2016; Harunoğulları, 2016).

### **5.3 Mesleki yaşama yönelik katılımcı görüşleri bulguları**

Araştırma kapsamında Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin mesleki yaşamlarına yönelik görüşlerinden; karşılaştıkları zorluklar, mesleki gelişime yönelik beklentileri ve Türkiye’deki özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarıyla işbirliği yapma taleplerine yönelik bulgular elde edilmiştir. Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin, özel gereksinimli mülteci çocukların eğitim sürecinde bazı zorluklarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu kapsamda tespit edilen en büyük zorluğun yoğun çalışma koşulları olduğu görülmüştür. Suriyeli yönetici ve koordinatörler bu duruma, Geçici özel eğitim merkezlerinin Türkiye tarafından resmi olarak tanınmaması ve maddi destek alınmaması, kapanmak zorunda kalan kurumlara devam eden öğrencilerin hâlihazırda hizmet veren kuruma gelmek zorunda kalmalarının neden olduğunu belirtilmişlerdir.

Suriyeliler tarafından kurulan, özel gereksinimli mülteci çocuklara hizmet veren kurumların kapanması riski hem çocukların eğitimlerinin kesintiye uğraması hem de öğretmenlerin işsiz kalmaları açısından yeni bir zorluğa neden olmaktadır. Bu duruma ilişkin görüş bildiren yöneticiler, kurumların resmiyet kazanması sürecinin bürokratik olduğunu, Türkiye'nin zorunlu kıldığı birçok şartı sağlayamadıklarını, kendilerine bu konuda kolaylık sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda Türkiye'nin, Geçici özel eğitim kurumlarının eğitim-öğretim niteliğini artırması ve denetlenebilir olmaları açısından, kurumlara resmiyet kazandırma sürecinde kolaylık sağlanmasının hem öğretmenler ve çocuklar açısından hem de kurum yönetim süreçleri açısından yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu bağlamda yapılmış araştırmaları incelediğimizde özel gereksinimli mülteci çocuklara hizmet veren kurumların ve bu kurumlarda çalışan öğretmenlerin yaşadıkları zorluklara ilişkin araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu bulgunun alın yazındaki eksikliği gidermede ve bu duruma ilişkin alınacak önlemlere katkı sunacağı düşünülmektedir. Bunun dışında kurum yönetim süreçlerinde karşılan zorluklara ilişkin yönetici ve koordinatörler, çocukların teşhis sürecinde Türk hastaneleriyle iletişim kurma ihtiyacından bahsetmişlerdir. Karşılıklı işbirliği ihtiyacının giderilmesi sürecinde de, Suriyeli yönetici, koordinatör ve öğretmenlerin, aynı zamanda ailelerin de yaşadıkları dil sorunu karşımıza çıkmaktadır. Türk yetkililer, kurumlar ve hastanelerle iletişimde karşılaşılan en büyük zorluğun, yasal eksiklikler olduğu kadar dil sorunun da etkili olduğu bu bulgu ile ortaya çıkmıştır. Ulusal ve uluslararası bazı araştırmalarda da; mülteciler açısından dil ve iletişim sorunun, göç sonrası yaşanan zorlukların en başında geldiği ve mültecilere dil öğretim süreçlerinde destek olunmasının ve bu eğitimin alanında uzman kişiler tarafından verilmesinin öneminden bahsedilmiştir (Şeker & Sirkeci, 2015; Duruel, 2016; Skidmore, 2016; Madziva & Thondhlana, 2017; Mercan Uzun & Bütün, 2016).

Bu araştırmada ayrıca, Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin dil sorununa rağmen mesleki gelişim ihtiyaçları kapsamında, Türkiye'deki kurumlarla ortak çalışmalar yapmak istedikleri ve hizmet içi eğitim kurslarına ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Suriyeli öğretmenlerin, özel gereksinimli çocukların eğitimi sürecinde kullanılan yöntem ve teknikler konusunda yetersizlik hissi yaşadığı, çocukların problem davranışlarının çözümü, iletişim gibi bazı konularda çaresiz kaldığı da bu bulgular sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Suriyeli öğretmen ve

koordinatörlerin özel gereksinimli mülteci çocukların eğitimi konusundaki mesleki yeterliliklerinin arttırılması ve Türkiye'deki kurumlarla ortak çalışmalar yürütülebilmesi için hizmet içi eğitim kursları düzenlenmesinin yararlı olacağı söylenebilir. Ayrıca, mesleki gelişime yönelik hizmet içi eğitim kursları, araştırmanın katılımcıları arasında yer alan Suriyeli öğretmen ve koordinatörler tarafından da istenmiştir. Son yıllarda ülkemizde Suriyeli mültecilerin eğitim sorunlarının çözümüne yönelik bilimsel araştırmalar artmıştır, bu bulguyu destekler nitelikteki diğer araştırmalarda (Er & Bayındır, 2015; Balkar, Şahin, & Işıklı Babahan, 2016) öğretmenlere hizmet içi eğitim kursları düzenlenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.

#### **5.4 Türkiye'de bulunmakla ilgili katılımcı görüşleri bulguları**

Araştırmaya katılan Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin Türkiye'de olmakla ilgili görüşlerinin olumlu yönde olduğu fakat beklentileri ve günlük yaşama dair bazı algıların varlığı bu araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular arasındadır. Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kurumların yönetim sürecinde yaşanan resmi olarak kabul görmeme gibi yasal eksikliklerin giderilmesine dair talepleri olduğu bu bulgu ile yeniden ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte aileler açısından, özel gereksinimli çocuklarının durumunu kabullenmeleri ve zorunlu göç deneyiminin etkilerini azaltmak için psikolojik destek sağlanması katılımcı öğretmen ve koordinatörlerin talepleri arasındadır. Mülteci ailelerin temel ihtiyaçlar ve psikolojik açıdan desteklenmesi gerektiği yapılmış birçok araştırma da karşımıza çıkmıştır (Demirbaş & Bekaroğlu, 2013; Yavuz & Mızrak, 2016; Harunoğulları, 2016; Gün, Yıldız, & Güvendik, 2017).

Suriyeli öğretmen ve koordinatörlerin günlük yaşama dair algılarının; maddi problemler, pahalılık, yaşamlarındaki bütüncül değişim ve savaş nedeniyle engelli çocuk sayısının artması ve net sayının tespit edilmesiyle ilgili bilimsel çalışmalara duyulan ihtiyaçlara yoğunlaşıldığı tespit edilmiştir. Araştırma katılan Suriyeli koordinatörler savaşın etkisi ile artan engelli çocuk sayısının tespitinde yapılacak bilimsel çalışmalara ve bu çocuklara sunulacak hizmetlere duyulan ihtiyacı görüşmeler sırasında ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın birinci aşamasında nicel verilerden elde edilen bulgu bu görüşü desteklemektedir. Söz konusu bulguda ortaya çıkan; araştırma kapsamındaki çocuklardan savaş nedeni ile engelli olanların oranı % 31.5 (97)'dur.

Bu araştırmanın nicel ve nitel bulgularının alan yazındaki önemli bir katkı sunacağı ve özel gereksinimli mülteci çocuklarla ilgili yapılması planlanan bilimsel çalışmalara katkı sunacağı, bu çocukların özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmalarını sağlayacak (Hek, 2005; Coşkun & Emin, 2016), Suriyeli öğretmenlerin çalışma koşullarını düzenleyecek hak temelli yasal çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

## **BÖLÜM VI**

### **6. SONUÇ ve ÖNERİLER**

Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan, zorlu ve travmatik bir süreç olan göç sonrası, özel gereksinimli Suriyeli çocuklar için durum saptaması yapmak ve hâlihazırda bu çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin ve koordinatörlerin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ve sunulacak öneriler bu bölümde anlatılacaktır.

Bu araştırmanın genel sonucu; Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde azımsanmayacak sayıda özel gereksinimli Suriyeli çocuk tespit edildiği ve bu çocuklarla çalışan öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin eğitim-öğretim, yönetim-denetim, çalışma koşulları, yasak haklar vb. konularda ciddi ihtiyaçları olduğunu göstermiştir.

#### **6.1. Sonuç**

Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen sonuçlar şunlardır;

1. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde 308 tane özel gereksinimli çocuk olduğu ve bu çocukların 268'i tek engele sahipken 40'nın birden fazla engele sahip olduğu tespit edilmiştir.
2. Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan çocukların özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmalarıyla ilgili yasal düzenlemelerin yapılmadığı ve halihazırda bu çocukların herhangi bir resmi özel eğitim kurumuna devam etme hakkına sahip olmadıkları tespit edilmiştir.
3. Özel gereksinimli mülteci çocuklardan yalnızca 58'nin özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanabildiği ve halihazırda devam ettikleri Geçici özel eğitim kurumunda birden fazla engel türüne sahip çocukların tam teşekküllü eğitim alamadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sayının dışında kalan çocuklardan tedavi ihtiyacı olanların ise; ilaç veya medikal yardım gibi birtakım hizmetlerden yararlandığı fakat sistemli bir rehabilitasyon hizmeti alamadığı görülmüştür.
4. 2011 yılından bugüne kadar süren savaşın en çok özel gereksinimli çocukları mağdur ettiği ve eğitim haklarından yoksun bıraktığı söylenebilir. Bu bağlamda



ayrıca, araştırma kapsamında durum tespiti yapılan çocuklardan % 31.5 (97)'nin savaşı nedeniyle ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği sonucu engelli olduğu ortaya çıkmıştır.

5. Özel gereksinimli mülteci çocukların teşhis ve tedavi süreçlerinde hastanelerde gecikmeler yaşadıkları tespit edilmiştir. Ailelerin dil sorunuyla da beraber hekim ve yetkililerle iletişim kurmakta zorlandıkları bu durumun çoğu zaman çocuğun teşhis sürecinin aksamasına neden olduğu söylenebilir.
6. Hatay'ın Reyhanlı ilçesindeki Geçici özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin, kurumların resmi olarak tanınmaması nedeniyle hak kaybı yaşadıkları ve yalnızca kurumların bağlı olduğu derneklerin yardımı ile maaşlarını alabildikleri tespit edilmiştir. Aynı kurumların yöneticilerinin de resmi onay almak için başvuruda bulundukları ve bu sürecin uzun sürmesi nedeniyle kurumların yönetim süreçlerinde güçlük çektikleri belirlenmiştir.
7. Geçici özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmen ve koordinatörlerin mesleki gelişimleri açısından ve özel gereksinimli çocukların eğitim süreçlerinde zorlandıkları konularda desteğe ihtiyaç duydukları aynı zamanda hizmet içi eğitim kursları talep ettikleri ortaya çıkmıştır.
8. Söz konusu kurumlarda uygulanan müfredat/programların ve eğitim materyallerinin istenilen düzeyde olmadığı, özel gereksinimli çocukların toplumsallaşma sürecini destekleyecek çalışmalar yapılamadığı öğretmen ve koordinatörlerin görüşlerinden elde edilen bulgularla ortaya çıkmıştır.
9. Suriyeli öğretmen ve koordinatörler, özel gereksinimli çocukların aileleriyle yeterli düzeyde işbirliği yapmadıklarını, ailelerin ulaşım sorunu, çalışma zorunluluğu gibi temel sebeplerle çocuklarının eğitimlerine destek olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında bazı ailelerin çocuklarının engel durumunu inkâr ettikleri de ortaya çıkmıştır.
10. Suriyeli öğretmen, koordinatör ve yöneticilerin, Türkiye'de olmakla ilgili olumlu görüş bildirdikleri, bunun yanında resmi statü kazanma, çalışma koşullarında iyileştirme, geçmiş yaşamlarındaki standartlara ulaşma, Türk kurumlarla iletişim kurma ve ortak çalışmalar yürütme, ailelere ve çocuklara psikolojik destek sağlanması gibi konularda beklenti içinde oldukları tespit edilmiştir.

## 6.2. Öneriler

Bu araştırmaya ilişkin öneriler; araştırma sonuçları doğrultusunda sunulan öneriler ve ileriki çalışmalara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında maddeler halinde sunulmuştur.

### 6.2.1. Araştırma sonuçları doğrultusunda geliştirilen öneriler

1. Özel gereksinimli mülteci çocuklar ve bu çocuklarla çalışan öğretmenlere ilişkin politikalar belirlemenin, mülteci statüsünün kabulüne ilişkin prosedürlerin, ailelerin ve öğretmenlerin birincil ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan yasal düzenlemeler tamamlanmalıdır.
2. Özel gereksinimli mülteci çocukların, ailelerinin ve bu çocuklarla çalışan meslek elemanlarının bireysel-toplumsal ruh sağlığı açısından yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması, sosyal destek ağlarının arttırılmalıdır.
3. Özel gereksinimli mülteci çocukların engel durumlarına göre nitelikli eğitim hizmetlerinden yararlanabilme ve toplumsal yaşama katılım konularına yönelik planlamalar yapılmalıdır. Bu planlamalar sırasında ülkesel farklılıkların, çocukların, ailelerin, öğretmenlerin sosyo-kültürel ve psikolojik özellikleri, aynı zamanda farklılıkları da dikkate alınmalıdır.
4. Suriyeli öğretmenlere ve koordinatörlere mesleki gelişimleri için hizmet için eğitimler düzenlenmelidir.
5. Suriyeli öğretmenler ile Türk öğretmenlerin bilgi alışverişinde bulunabilecekleri faaliyetler planlanmalıdır.
6. Suriyeli yönetici ve koordinatörlerin Geçici özel eğitim ve Ruh sağlığı merkezlerinin yönetiminde Türk yöneticiler ile işbirliği çalışmaları düzenlenmeli, Suriyeli yöneticiler Türk resmi makamlarla iletişimi kolaylaştırılmalıdır.
7. Hâlihazırda özel gereksinimli Suriyeli çocuklara hizmet veren bu kurumlar müfredat, materyal eksikliği, eğitim-öğretim faaliyetlerinde desteklenmeli, kurumların denetlenebilir olmaları için resmi işlemler ivedilikle tamamlanmalı ve bu kurumlarda nitelikli bir eğitim-öğretim faaliyeti sürdürülmesine olanak sağlanmalıdır.

### 6.2.2. İleriki çalışmalara yönelik öneriler

8. Bu araştırma Hatay’ın Reyhanlı ilçesi ile sınırlı kaldığından ileriki çalışmalarda özel gereksinimli mülteci çocukların durumlarını tespit etmek amacıyla, mültecilerin yoğun olarak göç ettiği şehirlerde de benzer çalışmalar yapılabilir. Daha sonraki aşamalarda da Türkiye’deki özel gereksinimli Suriyeli/mülteci çocuk sayısının tespiti amacıyla tüm illerde uygulanabilir.
9. Bu araştırma kapsamında özel gereksinimli mülteci çocukların durumuna yer verilmiştir, ileriki araştırmalarda özel gereksinimli yetişkinlerin de durumu incelenebilir.
10. Bu araştırma özel gereksinimli mülteci çocukların durum tespitini yapan ilk araştırma olduğu için çocuklar açısından yalnızca durum betimlemesi yapılmış ve eğitimcilerin ihtiyaçları ile sınırlı tutulmuştur, ileriki çalışmalarda özel gereksinimli mülteci çocuklarla ilgili farklı konulara yer verilebilir ve bu çocukların ailelerine yönelik olarak çalışmalar gerçekleştirilebilir. Ayrıca Suriyeli öğretmenlerle uygulamalı çalışmalar yapılarak uygulama sonuçlarının etkisi incelenebilir.
11. İlk defa bu araştırma için veri toplama aracı olarak geliştirilen “Özel Gereksinimli Çocuklar Durum Tespit Formu (ÖGDTF)” ve odak grup görüşmelerinde kullanılan sorular, ileriki araştırmaların konusu kapsamında güncellenerek kullanılabilir.

## KAYNAKLAR

- AFAD. (2017). Retrieved from <https://adana.afad.gov.tr/tr/19329/2017-Kuresel-Insani-Yardim-Raporu-Verilerine-Gore-Turkiye-Yeniden-Dunyanin-En-Comert-Ulkesi-ve-En-Cok-Yardim-Yapan-Ikinci-Ulke-Oldu>
- AFAD. (2018, Mayıs 30). [www.afad.gov.tr](http://www.afad.gov.tr). Retrieved from [https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/21\\_05\\_2018\\_Suriye\\_GBM\\_Bilgi\\_Notu.pdf](https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/21_05_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf)
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Amthor, R., & Roxas, K. (2016). Multicultural Education and Newcomer Youth: Re-Imagining a More Inclusive Vision for Immigrant and Refugee Students. *A Journal of the American Educational Studies Association*, 52(2), 155-176.
- Atlı, H., & Balay, R. (2016). Suriyeli Öğretmenlerin Eğitim ve Öğretimden Beklentileri İle Bu Beklentilerin Gerçekleştirilme Düzeylerinin Belirlenmesi. *International Journal Of Eurasia Social*, 7(25), 118-132.
- Balkar, B., Şahin, S., & Işıklı Babahan, N. (2016). Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar. *Dergi Park, Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1290-1310.
- Bartlett, L., Mendenhall, M., & Ghaffar-Kucher, A. (2017). Culture İn Acculturat Refugee Youth's Schooling Experiences İn İnternational Schools İn New York City. *International Journal of Intercultural Relations*, 60, 109-119.
- Blankenship, D., & Madson, N. (2007). *Resource Guide for Serving Refugees with Disabilities*. Washington DC: United States Committee for Refugees and Immigrants.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., & Kılıç Çakmak, E. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Coşkun, İ., & Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar Ve Zorluklar*. İstanbul: SETA Yayınları.

- Çakırer Özservet, Y., & Sirkeci, İ. (2016). Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1), 1-4.
- Çokluk , Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 95-107.
- Demirbaş, H., & Bekaroğlu, E. (2013). Evden Uzakta Olmak: Sığınmacıların Psikolojik Sorunları ve Alınacak Önlemler. *Kriz Dergisi*, 21(1,2,3), 11-24.
- Devakumar, D., Birch, M., Rubenstein, L., Osrin, D., Sondorp, E., & Wells, J. (2015). Child Health İn Syria: Recognising The Lasting Effects Of Warfare On Health. *Devakumar et al. Conflict and Health*, 9:34, 1-4.
- Diken, İ. H. (2012). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Duruel, M. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(5), 1399-1414.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 9-22.
- Emin, M. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları*. Ankara: SETA Yayınları.
- Er, A. R., & Bayındır, N. (2015). İlkokula Giden Mülteci Çocuklara Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Pedagojik Yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 175-185.
- Erdoğan, M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. *Çankırı Kartekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17-30.
- Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 839-851.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018, MAYIS 26). *Göç İstatistikleri, Geçici Koruma*. Retrieved from <http://www.goc.gov.tr>: [http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma\\_363\\_378\\_4713](http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713)
- Gün, M., Yıldız, M., & Güvendik, T. (2017). Suriyeli Mülteci Okul Çağı Çocuklarının Eğitimi ve Geleceğe Yönelik Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, 5(2), 152-162.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- Hek, R. (2005). *The Experiences and Needs Of Refugee and Asylum Seeking Children In The UK: A Literature Review*. UK: University of Birmingham.
- Howard, D. (2017). Analyzing The Causes Of Statelessness In Syrian Refugee Children. *Texas International Law Journal*, 52(2), 281-312.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü.
- IOM Uluslararası Göç Örgütü. (2009). [www.goc.gov.tr](http://www.goc.gov.tr). Retrieved from [http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-terimleri-sozlugu\\_382\\_382\\_727\\_icerik](http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-terimleri-sozlugu_382_382_727_icerik)
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye'de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 216-229.
- Lerner, A. (2012). The Educational Resettlement Of Refugee Children: Examining Several Theoretical Approaches. *Multicultural Education*, 20(1), 9-14.
- Mace, A., Mulheron, S., Jones, C., & Cherian, S. (2014). Educational, Developmental And Psychological Outcomes Of Resettled Refugee Children In Western Australia: A Review Of School Of Special Educational Needs: Medical and Mental Health Input. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 50, 985-992.
- Madziva, R., & Thondhlana, J. (2017). Provision Of Quality Education In The Context of Syrian Refugee Children In The UK: Opportunities and Challenges. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 47(6), 942-961.

- MEB. (2006). [www.meb.gov.tr](http://www.meb.gov.tr). Retrieved from [https://orgm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2012\\_10/10111226\\_ozel\\_egitim\\_hizmetleri\\_yonetmeligi\\_son.pdf](https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf)
- MEB. (2018, Mayıs 30). [www.meb.gov.tr](http://www.meb.gov.tr). Retrieved from <http://www.meb.gov.tr/bakan-yilmaz-turkiyedeki-suriyelilerin-okullasma-orani-yuzde-63e-yaklasti/haber/16453/tr>
- Mercan Uzun, E., & Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Miller, M., & Castles, S. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özer, S., Şirin, S., & Oppedal, B. (2015). Bahçeşehir Study of Syrian Refugee Children in Turkey. İstanbul, Türkiye: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Çalışması. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- SETA. (2018, Mayıs 31). [www.setav.org](http://www.setav.org). Retrieved from <https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari/>
- Seydi, A. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- Skidmore, J. (2016). From Discord to Harmony: How Canadian Music Educators Can Support Young Syrian Refugees Through Culturally Responsive Teaching. *Canadian Music Educator*, 57(3), 7-14.
- Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2015). Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 8(1), 86-105.
- Şeker, B. D., & Sirkeci, İ. (2015). Challenges For Refugee Children At School In Eastern Turkey. *Economics and Sociology*, 8(4), 122-133.

- Şentöregil, M. (2017). Suriyeli Çocuk Sığınmacıların Türk Yazılı Basınında Temsili. Eskişehir, Türkiye: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- TDK . (2018, Mayıs 30). *Türk Dil Kurumu*. Retrieved from TDK: [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=107568](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=107568)
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- UNHCR. (2016). Retrieved from <http://www.unhcr.org/tr/19284-unhcrdesperate-journeys-report-provides-snapshot-changing-refugee-movements-europe.html>
- UNHCR. (2018, Şubat). *UNHCR*. Retrieved from <http://www.unhcr.org/tr/18778-grandi-urges-aid-turkeys-refugee-hosting-effort.html>
- UNHCR Türkiye Temsilciliği, (1951). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. Cenevre: UNHCR Türkiye Temsilciliği.
- UNICEF. (2017). Retrieved from [www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Children%20of%20Syria\\_01.2007\\_TR.pdf](http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Children%20of%20Syria_01.2007_TR.pdf)
- UNICEF Türkiye. (2004). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Ankara, Çankaya, Türkiye: UNICEF Türkiye Temsilciliği.
- Yavuz, Ö., & Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiyede'ki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*, 3(2), 175-199.
- Yıldırım , A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi .
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 9(2), 1685-1705.



Yılmaz, A. (2015). Uluslararası Göç ve Türkiye: Türkiye'deki Çocuk Göçmenler ve Sığınmacı Ailelere Tanınan Haklar ve Daha İyi Uygulamalar İçin Öneriler. *Akademik Bakış Dergisi*, 49, 475-493.

## EKLER

### EK-1

| OGDTF<br>الاطفال المعاقين شكل العناية الواجبة                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                         |  |                                        |   |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|----------------------------------------|---|
| <p>Sayın veli,</p> <p>Bu formun amacı HATAY'ın REYHANLI ilçesinde yaşamlarını sürdüren yaşayan özel gereksinimleri olan SURİYE'den göç etmiş çocukların sayı, engel türü, derecesi ve özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanma durumlarını belirlemektir. Çalışmaya katılım gönüllülük ilkesine bağlıdır. Çalışma süresinde elde edilen veriler analiz edildikten sonra edinilen bilgiler, çocuklarımız için gelecekteki eğitimsel planlamanın yapılabilmesi amacı ile yalnızca Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili birimleri ile paylaşılabilir.</p> <p>Analiz sonuçları kişisel bilgilerinizden arındırıldıktan sonra bilimsel amaçlı yayınlarda, uluslararası ve ulusal kongrelerde, konferanslarda sunulabilir. Bu araştırmada bize sağlayacağınız bilgiler, hem çocuklarınıza hizmet veren kurumların ve öğretmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesinde, hem de eğitimden yararlanamayan, zorluklar yaşayan öğrencilerimizin eğitim hizmetinden yararlanmasında ve mevcut eğitim kalitesinin artırılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle tüm sorunları eksiksiz ve samimiyetle doldurmanızı rica eder, katkılarınız için teşekkür ederiz.</p> <p>سيد الواصي</p> <p>ان هدف هذه الاستمارة وضع الاستفادة من خدمات التأهيل والتعليم الخاص و درجة و نوع الاعاقة و عدد الاطفال الذين هاجروا من سوريا ذوي الاحتياجات الخاصة و مستمرين بمعيشتهم في محافظة هاتاي مدينة الریحانية. ان ذلك يعتمد على المشاركة الطوعية. المعلومات التي تستخرج في مدة الدراسة بعد تحليلها ستعطى لأقسام المعنية و وزارة التعليم الوطني فقط بهدف القيام به للتخطيط التربوي في المستقبل لأولادنا.</p> <p>نتائج التحليل سيتمكن عرضها بعد تعديل المعلومات الشخصية الخاصة بهم. و سوف تنشر لأغراض علمية و في المؤتمرات الوطنية والدولية. المعلومات التي تقدمها لنا في هذا التحقيق، لتحديد احتياجات المنظمات التي تقدم الخدمات للأطفال والمعلمين، لا يمكن أن تستفيد من كل من تعليم طلابنا الذين يعانون من صعوبات في الاستفادة من الخدمات التعليمية. ومما له أهمية كبيرة في تحسين نوعية التعليم المتاح. لذلك نرجوا ملء الاستمارة بجميع المعلومات مما تعانون به من مشاكل بكل صدق و شفافية و نشكركم على مساهمتكم.</p> |                                                                                                                         |  |                                        |   |
| ÇOCUĞUN DOĞUM TARİHİ<br>تاريخ الميلاد                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | (يوم، شهر، سنة) (gün, ay ve yıl)...../...../.....                                                                       |  |                                        |   |
| CİNSİYETİ<br>الجنس                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                         |  |                                        |   |
| AİLENİN SURİYEDEN<br>TÜRKİYEYE GÖÇ TARİHİ<br>تاريخ هجرة العائلة من سوريا الى تركيا                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                         |  |                                        |   |
| HÂLİHAZIRDA BARINMA<br>KOŞULLARI<br>ظروف السكن الحالي في تركيا                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | KAMP/ÇADIRKENT<br>والخيام، ومن الخيام                                                                                   |  | YETİMHANE<br>دار الأيتام               |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | KAMP DIŞI/İLÇE<br>خارج المخيم، المدينة                                                                                  |  | ŞEHİTYURDU/EVİ<br>الشهيد الإقامة، منزل |   |
| ÖZÜR TÜRÜ VE DERESESİ<br>نوع و درجة الإعاقة                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                         |  | ✓                                      | % |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Zihinsel engel / معاق ذهني                                                                                              |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Ortopedik engel / معاق ضيق العظام                                                                                       |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Görme engeli / معاق بصر                                                                                                 |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | İşitme engeli / معاق سمع                                                                                                |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Otizmi / مرض التوحد                                                                                                     |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Diğer ( aşıklayınız ) / الغير ( اشرحوا )                                                                                |  |                                        |   |
| ÇOCUĞUMUN ÖZÜR DURUMUNA<br>SURİYE'DE YAŞANAN SAVAŞ<br>NEDEN OLDU<br>سبب إعاقة ولدي الحرب الذي جرى في سوريا                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Hayır, çocuğum savaş öncesi özürlüydü / لا، ولدي كان معاق قبل الحرب                                                     |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Evet, çocuğum bombardıman/ yaralanma sonucu özürlü oldu<br>نعم، ولدي بعد القصف صار معاق                                 |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Evet, çocuğum sağlık hizmetlerinin yetersizliği sonucu özürlü oldu<br>نعم، ولدي صار معاق لعدم وجود رعاية الخدمات الصحية |  |                                        |   |
| İşaretleyiniz ( علامة )                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                         |  | ✓                                      |   |
| ÖZÜR DURUMUNU BİLDİRİR SAĞLIK<br>RAPORU<br>تقرير طبي يبين وضع الإعاقة                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Raporu var / لديه تقرير طبي                                                                                             |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Raporu yok / لا يوجد تقرير طبي                                                                                          |  |                                        |   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Raporu kayıp / تقرير الطبي ضائع                                                                                         |  |                                        |   |

|                                                                                                                                         |                                                                                                                          |                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ÖZÜR TÜR VE DERECESİNİN TEŞHİS EDİLDİĞİ ÜLKE VE HASTANE</b><br>الدولة و المستشفى التي تم تشخيص درجة و نوع الإعاقة                    | Çocukğumun durumu Suriye'de teşhis edildi ve raporu Suriye'den aldım<br>تم تشخيص ولدي في سوريا و اخذت التقرير من سوريا   |                                                                                                                        |
|                                                                                                                                         | Raporun verildiği sağlık kuruluşunun adı<br>اسم مركز الصحي التي اعطى التقرير                                             |                                                                                                                        |
|                                                                                                                                         | Çocukğumun durumu Türkiye'de teşhis edildi ve raporu Türkiye'den aldım<br>تم تشخيص ولدي في تركيا و اخذت التقرير من تركيا |                                                                                                                        |
|                                                                                                                                         | Raporun verildiği sağlık kuruluşunun adı<br>اسم مركز الصحي التي اعطى التقرير                                             |                                                                                                                        |
| <b>SURİYEDE SAVAŞ ÖNCESİ ALDIĞI ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON HİZMETİ</b><br>خدمات التأهيل و التعليم الخاص الذي اخذه قبل الحرب في سوريا | Çocukğum savaş öncesi fizik tedavi hizmeti aldı<br>ولدي اخذ خدمة المعالجة الفيزيائية قبل الحرب                           |                                                                                                                        |
|                                                                                                                                         | Çocukğum savaş öncesi özel eğitim hizmeti aldı<br>ولدي اخذ تعليم خاص قبل الحرب                                           |                                                                                                                        |
| <b>TÜRKİYEDEKİ SAĞLIK VE EĞİTİM HİZMETİNE İLİŞKİN DURUMU</b><br>الوضع العائد لخدمة التعليم و الصحة في تركيا                             |                                                                                                                          |                                                                                                                        |
| <b>HÂLİHAZIRDA YARARLANDIĞI SAĞLIK HİZMETİ</b><br>الخدمات الصحية التي تستفيد بالفعل                                                     |                                                                                                                          | <b>HÂLİHAZIRDA YARARLANDIĞI EĞİTİM / ÖZEL EĞİTİM HİZMETİ</b><br>الذي القائمة في المناهج التعليم / خدمات التربية الخاصة |
| Fizik tedavi<br>العلاج الفيزيائي                                                                                                        |                                                                                                                          | Özel eğitim hizmeti<br>خدمة التعليم الخاص                                                                              |
| İlaç tedavisi<br>معالجة بالادوية                                                                                                        |                                                                                                                          | MEB'e bağlı anasınıfı<br>روضة تابعة لوزارة التعليم الوطني                                                              |
| Medikal yardımlar (protez, ortez iştirme cihazı vb gibi.)<br>مساعدات طبية                                                               |                                                                                                                          | MEB'e bağlı 1. sınıf<br>الصف الأول تابع لوزارة التعليم الوطني                                                          |
| Hiçbiri<br>ول واحد منهم                                                                                                                 |                                                                                                                          | Geçici eğitim merkezi<br>مركز تعليم مؤقت                                                                               |
| <b>HÂLİHAZIRDA HİZMET ALDIĞI SAĞLIK KURULUŞUNUN ADI</b><br>اسم مركز الصحي التي يستفيد منه حاليا                                         |                                                                                                                          | <b>HÂLİHAZIRDA HİZMET ALDIĞI EĞİTİM MERKEZİNİN / OKULUN ADI</b><br>اسم المدرسة / مركز التعليم التي يستفيد منه حاليا    |

|                                                                                                                                            |          |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------|------------|
| Daha fazla bilgiye ihtiyacımız olursa sizinle iletişim kurabilir miyiz?<br>هل من الممكن الاتصال معكم اذا كنا بحاجة الى المزيد من المعلومات |          | Hayır / لا |
| Cevabımız Evet ise ;<br>إذا أجبت بنعم                                                                                                      |          | Evet / نعم |
| Telefon :                                                                                                                                  | E-mail : |            |

مشرف أطروحة : مساعد استاذ متبارك دكتورة عائشة قول ش. اوز  
 طالبة الاطروحة : ربهان باسك معلومات الاتصال  
[aoz@umail.iu.edu](mailto:aoz@umail.iu.edu) 05069266838 Yrd.Doc.Dr. Ayşegül Ş. ÖZ  
 Reyhan BASIK [reyhanbasik@hotmail.com](mailto:reyhanbasik@hotmail.com) 05358596989  
 Reyhanlı Milli Eğit. Müd. [reyhanli31@meb.gov.tr](mailto:reyhanli31@meb.gov.tr) 03264131056

## EK-2

**ÖZEL EĞİTİM ALANINDA HİZMET VEREN SURİYELİ  
ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ GELİŞİM İHTİYAÇLARI VE EĞİTİM SÜREÇLERİNDE KARŞILAŞTIĞI  
ZORLUKLARI BELİRLEME FORMLARI**

النماذج التي تحدد احتياجات التطوير المهني والصعوبات التي يواجهها بها المعلمون السوريون في العملية التعليمية بمجال التعليم الخاص

**1 - KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

**I. نموذج عن المعلومات الشخصية**

Bu çalışmanın formun amacı: özel gereksinimle çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişim ihtiyaçlarının, çalışma koşullarının, buna bağlı olarak kurum yönetim süreçlerinde yöneticilerin karşılaştığı zorlukların belirlenmesidir. Öncelikle öğretmenlerin ihtiyaçlarının doğru olarak belirlenmesi amacıyla: kişisel bilgi formuna ihtiyaç duyulmuştur. Formdaki kişisel bilgiler gizli tutulacaktır. İstemediğiniz soruya cevap vermek zorunda değilsiniz. Yapılan analizden sonra, kişisel bilgileriniz değil, analiz sonuçları çalışmada yer alacaktır. Elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçlı olarak düzenlenen kongre ve toplantılarda paylaşılabilir.

والغرض من هذا العمل / النموذج : هو تحديد احتياجات التطوير المهني للمعلمين السوريين العاملين مع الأطفال ذوي الاحتياجات الخاصة وظروف العمل والصعوبات التي يواجهها المدراء في عمليات الإدارة المؤسسية في المؤسسات المرتبطة بذلك . و من أجل تحديد احتياجات المعلمين بشكل صحيح ومن باب أولى . تم الشعور بالحاجة إلى نموذج المعلومات الشخصية . وستبقى المعلومات الشخصية في النموذج سرية . كما أتم لستم ملزمين بالرد على السؤال الذي لا ترغبون به . و بعد إجراء التحليل، سيتم تضمين نتائج التحليل في العمل، وليس البيانات الشخصية الخاصة بك. كما أنه لا يمكن تقاسم البيانات التي تم الحصول عليها إلا في المؤتمرات والاجتماعات المنظمة للأغراض العلمية

Bir sonraki aşamada: hem öğretmenlerin hem de yöneticilerin, mesleki gelişimlerine ve eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşmeler yapılacaktır.

و في المرحلة التالية: ستجرى مفاوضات حول التطوير المهني للمعلمين والإداريين والصعوبات التي يواجهونها خلال عملية التعليم والتدريب.

|                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Rumuz<br>الرمز                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Yaşı<br>العمر                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Cinsiyeti<br>الجنس                                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Öğrenim durumu<br>الوضع التعليمي                                                                                                   | <input type="checkbox"/> الابتدائية <input type="checkbox"/> الثانوية أو ما يعادلها <input type="checkbox"/> ما قبل الشهادة الجامعية <input type="checkbox"/> الشهادة الجامعية <input type="checkbox"/> الدراسات العليا<br><input type="checkbox"/> İlköğretim <input type="checkbox"/> Lise ve dengi <input type="checkbox"/> On lisans <input type="checkbox"/> Lisans <input type="checkbox"/> Lisans üstü |
| Branşı bölümü<br>الفرع / القسم                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Ne kadar zamandır aynı işi yapıyorsunuz?<br>Mesleki deneyim süreniz?<br>منذ متى تعملون في نفس العمل?<br>ما هي مدة تجربتكم المهنية? |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Savaş öncesi Suriye'deki çalışma alanınız.<br>مماذا كان مجال عملكم في سوريا قبل الحرب?                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Aylık gelir düzeyiniz<br>مستوى الدخل الشهري                                                                                        | <input type="checkbox"/> 2000 TL'den fazla <input type="checkbox"/> 1000-2000 TL gelir aylığı <input type="checkbox"/> 0 - 1000 TL gelir aylığı<br>الدخل الشهري 1000-0 ل.ت <input type="checkbox"/> الدخل الشهري 1000-2000 ل.ت <input type="checkbox"/> أكثر من 2000 ل.ت                                                                                                                                      |
| Düzenli maaş alma durumunuz.<br>وضعكم في الحصول على الراتب بشكل منتظم                                                              | <input type="checkbox"/> her ay düzenli alırım <input type="checkbox"/> düzenli almıyorum <input type="checkbox"/> gönüllü çalışıyorum<br>أعمل براتب يومي <input type="checkbox"/> أحصل على راتبي بشكل منتظم <input type="checkbox"/> أحصل على راتبي بشكل منتظم في كل شهر                                                                                                                                     |
| Günde kaç saat çalışıyorsunuz.<br>كم ساعة تعملون في اليوم?                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Şu an toplam kaç öğrenciniz var.<br>ما عدد مجموع المعلمين لديكم الآن?                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Şu an hangi engel grubundaki öğrencilerle çalışıyorsunuz?<br>ضمن أي مجموعة معلمين تعملون الآن?                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Ailenizde bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı?<br>ما هو عدد الأشخاص المسؤولين عن الرعاية في عائلاتكم?                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

Yukarıdaki bilgiler bana aittir.  
Bu formu kendi isteğimle doldurdum.  
imza

إن المعلومات المذكورة أعلاه خاصة لي  
فقد بتعبئة هذا النموذج بناءً على رغبتي  
التوقيع

## GRUP TOPLANTILARI GÖRÜŞME SORULARI

### أسئلة مقابلة اجتماعات المجموعة

1. Burada olmak ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Hayatınızda neler değişti?

1. ما هي أفكاركم عن تواجدهم هنا؟ ما هي التغيرات التي طرأت على حياتكم؟

a. Burada engeli olan çocuklarla çalışmak nasıl bir his.

(أ) كيف احساسكم بالتعامل مع الأطفال المعاقين ( ذوي الحاجة ) هنا؟

2. Engelli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenlerin mesleki gelişiminin desteklenmesi açısından ne tür mesleki gelişim ihtiyaçları bulunmaktadır.

\* Öğretim yöntem ve teknikleri konusunda

\* Öğrencilerle iletişim konusunda

\* Eğitim bilimleri alanındaki son gelişmeler ve hizmet içi eğitim konusunda

2. ما هو نوع احتياجات التطوير المهني في دعم التطوير المهني للمعلمين السوريين الذين يعملون مع الأطفال ذوي الاحتياجات الخاصة؟

• في خصوص أساليب التدريس والتقنيات

• في خصوص الاتصالات مع الطلاب

• في خصوص التطورات الأخيرة في مجال العلوم التربوية والتدريب أثناء الخدمة؟

3. Engelli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenler ne tür özlük haklarına ve yasal haklara sahiptirler? Bu haklarda ne ölçüde memnuniyet duymaktadırlar?

\* öğretmenlik yapabilme şartları

\* ekonomik getiri

\* çalışma koşulları

3. ما نوع الحقوق الشخصية والحقوق القانونية التي يتمتع بها المعلمون السوريون الذين يعملون مع الأطفال ذوي الإعاقة؟ ما مدى رضاهم عن هذه الحقوق؟

• شروط القيام في التعليم

• العائد الاقتصادي

• ظروف العمل

4. Suriyeli engelli öğrencilere yönelik kullanılan müfredat / program, içerik ve uygunluk açısından Suriyeli öğretmenler açısından nasıl değerlendirilmektedir? Bu konudaki yeterlilikleri açısından öz değerlendirme yapacak olsalar neler söylemek isterler ve önerileri ne olur.

4. كيف يقيم المعلمون السوريون (منهاج / برنامج) الطلاب السوريين ذوي الإعاقة من حيث المحتوى والملائمة؟ وإن كان لديهم تقييم ذاتي من حيث ملاءمتهم ما الذي يريدون قوله وماذا سيكون اقتراحهم.

5. Engelli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenler, eğitim öğretim sürecinde kullandıkları materyalleri sayı, uygunluk ve işlevselliği açısından nasıl değerlendirmektedirler? Materyal konusundaki ihtiyaçları neler?

5. كيف يقوم المعلمون السوريون العاملون مع الأطفال المعاقين بتقييم المواد التي يستخدمونها من حيث العدد والملائمة والوظيفة في العملية التعليمية؟

التدريس؟ وما هي احتياجات بخصوص المواد؟

6. Suriyeli öğretmenler Suriyeli öğrencilerin toplumsallaşma sürecine katkıda bulunmak için neler yapmaktadır?

\* bu süreçte ne tür zorluklarla karşılaşmaktadır?

6. ما الذي يقوم به المعلمون السوريون للمساهمة في عملية التنشئة الاجتماعية للطلاب السوريين؟

• ما هي الصعوبات التي يتواجهون بها في هذه العملية؟

7. engelli çocuklarla çalışan Suriyeli öğretmenler, Suriyeli engelli öğrencilerin aileleriyle iş birliği yapabiliyorlar mı?

Hangi konularda ailelerin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır?

\* bu süreçte ne tür zorluklarla karşılaşmaktadır?

7. هل المعلمون السوريون الذين يعملون مع الأطفال ذوي الاحتياجات الخاصة قادرين على التعاون مع أسر الطلاب السوريين ذوي الإعاقة؟ ما هي القضايا التي

يحتاجون بها لدعم الأسر؟

• ما هي الصعوبات التي يتواجهون بها في هذه العملية؟

8. engelli çocuklarla çalışan Suriyeli yöneticiler / öğretmenler, Türkiye'de hizmet veren özel eğitim okul ve kurumlarının çalışmalarından haberdar Olma / ortak çalışmalar yürütme konusunda neler düşünülmektedirler? / engelli çocuklarla

çalışan Suriyeli yöneticiler / öğretmenler: yönetim eğitim – öğretim süreçlerinde Türk yönetici ve öğretmenlerle işbirliği

yapmak isterler mi? Özellikle hangi konularda buna ihtiyaç duyarlar?

8. ما الذي يفكر به المسؤولون / المعلمون السوريون الذين يعملون مع الأطفال ذوي الاحتياجات الخاصة في موضوع اكتساب المعلومات والتعاون مع المدارس

ومؤسسات التعليم الخاص في تركيا؟ هل يرغب المدرسون والمدرسات والمعلمين السوريين الذين يعملون مع الأطفال ذوي الإعاقة في التعاون مع المدرسين والمعلمين الأتراك في

عمليات الإدارة والتعليم والتدريس؟ ما هي القضايا التي يحتاجون إليها في هذا الموضوع بشكل خاص؟

9. engelli çocuklarla çalışan Suriyeli yöneticiler / öğretmenlerin: Suriyeli engelli çocuklar, eğitim kurumları ve bireysel

hakları açısından Türkiye'den beklentileri neler? Bu konuda ilgili bakanlık yetkilileri ile yapmış oldukları görüşlümeler

var mı?

9. ما ذا يطلب و يتوقع المسؤولون والمعلمون السوريون الذين يعملون مع الأطفال المعاقين من تركيا ، بخصوص المؤسسات التعليمية والحقوق الفردية للأطفال

السوريين ذوي الاحتياجات الخاصة ؟ هل هناك مباحثات و دراسات مع مسؤولي الوزارة المعنية في هذا الصدد؟

## ÖZGEÇMİŞ

- 1. Adı Soyadı:** Reyhan BASIK
- 2. Doğum Yeri:** Hatay, Reyhanlı
- 3. Doğum Tarihi:** 01/ 01/ 1983

### 4. Öğrenim Durumu:

|               |                                                                    |              |
|---------------|--------------------------------------------------------------------|--------------|
| Yüksek Lisans | Yakın Doğu Üniversitesi,<br><i>Özel Eğitim Bölümü</i>              | Devam ediyor |
| Lisans        | Hacettepe Üniversitesi,<br><i>Çocuk Gelişim ve Eğitim Bölümü</i>   | 2004         |
| Lise          | Reyhanlı Meslek Lisesi,<br><i>Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü</i> | 1999         |

### 5. Unvanı: Öğretim Görevlisi

| Görev Unvanı                 | Görev Yeri                                                      | Yıl             |
|------------------------------|-----------------------------------------------------------------|-----------------|
| Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi | Zirem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi                     | 2004 - 2005     |
| Kurucu                       | Özel Yahya Basık Özel Eğitim Merkezi                            | 2005 - 2017     |
| Kurum Müdürü                 | Özel Yahya Basık Özel Eğitim Merkezi                            | 2008,2010,2016  |
| Çocuk Gelişimi ve Eğitimcisi | Özel Yahya Basık Özel Eğitim Merkezi                            | 2009, 2011-2015 |
| Öğretim Görevlisi            | Harran Üniversitesi, Siverek Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi | 2017-           |

## Reyhan Basık

### ORIJINALLIK RAPORU

|                   |                     |            |                  |
|-------------------|---------------------|------------|------------------|
| % <b>9</b>        | % <b>8</b>          | % <b>3</b> | % <b>5</b>       |
| BENZERLİK ENDEKSİ | İNTERNET KAYNAKLARI | YAYINLAR   | ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ |

### BİRİNCİL KAYNAKLAR

|          |                                                     |             |
|----------|-----------------------------------------------------|-------------|
| <b>1</b> | <b>tplondon.com</b><br>İnternet Kaynağı             | % <b>1</b>  |
| <b>2</b> | <b>www.tplondon.com</b><br>İnternet Kaynağı         | % <b>1</b>  |
| <b>3</b> | <b>dergipark.gov.tr</b><br>İnternet Kaynağı         | % <b>1</b>  |
| <b>4</b> | <b>docs.neu.edu.tr</b><br>İnternet Kaynağı          | % <b>1</b>  |
| <b>5</b> | <b>docplayer.biz.tr</b><br>İnternet Kaynağı         | <% <b>1</b> |
| <b>6</b> | <b>issuu.com</b><br>İnternet Kaynağı                | <% <b>1</b> |
| <b>7</b> | <b>egitimvebilim.ted.org.tr</b><br>İnternet Kaynağı | <% <b>1</b> |